

VOORUITZICHTEN

Regionale economische vooruitzichten 2021-2026

Juli 2021

Bijdragen

Deze publicatie werd verwezenlijkt door de volgende equipes:

FPB: Delphine Bassilière, Ingrid Bracke, Nicole Fasquelle, Vincent Frogneux, Gina Gentil, Koen Hendrickx, Peter Stockman, Patrick Van Brusselen, Marie Vandresse, Delphine Van Hoolandt, Filip Vanhorebeek.

Vertaaldienst: Christelle Castelain, Patricia Van Brussel.

Informaticacel: Adinda De Saeger.

BISA: Pierre-François Michiels.

IWEPS: Frédéric Caruso, Olivier Meunier.

Statistiek Vlaanderen: Dirk Hoorelbeke.

Contactadressen:

hermreg@plan.be

pfmichiels@perspective.brussels

f.caruso@iweps.be

dirk.hoorelbeke@vlaanderen.be

Federaal Planbureau

Belliardstraat 14-18, 1040 Brussel

<https://www.plan.be>

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, perspective.brussels

Naamsestraat 59, 1000 Brussel

<http://www.bisa.brussels>

Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique

Route de Louvain-la-Neuve 2, 5001 Belgrade (Namur)

<http://www.iweps.be>

Statistiek Vlaanderen

Havenlaan 88 bus 20, 1000 Brussel

<http://www.statistiekvlaanderen.be>

Verantwoordelijke uitgever FPB: Philippe Donnay - Wettelijk depot: D/2021/7433/15

Inhoudstafel

1. Inleiding	1
2. Internationale omgeving en nationale context.....	2
2.1. Internationale omgeving	2
2.2. Nationale context	2
2.2.1. Economische groei en componenten van het bbp	2
2.2.2. Evolutie per bedrijfstak	8
2.2.3. Inflatie	12
2.2.4. Arbeidskosten	13
2.2.5. Werkgelegenheid en werkloosheid	14
2.2.6. Energieverbruik en broeikasgasemissies	15
2.2.7. Overheidsfinanciën	16
3. Regionale macro-economische en sectorale evoluties.....	17
3.1. Macro-economische en sectorale resultaten	17
3.1.1. Economische activiteit en werkgelegenheid in 2020	17
3.1.2. Vooruitzichten voor de economische activiteit en de werkgelegenheid	23
3.1.3. Productiviteit en lonen	32
3.1.4. Bruto-investeringen in vaste activa	34
3.2. Arbeidsmarkt	36
3.2.1. Demografie en arbeidsaanbod	36
3.2.2. Grens- en pendelarbeid, werkzame bevolking en werkgelegenheidsgraad	46
3.2.3. Werkloosheid en werkloosheidsgraad	53
4. Inkomensrekeningen van de huishoudens.....	58
4.1. Evolutie op nationaal niveau	58
4.2. Evolutie per gewest	61
4.2.1. Brussels Hoofdstedelijk Gewest	61
4.2.2. Vlaams Gewest	63
4.2.3. Waals Gewest	65
5. Overheidsfinanciën.....	68
5.1. Inleiding	68
5.2. Belangrijkste hypothesen	68
5.3. Resultaten	70
5.3.1. Het geheel van de gemeenschappen en gewesten	70
5.3.2. Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	71

VOORUITZICHTEN

5.3.3. Vlaamse Gemeenschap	72
5.3.4. Waals Gewest	73
5.3.5. Franse Gemeenschap	75
6. Broeikasgasemissies.....	76
6.1. Rijk	76
6.2. Brussels Hoofdstedelijk Gewest	77
6.3. Vlaams Gewest	77
6.4. Waals Gewest	78
7. Bibliografie.....	81
8. Bijlage.....	82
8.1. Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid	82
8.2. Verklarende woordenlijst	85

Lijst van tabellen

Tabel 1	Voornaamste resultaten van de Economische vooruitzichten 2021-2026 voor België.....	7
Tabel 2	Voornaamste sectorale resultaten van de nationale projectie	10
Tabel 3	Voornaamste macro-economische resultaten van de regionale projectie	25
Tabel 4	Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	27
Tabel 5	Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Vlaams Gewest	28
Tabel 6	Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Waals Gewest	28
Tabel 7	Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	31
Tabel 8	Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Vlaams Gewest.....	31
Tabel 9	Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Waals Gewest	32
Tabel 10	Scenario voor demografie en arbeidsaanbod	38
Tabel 11	Regionale arbeidsmarktvooruitzichten	56
Tabel 12	Bedragen voor tijdelijke werkloosheid, overbruggingsrecht en hinder- en compensatiepremies voor 2020 en 2021	59
Tabel 13	Inkomensrekening van de huishoudens - België.....	60
Tabel 14	Inkomensrekening van de huishoudens - Brussels Hoofdstedelijk Gewest	62
Tabel 15	Inkomensrekening van de huishoudens - Vlaams Gewest.....	64
Tabel 16	Inkomensrekening van de huishoudens - Waals Gewest	66
Tabel 17	Rekening van de gemeenschappen en gewesten.....	70
Tabel 18	Vorderingensaldo van de gefedereerde entiteiten	71
Tabel 19	Geconsolideerde rekening van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.....	72
Tabel 20	Rekening van de Vlaamse Gemeenschap	73
Tabel 21	Rekening van het Waalse Gewest	74
Tabel 22	Rekening van de Franse Gemeenschap	75
Tabel 23	Evolutie van de totale broeikasgasemissies per sector	79
Tabel 24	Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid - Brussels Hoofdstedelijk Gewest	82
Tabel 25	Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid - Vlaams Gewest.....	83
Tabel 26	Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid - Waals Gewest	84

Lijst van figuren

Figuur 1	Werkende bevolking en werkgelegenheidsgraad	14
Figuur 2	Vergelijkende evolutie van het arbeidsvolume van de werknemers in 2020 - Vlaanderen versus Wallonië	19
Figuur 3	Vergelijkende evolutie van het arbeidsvolume van de werknemers in 2020 - Vlaanderen versus Brussel	19
Figuur 4	Evolutie van de loontrekkende werkgelegenheid tussen 2019 en 2020	23
Figuur 5	Regionale bbp's in volume	26
Figuur 6	Bijdragen aan groei van arbeidsaanbod - België	40
Figuur 7	Bijdrage aanbodgedrag (in ppt) naar leeftijd - België	40
Figuur 8	Bijdragen aan groei van arbeidsaanbod - Brussels Hoofdstedelijk Gewest	42
Figuur 9	Bijdrage aanbodgedrag (in ppt) naar leeftijd - Brussels Hoofdstedelijk Gewest	42
Figuur 10	Bijdragen aan groei van arbeidsaanbod - Vlaams Gewest	44
Figuur 11	Bijdrage aanbodgedrag (in ppt) naar leeftijd - Vlaams Gewest	44
Figuur 12	Bijdragen aan groei van arbeidsaanbod - Waals Gewest	45
Figuur 13	Bijdrage aanbodgedrag (in ppt) naar leeftijd - Waals Gewest	45
Figuur 14	Werkzame bevolking - Brussels Hoofdstedelijk Gewest	47
Figuur 15	Werkzame bevolking - Vlaams Gewest	49
Figuur 16	Werkzame bevolking - Waals Gewest	49
Figuur 17	Regionale werkgelegenheidsgraden volgens HERMREG-definitie	51
Figuur 18	Regionale werkgelegenheidsgraden volgens EU2020-definitie	51
Figuur 19	Regionale werkloosheidsgraden	53

Lijst van kaders

Kader 1	Hypothesen voor de raming van de regionale toegevoegde waarde in 2020	20
Kader 2	Hypothesen m.b.t. de belangrijkste maatregelen ter ondersteuning van het gezinsinkomen	59

1. Inleiding

Dit rapport presenteert de resultaten van de regionalisering van de nationale economische vooruitzichten van het Federaal Planbureau¹ voor de periode 2021-2026. Net als de vorige edities² is dit rapport het resultaat van een samenwerking tussen het Federaal Planbureau en de studie- en statistiekdiensten van de drie Belgische gewesten (BISA, IWEPS en Statistiek Vlaanderen³). Het multiregionaal en multisectoraal HERMREG-model dat hiervoor wordt gebruikt is een macro-econometrisch model dat een top-downbenadering volgt. HERMREG⁴ wordt volledig afgestemd op het nationale HERMES-model van het Federaal Planbureau. Dat betekent dat de nationale middellange-termijnvooruitzichten van HERMES worden opgesplitst aan de hand van endogene regionale verdeelsleutels.

De hier voorgestelde regionale vooruitzichten zijn dus coherent met de nationale projectie van juni 2021, die zelf steunt op de economische en budgettaire informatie die op 2 juni 2021 beschikbaar was.

Het rapport levert regionale en sectorale projecties tot 2026 voor de toegevoegde waarden, de werkgelegenheid, de lonen en de investeringen. Demografische projecties, projecties van regionale activiteitsgraden en vooruitzichten betreffende grensarbeid en pendelarbeid tussen gewesten zijn eveneens beschikbaar. Dat maakt het mogelijk om een projectie te maken van de evolutie van de beroepsbevolking, de werkende bevolking, de werkgelegenheidsgraad en de werkloosheid. HERMREG levert ook regionale projecties van het bbp. Het bevat bovendien een module voor de berekening van het energieverbruik en de uitstoot van broeikasgassen per gewest, een gedetailleerd blok inzake overheidsfinanciën en een module voor de inkomensrekening van de gezinnen per gewest.

Tot slot moet worden opgemerkt dat voor deze publicatie rekening is gehouden met de meest recente regionale rekeningen voor de periode 2009-2019.⁵

Het rapport is als volgt ingedeeld. Het tweede hoofdstuk beschrijft de internationale omgeving en de nationale economische context. Het derde hoofdstuk beschrijft de belangrijkste macro-economische en sectorale ontwikkelingen op regionaal vlak (met inbegrip van de arbeidsmarkt). In hoofdstuk 4 worden de geregionaliseerde inkomensrekeningen van de gezinnen voorgesteld. Hoofdstuk 5 is gewijd aan de resultaten voor de overheidsfinanciën. Tot slot komen de resultaten voor de broeikasgasemissies aan bod in hoofdstuk 6.

¹ Federaal Planbureau (2021c).

² Zie FPB – BISA – IWEPS – Statistiek Vlaanderen (2020) voor de publicatie van juli 2020.

³ Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique en Statistiek Vlaanderen.

⁴ Het HERMREG-model wordt beschreven in Bassilière et al. (2008a).

⁵ De reeksen voor de periode 2009-2019 waren reeds beschikbaar in januari 2021. Nieuwe retropolaties voor de periode 2003-2008, die rekening houden met de occasionele herziening van 2019, worden in juli 2021 gepubliceerd door het INR, maar waren nog niet beschikbaar bij het afsluiten van deze regionale vooruitzichten. Voor die periode zijn derhalve eigen retropolaties gebruikt.

2. Internationale omgeving en nationale context

In dit hoofdstuk wordt de context geschetst van de regionale vooruitzichten aan de hand van de nationale projectie van juni 2021.⁶ In de eerste afdeling wordt de internationale omgeving beschreven. De tweede afdeling geeft een overzicht van de resultaten voor de Belgische economie.

2.1. Internationale omgeving

De wereldeconomie werd in 2020 hard getroffen door de coronapandemie, wat leidde tot een krimp van 3,3 %. Dit jaar wordt een globale groei van ongeveer 6 % verwacht, al is het een herstel met grote regionale verschillen. Vervolgens zou de globale groei geleidelijk vertragen tot 3,3 % in 2025 en 2026. Die groeivertraging is – vooral in de geavanceerde economieën – toe te schrijven aan een tragere groei van het arbeidsaanbod als gevolg van de vergrijzing. Ook de geleidelijke overschakeling van de Chinese economie naar een houdbaar groeitempo zou de mondiale bbp-groei enigszins afremmen.

De economie van de eurozone werd in de eerste helft van 2020 hard getroffen door de coronapandemie. De economische activiteit veerde op in het derde kwartaal, maar nieuwe besmettingsgolven noopten de eurolanden nadien tot het aanscherpen van de contactbeperkende maatregelen, die vooral de dienstensector treffen. Voor de eurozone als geheel viel de economische activiteit daardoor opnieuw (maar in beperktere mate) terug in het vierde kwartaal van 2020 en het eerste kwartaal van 2021. Naarmate de vaccinatiecampagnes het pad effenen voor verdere versoepelingen, zou het economisch herstel een tweede adem krijgen en aangedreven worden door de particuliere consumptie en de buitenlandse handel. Daarnaast krijgen de investeringen ook rugwind van de relanceplannen. Na een krimp van 6,6 % in 2020, zou de bbp-groei van de eurozone als geheel op 4,3 % uitkomen in 2021 en zich handhaven op 4,4 % in 2022. De bbp-groei zou vervolgens vertragen van 1,9 % in 2023 tot 1,3 % in 2026.

2.2. Nationale context

2.2.1. Economische groei en componenten van het bbp

a. Economische groei

De coronapandemie en de verschillende maatregelen om die te bestrijden, wogen zwaar op de economische activiteit in 2020. Voor België leidde dat tot een daling van het bbp in volume met 6,3 %, wat vergelijkbaar is met de terugval van het bbp in de eurozone (-6,6 %).

Parallel met het geleidelijk opheffen van de inperkingsmaatregelen en het vorderen van de vaccinatiecampagne, veert het Belgisch bbp op in 2021 en herstelt het zich verder in 2022. In 2021 zou de Belgische economie, ondersteund door een krachtige groei vanaf het eerste kwartaal, een herstel laten optekenen van 5,5 %. Nagenoeg alle bestedingscomponenten dragen daartoe bij, maar het meest

⁶ Federaal Planbureau (2021c).

opvallend is de inhaalbeweging van de investeringen. Voor 2022 wordt een groei van 2,9 % verwacht die ondersteund wordt door de dynamiek van de uitvoer en vooral van de particuliere consumptie. De investeringen verliezen aan elan, terwijl de overheidsconsumptie wordt teruggeschroefd na een periode (2020-2021) van uitzonderlijk hoge uitgaven die verband houden met de gezondheids crisis. De economische activiteit zou haar precrisisniveau begin 2022 opnieuw bereiken.

Vanaf 2023 zou de Belgische groei opnieuw meer in de lijn liggen van de historische trends. Tussen 2023 en 2026 zou de groei echter enigszins vertragen, van 1,5 % tot 1,2 %, doordat de verschillende (Belgische en buitenlandse) relanceplannen minder impulsen geven en door de groeivertraging in de eurozone. In de periode 2023-2026 zou de Belgische bbp-groei gemiddeld 1,4 % per jaar bedragen.

b. Uitvoer en invoer

In 2020 hebben de wereldwijde maatregelen ter bestrijding van de coronapandemie de internationale handel zwaar getroffen, vooral in het tweede kwartaal. Daarna herstelde die zich echter vrij snel. Over heel 2020 was de daling van de Belgische uitvoer in volume (-4,6 %) dan ook minder uitgesproken dan die van het bbp. Als gevolg van de daling van de uitvoer en de binnenlandse vraag viel de invoer in volume terug met 4,3 %. Door de opleving van de internationale handel zou de Belgische uitvoer in volume toenemen met 5,7 % in 2021 en 5,9 % in 2022. Samen met een dynamische binnenlandse vraag leidt dat tot toenemende invoerbehoefte. De volumegroei van de Belgische invoer zou in 2021 relatief beperkt blijven tot 5,1 % (als gevolg van een zwak startpunt), maar in 2022 versnellen tot 6,4 %.

Tijdens de periode 2023-2026 zouden de potentiële uitvoermarkten van België gemiddeld met 3,4 % per jaar toenemen. Die groei van de buitenlandse afzetmarkten, de stabilisering van de euro-dollar koers en de toename van de loonkosten per eenheid product zouden resulteren in een volumegroei van de Belgische uitvoer van gemiddeld 3,1 % per jaar. België verliest daardoor jaarlijks gemiddeld 0,3 procentpunt aan buitenlandse marktaandeelen. Onder impuls van de finale vraag, die gemiddeld met 2,3 % zou toenemen, zou de invoer iets sneller stijgen dan de uitvoer (gemiddeld 3,3 %).⁷ De netto-uitvoer zou derhalve een licht negatieve bijdrage leveren tot de economische groei (gemiddeld -0,2 procentpunt).

c. Particuliere consumptie

Ondanks de omvang van de economische schok nam het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren in 2020 toe met 1,4 %, dankzij de steunmaatregelen van de overheid en de lage inflatie. De koopkrachtstijging zou dit jaar 1,7 % bedragen. Het wordt ondersteund door een herneming van de primaire inkomens (+2,7 % in reële termen) als gevolg van het economisch herstel, en door de stabilisering van de sociale uitkeringen op een hoog niveau. De versnelling van de inflatie (tot 1,5 %) remt daarentegen de groei van het reëel beschikbaar inkomen af. In 2022 zou de stijging van de macro-economische koopkracht beperkter blijven (0,6 %) als gevolg van een iets minder sterke groei van de

⁷ Daarbij moet worden opgemerkt dat de Belgische invoer in 2023 en 2025-2026 opwaarts wordt beïnvloed door de invoer van elektriciteit en aardgas. Dat vangt de lagere elektriciteitsproductie op het Belgische grondgebied op die het gevolg is van de stopzetting van de productie van twee kerncentrales eind 2022 en begin 2023 en van de vier overige centrales in de loop van 2025, zoals voorzien in de wet van 28 juni 2015. In 2023 is er ook een toename van de investeringen in Defensie, die in belangrijke mate worden ingevoerd.

primaire inkomens (met name als gevolg van de vertraging van de werkgelegenheidsgroei) en vooral van de sociale uitkeringen na de afbouw van alle steunmaatregelen in verband met de gezondheidscrisis.

De particuliere consumptie daalde in 2020 met 8,7 % door het sterk aangetaste consumentenvertrouwen en vooral de beperktere consumptiemogelijkheden. Naarmate de economie heropent, zou de particuliere consumptie in 2021 en 2022 terugkeren naar een normaler niveau, wat gepaard gaat met een groei (resp. 4,5 % en 6,4 %) die de toename van het reëel beschikbaar inkomen ruimschoots overtreft. De gezinsspaarquote zou dan ook terugvallen tot 14,9 % in 2022, na een forse stijging tot 21,8 % vorig jaar.

In de periode 2023-2026 zou de groei van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren gemiddeld 1,5 % bedragen. Die toename zou worden ondersteund door een beduidend positieve groei van de reële bruto-uurlonen in de marktsector (gemiddeld 1,0 %) die, in combinatie met een gemiddelde stijging van de werkgelegenheid met 0,8 %, het totaalbedrag aan lonen ontvangen door de gezinnen in reële termen gemiddeld met 1,6 % doet toenemen. Het netto-inkomen uit vermogen zou een gemiddelde reële groei van 1,0 % laten optekenen, terwijl de sociale uitkeringen aan de gezinnen in reële termen met 2,4 % zouden toenemen. Tegelijkertijd zouden de belastingen op het gezinsinkomen in reële termen gemiddeld met 2,7 % per jaar stijgen. De koopkrachtstijging van de particulieren zou vergelijkbaar zijn met de toename van hun consumptieve bestedingen, die gemiddeld 1,6 % zou bedragen. De particuliere spaarquote zou aldus verder dalen, van 14,8 % in 2023 tot 14,4 % in 2026, maar boven het niveau van 2019 blijven.

d. Investerings in woongebouwen

De investeringen in woongebouwen vielen in 2020 terug met 6,9 %, maar zouden in 2021 een sterke inhaalbeweging maken met een toename van 10,0 %. Die duidelijke heropleving kan o.m. worden verklaard door de aanwending van een deel van het gedwongen sparen, dat door bepaalde huishoudens werd opgebouwd, voor renovatie en nieuwbouw, en ook door het in rekening brengen van de investeringssteun⁸ aan de gezinnen (voornamelijk op het gebied van energierenovatie) in de verschillende stimuleringsplannen. De investeringen in woongebouwen zouden in 2022 (-1,0 %) en 2023 (0,7 %) op vrijwel hetzelfde hoge niveau blijven. In die periode blijft de langetermijnrente op een betrekkelijk laag niveau en neemt de koopkracht van de particulieren toe.

Vanaf 2024 zou de groei van de investeringen in woongebouwen opnieuw aanknopen met de in het verleden waargenomen tendensen en zou die opnieuw gestuurd worden door de evolutie van de klassieke determinanten, zoals de koopkracht van de gezinnen (die stijgt, maar iets minder snel), de langetermijnrente (die stijgt, maar relatief laag blijft) en de werkloosheidsgraad (die daalt). In de periode 2024-2026 zou de groei gemiddeld 1 % per jaar bedragen.

⁸ Deze steun aan de huishoudens situeert zich vooral in 2021 en 2022 en is veel lager in de periode 2023-2026.

e. Bedrijfsinvesteringen

De bedrijfsinvesteringen zijn in 2020 fors gedaald (-7,8 %), zij het minder dan aanvankelijk verwacht. Het verlies aan economische activiteit werd blijkbaar relatief snel beschouwd als een tijdelijk fenomeen, wat zich vertaalde in een scherp herstel van het ondernemersvertrouwen in de tweede jaarhelft. In de vooruitzichten voor de periode 2021-2026 wordt rekening gehouden met de steun voor de bedrijfsinvesteringen waarin de verschillende herstelplannen voorzien. De bedrijfsinvesteringen zouden met een volumegroei van 8,7 % in 2021 krachtig opveren in het licht van gunstige vraagvooruitzichten en een aanzienlijke verbetering van de rendabiliteit (met name dankzij de quasi-stabilisering van de bruto-uurlonen vóór indexering). In 2022 zouden ze verder toenemen met 2,1 %.

Vanaf 2023 zou de groei van de afzetperspectieven van de ondernemingen zich stabiliseren, terwijl hun rendabiliteit zou dalen. De langetermijnrente zou aantrekken, maar al bij al relatief laag blijven. Tegen die achtergrond zouden de bedrijfsinvesteringen in de periode 2023-2026 gemiddeld met 2,0 % per jaar stijgen.

f. Overheidsinvesteringen

Tijdens de periode 2021-2026 zou de toename van de overheidsinvesteringen in het algemeen bijzonder krachtig zijn, als gevolg van de verschillende aangekondigde relanceplannen (federaal en regionaal, gefinancierd door de Recovery and Resilience Facility of door eigen middelen) om het herstel van de economie na de gezondheidscrisis te verzekeren. Voorts is het zo dat bepaalde regionale investeringsprojecten (zoals Oosterweel in het Vlaams Gewest en investeringen in mobiliteit (tunnels en metro) in het Brussels Gewest) in deze periode op kruissnelheid zouden komen.

In 2021 zouden de overheidsinvesteringen fors toenemen (+17,4 % in volume). Wat de federale overheid betreft, zouden de investeringen van Defensie (met in het bijzonder de inwerkingtreding van het investeringsprogramma in het kader van de strategische visie), van Infrabel en, in mindere mate, van de Regie der Gebouwen fors stijgen. Wat de gefedereerde entiteiten betreft, zouden de investeringen van alle gewesten aanzienlijk toenemen, vooral door de uitvoering van hun respectieve relanceplannen.

Voor 2023 wordt een verdere aanzienlijke volumestijging van de overheidsinvesteringen verwacht (+7,0 %), aangedreven door een sterke stijging van de investeringen door de federale overheid (voornamelijk als gevolg van een verdere toename van de investeringen van Defensie, waarbij het investeringsprogramma in het kader van de strategische visie op kruissnelheid komt) en door de lagere overheid (in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2024). Ook de verdere toename van de investeringen door het Waals en het Vlaams Gewest draagt bij tot deze groei. Ten slotte zouden de overheidsinvesteringen zowel in 2025 als in 2026 licht dalen (respectievelijk -3,4 % en -2,3 % in volume), voornamelijk als gevolg van de terugval van de investeringen van de lagere overheid na de gemeenteraadsverkiezingen van 2024.

g. Overheidsconsumptie

De overheidsconsumptie zou in 2021 stijgen met 5,5 % in reële termen, als gevolg van een zeer sterke toename van de kosten die verband houden met de aankoop van vaccins en de organisatie van de vaccinatiecampagne, maar ook van de sociale uitkeringen in natura. De zeer sterke groei van die laatste (+13,0 % in reële termen) is te verklaren door een verhoging van de begrotingsdoelstelling voor gezondheidszorg met 7,5 % en door uitzonderlijke COVID-uitgaven (850 miljoen).

De overheidsconsumptie zou in 2022 teruggeschroefd worden met 0,7 %, voornamelijk als gevolg van een daling van de netto-aankoop van goederen en diensten (-18,9 %) na het wegvallen van tijdelijke uitgaven, waaronder de vaccinatiekosten. De uitgaven voor gezondheidszorg zouden ook dalen, maar in beperkte mate (-1,0 %).

Tijdens de periode 2020-2022 zou de reële groei van de belangrijkste component van de overheidsconsumptie, namelijk de overheidslonen (53 % van de totale overheidsconsumptie in 2019), stabiel blijven op gemiddeld iets minder dan 1 % per jaar.

Tijdens de periode 2023-2026 zou de overheidsconsumptie in volume gemiddeld met 1,4 % per jaar stijgen. Deze wordt aangedreven door de groei van de gezondheidsuitgaven (2,4 %), terwijl de volumegroei van de loonmassa van de overheid beperkter blijft (gemiddeld 0,8 %, bij een toename van de werkgelegenheid bij de overheid van gemiddeld 0,3 %) en de netto-aankoop van goederen en diensten afneemt (gemiddeld -3,0 %).

Tabel 1 Voornaamste resultaten van de Economische vooruitzichten 2021-2026 voor België

	2019	2020	2021	2022	2023- 2026	Gemiddelden		2020- 2026
						2006- 2012	2013- 2019	
Economische groei en zijn componenten								
(in reële termen, tenzij anders vermeld)(*)								
- Consumptieve bestedingen van de particulieren	1,5	-8,7	4,5	6,4	1,6	1,6	1,5	1,2
- Consumptieve bestedingen van de overheid	1,7	0,6	5,5	-0,7	1,4	1,3	0,7	1,6
- Bruto-investeringen	3,4	-6,8	10,0	1,2	1,6	1,5	2,7	1,6
. Ondernemingen	3,2	-7,8	8,7	2,1	2,0	1,9	3,0	1,6
. Overheid	1,2	-0,2	17,4	0,2	1,0	3,7	3,2	3,1
. Woongebouwen	5,2	-6,9	10,0	-1,0	0,9	-0,5	1,8	0,8
- Voorraadwijziging (bijdrage tot de bbp-groei)	-0,4	0,0	-1,0	0,0	0,0	0,1	0,0	-0,1
- Totale binnenlandse vraag	1,5	-6,0	5,1	3,3	1,6	1,6	1,6	1,2
- Uitvoer van goederen en diensten	1,0	-4,6	5,7	5,9	3,1	2,3	3,2	2,8
- Invoer van goederen en diensten	0,8	-4,3	5,1	6,4	3,3	2,6	3,4	2,9
- Netto-uitvoer (bijdrage tot de bbp-groei)	0,2	-0,3	0,5	-0,4	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2
- Bbp	1,7	-6,3	5,5	2,9	1,4	1,4	1,5	1,1
- Bbp tegen lopende prijzen	3,4	-5,3	7,5	4,3	3,0	3,2	3,0	2,7
- Reëel bruto nationaal inkomen per capita	2,2	-6,8	4,6	2,6	0,7	0,4	1,1	0,5
Prijzen en rentevoeten (*)								
- Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	1,4	0,7	1,5	1,7	1,7	2,4	1,4	1,6
- Gezondheidsindex	1,5	1,0	1,1	1,8	1,8	2,2	1,4	1,6
- Ruilvoet	0,8	0,1	-0,8	0,1	-0,2	-0,5	0,3	-0,2
- Bbp-deflator	1,7	1,1	1,9	1,3	1,6	1,8	1,5	1,6
- Nominale langetermijnrente (**) (10 jaar, niveau)	0,2	-0,1	0,1	0,3	1,6	3,9	1,0	0,6
- Nominale kortetermijnrente (**) (3 maanden, niveau)	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	0,6	1,8	-0,4	-0,2
Werkgelegenheid, werkloosheid en productiviteit								
- Beroepsbevolking, definitie FPB								
. in duizendtallen (**)	5465,1	5475,2	5492,3	5515,8	5604,8	5187,2	5364,9	5534,2
. wijziging in duizendtallen	48,6	10,2	17,1	23,5	22,3	33,3	25,1	20,0
. wijziging in %	0,9	0,2	0,3	0,4	0,4	0,6	0,5	0,4
- Totale werkgelegenheid								
. in duizendtallen (**)	4893,7	4893,0	4927,6	4936,5	5087,3	4466,9	4698,4	4987,3
. wijziging in duizendtallen	75,6	-0,7	34,6	8,9	37,7	42,7	45,9	27,7
. wijziging in %	1,6	-0,0	0,7	0,2	0,8	1,0	1,0	0,6
- Werkgelegenheidsgraad, concept EU2020 (a) (**)	70,5	70,0	70,5	70,5	71,9	67,3	68,3	71,0
- Werkloosheid, definitie FPB								
. in duizendtallen (**)	487,4	498,0	480,5	495,0	433,3	641,8	585,0	462,7
. wijziging in duizendtallen	-28,2	10,6	-17,5	14,6	-15,4	-10,5	-21,3	-7,7
- Werkloosheidsgraad, definitie FPB (**)	8,9	9,1	8,7	9,0	7,7	12,4	10,9	8,4
- Productiviteit per uur (marktbedrijfstacken) (*)	0,6	-0,1	1,6	-0,3	0,6	0,4	0,6	0,5

VOORUITZICHTEN

	2019	2020	2021	2022	2023- 2026	Gemiddelden		
						2006- 2012	2013- 2019	2020- 2026
Inkomens								
- Reëel uurloon (marktbedrijfstakingen) (*)	1,1	2,9	-0,7	0,3	1,0	0,6	0,4	1,0
- Loonkosten per eenheid product (marktbedrijfstakingen) (b) (*)	1,8	4,1	-1,1	2,0	2,1	2,1	0,7	1,9
- Loonquote (marktbedrijfstakingen) (c) (**)	58,5	60,2	58,3	58,7	59,9	60,8	59,3	59,3
- Rendabiliteitsgraad van de ondernemingen (d) (**)	42,9	42,3	43,9	43,4	42,3	39,9	41,8	42,9
- Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren (*)	3,1	1,4	1,7	0,6	1,5	1,3	1,3	1,4
- Spaarquote van de particulieren (**)	13,0	21,8	19,6	14,9	14,4	16,6	12,6	16,4
Overheidsfinanciën								
- Vorderingsaldo								
. in miljard euro (**)	-9,3	-42,1	-37,2	-25,5	-31,8	-9,9	-8,7	-31,7
. in % van het bbp (**)	-1,9	-9,3	-7,7	-5,0	-5,6	-2,7	-2,1	-6,2
waarvan (beleidsniveaus):								
- Federale overheid (**)	-1,9	-7,2	-5,4	-3,8	-3,4	-2,4	-1,8	-4,3
- Sociale zekerheid (**)	0,2	0,2	-0,2	-0,0	-0,9	-0,0	0,1	-0,4
- Gemeenschappen en gewesten (**)	-0,2	-2,4	-2,0	-1,2	-1,2	-0,3	-0,4	-1,5
- Lagere overheid (**)	0,0	0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	0,0	-0,0
- Schuld								
. in % van het bbp (**)	98,1	114,1	114,0	114,8	123,4	97,3	103,2	117,5
Verrichtingen met het buitenland								
- Saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland								
. in miljard euro (**)	1,5	-3,8	-4,2	-5,1	-14,1	7,6	3,2	-8,1
. in % van het bbp (**)	0,3	-0,8	-0,9	-1,0	-2,5	2,2	0,8	-1,5
Energieverbruik en broeikasgasemissies								
Energie-eindverbruik (*)	-1,9	-7,8	5,4	2,1	0,2	-0,3	-0,1	0,1
Broeikasgasemissies (e) (**)	116,7	108,2	108,6	109,7	121,2	132,0	117,7	112,6

(*) Groeivoeten in %

(**) Einde periode, dus 2026, in de kolom voor 2023-2026.

(a) Volgens concept EU2020 (bron: enquête naar de arbeidskrachten, leeftijdscategorie 20-64 jaar)

(b) Loonkosten in de marktbedrijfstakingen vóór aftrek van de loonsubsidies.

(c) Aandeel arbeidskosten incl. zelfstandigen in % van de toegevoegde waarde

(d) Bruto-exploitatieoverschot van de ondernemingen in % van hun toegevoegde waarde

(e) In miljoen ton CO₂-equivalenten

2.2.2. Evolutie per bedrijfstak

De bruto toegevoegde waarde in volume van de bedrijfstakken (zonder 'overheid en onderwijs') daalde in 2020 met 6,9 %. De terugval was beperkter in de verwerkende nijverheid (-3,5 %) en de bouw (-4,7 %) dan in de marktdiensten (-8,0 %). De verwerkende nijverheid werd iets minder hard getroffen in de eerste helft van 2020 en hernam bovendien sterk in de tweede jaarhelft, in lijn met het snelle en krachtige herstel van de internationale handel. De bouw en de marktdiensten lieten een iets grotere daling optekenen in de eerste helft van 2020. De bouwsector kon in de tweede jaarhelft een inhaalbeweging maken dankzij de krachtige herneming van de investeringen. Het herstel van de toegevoegde waarde

was daarentegen beperkter bij de marktdiensten, waarvan de activiteit het meest te lijden heeft onder de contactbeperkende maatregelen.

De groei van -8,0 % voor het jaar 2020 voor de totale marktdiensten verhuult grote verschillen tussen de bedrijfstakken die het HERMES-model⁹ onderscheidt: de tak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (-14,4 % door het uitstel van niet-dringende ingrepen in ziekenhuizen), 'handel en horeca' (-13,5 % als gevolg van de sluiting gedurende meerder maanden van hotels en restaurants en van zogenaamde 'niet-essentiële' handelszaken) en 'vervoer en communicatie' (-11,3 %, o.m. als gevolg van de zeer sterke achteruitgang van de luchtvaartactiviteit) werden veel zwaarder getroffen dan de takken 'krediet en verzekeringen' (-2,6 %; een tak waarin telewerken zeer goed mogelijk was) en 'overige marktdiensten' (-4,4 %). Die laatste tak omvat de diensten aan gezinnen en de zakelijke dienstverlening en is zeer heterogeen. Hij omvat zowel activiteiten die sterk te lijden hebben gehad (bv. 'kunst, amusement en recreatie') als andere die relatief onaangetaast zijn gebleven (bv. informaticadiensten).

De eerste beschikbare cijfers voor het eerste kwartaal van 2021 wijzen op een terugkeer naar een positieve (kwartaal-op-kwartaal)groei van de toegevoegde waarde van de marktdiensten (0,8 %). Dat is vergelijkbaar met de groei in de bouw (0,6 %). De industrie liet veruit de grootste stijging optekenen (2,1 %), wat de aanzienlijke en snelle opleving van de takken in deze groep bevestigt.

Over de gehele periode 2020-2022 (die zowel de schok van de gezondheidscrisis als het herstel omvat) zou de volumegroei van de toegevoegde waarde gecumuleerd over deze drie jaar meer uitgesproken zijn in de bouw (3,8 %) en de verwerkende nijverheid (3,9 %), waarbij deze laatste vooral wordt aangedreven door de tak 'intermediaire goederen' (6,3 %), die de farmaceutische en de chemische industrie omvat. De gecumuleerde groei voor de totale marktdiensten zou 0,7 % bedragen in de periode 2020-2022, waarbij ze in de loop van 2022 opnieuw hun precrisisniveau van 2019 zouden bereiken. Binnen de marktdiensten is 'handel en horeca' veruit de meest getroffen tak (-4,6 %), gevolgd door 'vervoer en communicatie' (-0,1 %). Daarna volgen respectievelijk 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (0,9 %), 'krediet en verzekeringen' (1,9 %) en 'overige marktdiensten' (2,9 %).

In de periode 2023-2026 zou de groei van de verschillende bedrijfstakken opnieuw aanknopen met de in het verleden waargenomen tendensen en zou hun totale toegevoegde waarde gemiddeld met 1,4 % per jaar stijgen. De jaarlijkse groei van de toegevoegde waarde in de landbouw (0,6 %), de energiesector (0,8 %) en, in mindere mate, de verwerkende nijverheid (1,1 %) en de bouw (1,3 %) zou onder dat gemiddelde blijven.

De marktdiensten van hun kant zouden hun toegevoegde waarde in volume met 1,6 % per jaar zien toenemen, grotendeels – in termen van gewicht en dynamiek – gedragen door de HERMES-tak 'overige marktdiensten' (diensten aan gezinnen en zakelijke dienstverlening; 2,0 %), zoals in het recente verleden vaak het geval is geweest. Nadien volgen 'vervoer en communicatie' (1,6 %), 'gezondheidszorg en

⁹ De definities van de bedrijfstakken die onderscheiden worden in het HERMES-model (en in het HERMREG-model, cf. hoofdstuk 3) zijn terug te vinden in bijlage 8.2.

maatschappelijke dienstverlening' (1,2 %), 'krediet en verzekeringen' en 'handel en horeca' (beide 1,1 %).

Ten slotte zou de groei van de toegevoegde waarde van de niet-marktdiensten, die hoofdzakelijk overheidsdiensten en onderwijs omvatten, gemiddeld 1,2 % per jaar bedragen.

Tabel 2 Voornaamste sectorale resultaten van de nationale projectie

	2019	2020	2021	2022	2023- 2026	Gemiddelden		
						2006- 2012	2013- 2019	2020- 2026
1. Bruto toegevoegde waarde (basisprijzen, in volume, groeivoeten)								
- Landbouw	-1,7	9,9	4,7	-2,4	0,6	2,3	-2,1	2,1
- Energie	3,9	-7,4	8,6	1,6	0,8	1,1	-0,2	0,8
- Verwerkende nijverheid	1,9	-3,5	8,0	-0,4	1,1	-0,4	1,3	1,2
. Intermediaire goederen	3,7	-0,3	7,8	-1,1	1,2	0,3	2,5	1,6
. Uitrustingsgoederen	0,9	-8,8	12,5	-0,4	1,1	-2,5	-0,6	1,1
. Verbruiksgoederen	-0,9	-6,2	5,9	1,1	0,8	0,3	0,4	0,6
- Bouw	4,2	-4,7	8,0	0,9	1,3	2,5	2,2	1,4
- Verhandelbare diensten	1,7	-8,0	5,2	4,0	1,6	2,1	1,8	1,1
. Vervoer en communicatie	-0,8	-11,3	7,6	4,7	1,6	2,1	1,5	1,1
. Handel en horeca	1,3	-13,5	5,2	4,9	1,1	0,8	0,6	0,1
. Krediet en verzekeringen	2,9	-2,6	1,3	3,3	1,1	0,3	-0,5	0,9
. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	1,2	-14,4	7,1	10,0	1,2	1,8	0,6	1,0
. Overige marktdiensten	2,3	-4,4	5,2	2,4	2,0	3,2	3,2	1,6
- Niet-verhandelbare diensten	1,1	0,1	0,9	1,4	1,2	1,1	0,8	1,1
Totaal	1,8	-5,9	5,2	2,7	1,4	1,5	1,5	1,1
2. Werkgelegenheid (groeivoeten)								
- Landbouw	1,3	2,0	1,6	-1,5	-0,4	-2,8	-0,3	0,1
- Energie	1,5	1,8	0,3	-0,2	-0,2	4,0	0,2	0,2
- Verwerkende nijverheid	0,7	-0,5	-0,4	-1,9	-0,7	-1,6	-0,8	-0,8
. Intermediaire goederen	1,2	0,4	-0,5	-2,6	-0,8	-1,3	-0,8	-0,8
. Uitrustingsgoederen	0,6	-1,8	-1,2	-0,9	-1,4	-2,7	-2,0	-1,4
. Verbruiksgoederen	0,4	-0,8	0,1	-1,8	-0,3	-1,3	-0,1	-0,5
- Bouw	1,7	1,1	1,7	1,8	0,4	1,9	0,4	0,9
- Verhandelbare diensten	1,8	-0,3	0,8	0,3	1,1	1,7	1,5	0,8
. Vervoer en communicatie	2,3	0,6	0,1	-2,1	0,2	0,1	0,3	-0,1
. Handel en horeca	0,7	-1,8	-2,4	-1,9	0,3	0,0	0,1	-0,7
. Krediet en verzekeringen	-2,1	-1,3	-0,7	-0,9	-0,5	-0,8	-1,6	-0,7
. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	2,1	1,5	2,3	2,8	2,0	2,8	2,1	2,1
. Overige marktdiensten	2,7	-0,4	2,2	0,9	1,5	3,2	2,7	1,2
- Niet-verhandelbare diensten	1,1	0,7	0,5	0,5	0,4	0,4	0,6	0,5
Totaal	1,6	-0,0	0,7	0,2	0,8	1,0	1,0	0,6

De werkgelegenheid werd op korte termijn veruit het sterkst getroffen in de takken 'handel en horeca' en 'overige marktdiensten'. In de eerste tak gingen niet alleen arbeidsplaatsen verloren in de horeca maar ook in zowel de detailhandel, de groothandel als in de handel en reparatie van voertuigen. De tweede tak bevat bij conventie alle interimjobs en het gros van de studentenjobs, die onmiddellijk

getroffen werden na de uitbraak van de gezondheids crisis. Daarnaast stelt men echter ook een achteruitgang van de werkgelegenheid of minstens een gevoelig verlies aan dynamiek vast in een groot aantal segmenten van zowel de zakelijke dienstverlening (advies op het vlak van bedrijfsbeheer, reclamewezen en marktonderzoek, verhuur en lease, arbeidsbemiddeling, reiniging van gebouwen) als de persoonlijke dienstverlening (reisbureaus, sport en recreatie, lichaamsverzorging).

Ook in de verwerkende nijverheid, in de tak 'transport en communicatie', bij de dienstencheque-werkgelegenheid en in mindere mate in de bouwnijverheid was sprake van een tragere werkgelegenheids groei in vergelijking met de gunstige jaren 2017-2019. Het beeld binnen de verwerkende nijverheid is weliswaar gemengd, met takken die zwaarder lijken geraakt te zijn (metaalverwerking; vervaardiging van kapitaal goederen) en takken die tot dusver nauwelijks of geen negatieve invloed hebben ondervonden (farmaceutische industrie). Die heterogeniteit geldt minstens even sterk in de tak 'transport en communicatie': de werkgelegenheidsevolutie bij de overheidsbedrijven werd er tot dusver nauwelijks beïnvloed door de crisis, terwijl het private wegvervoer en de 'opslag en vervoersondersteunende activiteiten' net bij de meest getroffen bedrijfstakken horen.

In de overige markt takken presteerde de werkgelegenheid vorig jaar vrijwel even goed ('gezondheidszorg') of beter ('landbouw', 'energie', 'krediet en verzekeringen') dan in de periode net voor de coronacrisis.

In het najaar wordt nog een uitgesteld negatief effect op de marktwerkgelegenheid verwacht. Er bestaat dus nog steeds veel onzekerheid over het uiteindelijke verlies aan werkgelegenheids creatie die de coronaperiode zal veroorzakt hebben en a fortiori over de verdeling daarvan over de bedrijfstakken. We gaan ervan uit dat ook tegen 2022 de 'handel en horeca' en de 'overige marktdiensten' de sterkst getroffen bedrijfstakken zouden blijven. Gecumuleerd over de jaren 2020-2022 zou de werkgelegenheid in de eerste tak krimpen met 45 000 personen (in vergelijking met een toename van 9 000 personen tijdens de jaren 2017-2019) en in de tweede tak slechts toenemen met 31 000 personen (gevoelig minder dan de +104 000 arbeidsplaatsen in de periode 2017-2019). Ook in de verwerkende nijverheid en in de tak 'transport en communicatie' staan de gecumuleerde verliezen over die periode (respectievelijk -14 000 en -4 000 personen) in sterk contrast met de toenames (van respectievelijk 11 000 en 14 000 personen) die precorona nog werden opgetekend, terwijl ook de groei in de dienstencheque-werkgelegenheid halveert (+5 000 personen versus +10 000 personen).

In de bouwnijverheid zou de groei van de werkgelegenheid dit en volgend jaar versnellen, zodat de werkgelegenheidstoename over de periode 2020-2022 (+13 000 personen) vergelijkbaar is met die uit de jaren 2017-2019. In de 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (+42 000 personen) zouden nu zelfs licht meer arbeidsplaatsen gecreëerd worden, terwijl er in de tak 'krediet en verzekeringen' (-3 000 personen) slechts half zo veel banen zouden sneuvelen. Ten slotte zou ook de toename van de werkgelegenheid in de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' tijdens de periode 2020-2022 (+13 000 personen) vrijwel halveren in vergelijking met de periode 2017-2019.

In de periode 2023-2026 is de groei van de activiteit in de bouwnijverheid niet hoger dan tijdens de coronajaren 2020-2022, in de verwerkende nijverheid ligt hij zelfs licht lager. In die laatste tak blijven

dan ook arbeidsplaatsen verloren gaan (-14 000 personen gecumuleerd over vier jaar), terwijl de toename van de werkgelegenheid in de bouwnijverheid beperkt zou blijven tot 4 000 personen.

De werkgelegenheidsgroei in de tak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' komt ongeschonden uit de coronaperiode en versnelt nog in 2023, om daarna slechts licht af te zwakken. Dat levert van 2023 tot 2026 53 000 bijkomende arbeidsplaatsen op. Naast de tak 'krediet en verzekeringen' (waar het verlies aan arbeidsplaatsen beperkt zou blijven tot 2 000 personen tijdens die vier jaar) is – op het aggregatieniveau van ons macro-economisch model – die tak daarmee de enige die op middellange termijn een groei aanhoudt voor de werkgelegenheid die gelijke tred houdt met het tempo uit de periode 2017-2019 (2 % per jaar).

In de tak 'overige marktdiensten' trekt de werkgelegenheidsgroei vanaf 2023 aan tot gemiddeld 1,5 % per jaar (goed voor 74 000 extra arbeidsplaatsen gecumuleerd over de periode 2023-2026), al is dat slechts de helft van de groei in de periode 2017-2019, toen de activiteit veel sterker toenam. De dienstenchequewerkgelegenheid neemt toe met 11 000 personen, wat iets dichter aansluit bij het precoronatempo.

In de takken 'handel en horeca' en 'transport en communicatie' wordt terug aangeknoopt met een – eerder bescheiden – positieve werkgelegenheidsgroei (wat respectievelijk 7 000 en 3 000 bijkomende arbeidsplaatsen oplevert). Vooral in de 'handel en horeca' zijn die extra jobs ruimschoots onvoldoende om de werkgelegenheidsverliezen uit de periode 2020-2022 goed te maken. In beide takken is de groei van de activiteit nochtans minstens even hoog als in de precoronajaren, maar dat levert nu minder extra banen op gezien de hogere productiviteitsgroei. In de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' groeit de werkgelegenheid iets minder sterk dan tijdens de periode 2020-2022 (eveneens +13 000 personen, maar dan op vier jaar tijd).

2.2.3. Inflatie

De pandemie veroorzaakte een daling van de energieprijzen, waardoor de inflatie in 2020 beperkt bleef tot 0,7 %. Naarmate de economische activiteit hernam, werd duidelijk dat de coronacrisis de internationale aanvoerketens heeft verstoord. Bovendien blijkt de vraag naar heel wat intermediaire goederen (bijv. halfgeleiders) hoger dan de wereldwijde productiecapaciteit. Door die schaarste situeren de prijzen van grondstoffen en halffabricaten zich momenteel op een hoog niveau. We gaan ervan uit dat deze situatie nog enige tijd aanhoudt zonder dat er ontsporingen optreden.

Tijdens de eerste helft van 2021 waren die prijsspanningen reeds duidelijk voelbaar in een aantal bedrijfstakken (industrie, bouw, groothandel), maar was dat minder het geval voor de consument. Die zag zijn energiefactuur toenemen, maar de onderliggende inflatie bleef vooralsnog beperkt. Vanaf midden 2021 zou de onderliggende inflatie echter versnellen naarmate de ondernemingen hun hogere kosten doorrekenen in de consumptieprijzen. Die bewegingen doen de consumptieprijsinflatie versnellen tot 1,5 % in 2021.

Terwijl de dynamiek van de grondstoffenprijzen eerder beperkt zou zijn vanaf 2022, komt de groei van de arbeidskosten per eenheid product wel op een hoger pad terecht. Daardoor zou de onderliggende inflatie nog enigszins aantrekken in 2022 en zich nadien op dat niveau handhaven. De

consumptieprijnsinflatie zou met een groei van gemiddeld 1,7 % tijdens de periode 2022-2026 nauw aanleunen bij het verloop van de onderliggende inflatie.

2.2.4. Arbeidskosten

In 2020 stegen de nominale loonkosten per uur in de marktbedrijfstakingen vóór verrekening van de loonsubsidies met 4,2 %; na verrekening van de loonsubsidies stegen ze slechts met 3,5 %. De bruto-uurlonen vóór indexering stegen met 2,5 %, niet als gevolg van versnelde looninflatie op het niveau van de bedrijfstakingen, maar door een samenstellingseffect. De recessie trof immers vooral de laagverloonde arbeidsprestaties. Ook de stijging van de impliciete voet van de wettelijke werkgeversbijdragen (van 21,6 % tot 22,2 %) droeg bij tot de stijging van de arbeidskosten.

In 2021 vertraagt de groei van de nominale loonkosten per uur tot 0,3 %; na verrekening van de loonsubsidies dalen de nominale arbeidskosten per uur met 0,2 %. Ondanks de loonnorm (0,1 % in 2021, 0,3 % in 2022¹⁰) en de federale en regionale sociale loonakkoorden (waarvan de impact gelijk is aan 0,3 % in 2021, 0,2 % in 2022) zouden de bruto-uurlonen vóór indexering in 2021 dalen met 0,1 % omdat de laagverloonde arbeidsprestaties zich herstellen van de daling in 2020 (een negatief samenstellingseffect van ongeveer 0,6 %). Een bijkomende factor is dat de impliciete voet van de wettelijke werkgeversbijdragen weer het niveau van 2019 benadert.

In 2022 is het samenstellingseffect van de werkgelegenheid op de gemiddelde lonen nagenoeg verdwenen en zijn de loonsubsidies eerder neutraal voor de evolutie van de arbeidskosten. De nominale loonkosten per uur stijgen met 1,8 %; ook na verrekening van de loonsubsidies stijgen de nominale arbeidskosten per uur met 1,8 %. De bruto-uurlonen vóór indexering stijgen met 0,4 %, hetgeen min of meer overeenkomt met de gezamenlijke invloed van de loonnorm en de sociale akkoorden.

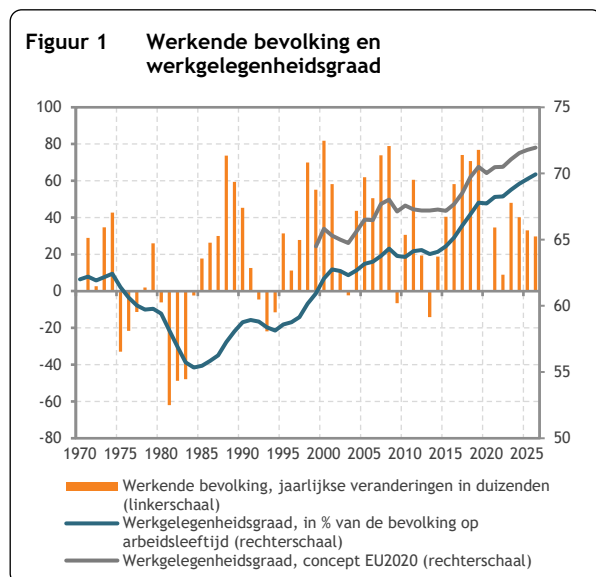
In 2023-2026 evolueren de nominale arbeidskosten per uur (groei van gemiddeld 2,8 % per jaar) en de bruto-uurlonen vóór indexering (groei van gemiddeld 1,0 % per jaar) in lijn met de groei van de arbeidsproductiviteit (exclusief de sector van de dienstenchequebedrijven) en de dalende werkloosheidsgraad. Ook een inhaalbeweging als reactie op de eerder lage brutolonen in 2021-2022 ondersteunt de groei van de brutolonen voor indexering. Gemiddeld zou ongeveer een vijfde van de groei van de nominale arbeidskosten in 2023-26 te wijten zijn aan die late correcties.

¹⁰ Met de eenmalige bonus van maximaal 500 euro per voltijdsequivalent in 2021 werd geen rekening gehouden omdat de vage voorwaarden voor toekenning ervan een ex ante inschatting onmogelijk maken. De trapsgewijze verhoging van minimumlonen van 18- tot 20-jarigen in 2022-2024-2026 met de daaraan verbonden loonsubsidies kon niet meer in rekening worden gebracht.

2.2.5. Werkgelegenheid en werkloosheid

a. Werkgelegenheid

De werkende bevolking nam tijdens de periode 2014-2019 toe met 339 000 personen, maar bleef vorig jaar stabiel: de lichte krimp in de marktwerkgelegenheid werd net gecompenseerd door een toename van de werkgelegenheid bij de overheid. Aangezien de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd ook

vertraagde, daalde de administratieve werkgelegenheidsgraad¹¹ slechts met 0,1 procentpunt (van 67,8 % tot 67,7 %). Tijdens de jaren 2021-2022 verzwakt de groei van de overheidswerkgelegenheid enigszins. Het groeiprofiel van de werkende bevolking wordt echter vooral bepaald door de evolutie van de marktwerkgelegenheid: aantrekkende groei dit jaar (+35 000 personen), verzwakking volgend jaar (+9 000 personen). In 2023 neemt de werkzame bevolking opnieuw sterker toe (+48 000 personen), om vervolgens geleidelijk te verzwakken (tot +30 000 personen in 2026) onder invloed van de slinkende groei in de marktwerkgelegenheid,

terwijl de werkgelegenheid bij de overheid vrijwel constant toeneemt. Over de gehele middellange termijn (periode 2021-2026) stijgt de werkende bevolking met 194 000 personen.

De administratieve werkgelegenheidsgraad stijgt dit jaar tot 68,2 %, stabiliseert zich vrijwel volgend jaar, maar klimt vervolgens onafgebroken. De toename is het sterkst in 2023 (+0,5 procentpunt), maar zwakt nadien geleidelijk af (tot +0,3 procentpunt in 2026), zodat de graad uiteindelijk uitkomt op 69,9 % in 2026. De werkgelegenheidsgraad volgens het concept EU2020¹² viel vorig jaar sterker terug (van 70,5 % tot 70,0 %), compenseert dat in 2021 en zou, na een stabilisatie in 2022, klimmen tot 71,9 % tegen 2026. De stijging van de EU2020-graad vertraagt gevoeliger naar het einde van de periode, omdat geen rekening wordt gehouden met de sterke toename van het aantal werkende personen van 65 jaar en ouder, een probleem dat nog acuter wordt met het optrekken van de pensioenleeftijd naar 66 jaar in 2025. De evolutie van het administratief concept is dan enigszins geflatteerd omdat 64 jaar wordt gebruikt als bovengrens voor de bevolking op arbeidsleeftijd.

b. Werkloosheid

Tussen 2014 en 2019 daalde de werkloosheid (administratieve definitie) met 169 000 personen en nam de werkloosheidsgraad af van 12,3 % tot 8,9 %, het laagste niveau sinds de jaren zeventig. Aan die evolutie komt een abrupt einde met het uitbreken van de coronacrisis, die leidde tot onmiddellijk werkgelegenheidsverlies. Dat vertaalde zich in een tijdelijke afname van de beroepsbevolking, maar

¹¹ Verhouding tussen totale werkende bevolking (van 15 jaar en meer) volgens de nationale rekeningen en bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar).

¹² Bron: Enquête naar de arbeidskrachten, leeftijdscategorie: 20-64 jaar.

ook in fors oplopende werkloosheid in maart en april vorig jaar (+40 000 werkzoekenden op die twee maanden). In de rest van het jaar daalde de werkloosheid echter, zodat de jaargemiddelde toename in 2020 beperkt bleef tot +11 000 personen, bij een bijzonder zwakke groei van de beroepsbevolking. De werkloosheidsgraad steeg licht tot 9,1 %. Ook dit jaar is de werkloosheid tot dusver ononderbroken blijven dalen, zodat de oorspronkelijke toename uit de periode maart-april 2020 inmiddels volledig ongedaan is gemaakt (observatie voor mei 2021).

De hapering in de werkgelegenheidsgroei die we verwachten tijdens het najaar van 2021 en het voorjaar van 2022 zou, bij een aantrekkende groei van de beroepsbevolking, tot een tijdelijke toename van de werkloosheid leiden, vooraleer vanaf het tweede kwartaal 2022 een meer structurele daling wordt ingezet. In jaargemiddelden daalt de werkloosheid met 18 000 personen dit jaar, om volgend jaar met 15 000 personen toe te nemen. De werkloosheidsgraad valt terug tot 8,7 % dit jaar, maar herneemt tot 9,0 % volgend jaar. De coronaperiode zou dus uiteindelijk gepaard gaan met een uiterst beperkte stijging van de werkloosheidsgraad. Tijdens de periode 2023-2024 trekt de groei van de werkende bevolking aan, terwijl de groei van de beroepsbevolking verzwakt. De werkloosheid daalt fors tijdens die periode (met respectievelijk 31 000 en 27 000 personen) en de werkloosheidsgraad valt op twee jaar tijd terug tot 7,9 %. Vanaf 2025 doen de effecten van de pensioenhervorming zich gevoelen en versnelt de groei van de beroepsbevolking, terwijl de werkgelegenheidsgroei afzwakt, zodat de afname van de werkloosheid stilvalt (-6 000 personen in 2025, +3 000 personen in 2026) en de werkloosheidsgraad zich op het einde van de projectieperiode stabiliseert op 7,7 %.

2.2.6. Energieverbruik en broeikasgasemissies

Na een relatief stabiel verloop in de jaren voorafgaand aan de coronacrisis viel het energie-eindverbruik¹³ in 2020 terug met ongeveer 8 %. De grootste daling deed zich voor in het transport.¹⁴ Na een snel herstel in 2021 en 2022, zou het energie-eindverbruik geleidelijk toenemen tot 32,6 miljoen ton olie-equivalent (Mtoe) in 2026 en daarmee hetzelfde niveau bereiken als in 2019.

De totale broeikasgasemissies bedroegen 116,7 Mt CO₂-equivalenten in 2019 en worden voor 2020 op 108,2 Mt CO₂-equivalenten geraamd. Die daling van 7,2 % is toe te schrijven aan de daling van de activiteit als gevolg van de gezondheidscrisis. De totale emissies zouden vervolgens stelselmatig stijgen. In 2023 en in 2026 is er een meer uitgesproken toename van de emissies door een hogere elektriciteitsproductie op basis van gascentrales als gevolg van de gefaseerde stopzetting van de kerncentrales. Niettemin zouden de totale emissies in 2026 ruim 17 % onder hun niveau van 1990 uitkomen.

¹³ Het energie-eindverbruik is de hoeveelheid energie die door de eindverbruikers (industrie, huishoudens of diensten) wordt verbruikt. Dat is een nauwer concept dan het bruto binnenlands energieverbruik, dat alle energiebehoeften van de Belgische economie omvat, met inbegrip van de door de energiesector verbruikte energie of de distributieverliezen. Bij conventie omvat het bruto binnenlands energieverbruik wel de internationale luchtvaart, maar niet de internationale scheepsbunkers.

¹⁴ Het verbruik van de sector transport omvat hier het verbruik van alle economische agenten voor de transportfunctie (inclusief het privévervoer van de gezinnen).

2.2.7. Overheidsfinanciën

Het jaar 2020 eindigt met een uitzonderlijk hoog overheidstekort: naast het aanzienlijke tekort dat reeds vóór het uitbreken van de gezondheids crisis voorspeld was, komen er nog de kosten van de crisisbeheersingsmaatregelen, de steun aan de getroffen economische actoren en de werking van de automatische stabilisatoren tijdens een zware recessie. Het overheidstekort daalt weliswaar in 2021 ten opzichte van 2020, maar blijft hoog ondanks de opleving van de economische activiteit: de kosten van de crisisbeheersing zijn nog steeds aanzienlijk, naast de kosten die voortvloeien uit het over het algemeen expansieve begrotingsbeleid van de verschillende beleidsniveaus. De versterking van de economische activiteit in 2022 en het uitdoven van de coronamaatregelen doen het tekort verder afnemen. De verbetering van het vorderingensaldo wordt onderbroken in 2023, wanneer de economische groei zich normaliseert: het tekort vertoont dan opnieuw een licht opwaartse trend tot het einde van de projectieperiode.

Tegen 2026 bedraagt het tekort 5,6 % van het bbp, wat een aanzienlijke niveauperandering is ten opzichte van de tekorten van 1 à 2 % (exclusief eenmalige maatregelen) in de laatste jaren vóór de gezondheids crisis. Deze niveauperandering is gedeeltelijk het gevolg van het feit dat het bbp een achterstand heeft opgelopen door de recessie in 2020 en ondanks het economisch herstel in 2021-2022, terwijl een reeks uitgaven, met name leeftijdsgerelateerde uitgaven, blijven toenemen. Maar het is vooral het gevolg van een meer expansief begrotingsbeleid, als reactie op het aanvoelen dat een dergelijke koers noodzakelijk is om de relance te bevorderen en bepaalde sociale maatregelen structureel te consolideren, binnen een overigens tijdelijk versoepeld Europees normatief kader.

3. Regionale macro-economische en sectorale evoluties

Dit hoofdstuk beschrijft de belangrijkste macro-economische resultaten van de regionale vooruitzichten, die volledig coherent zijn met de in hoofdstuk 2 besproken nationale projectie. In afdeling 3.1 worden de ontwikkelingen van de voornaamste geregionaliseerde aggregaten gepresenteerd: bbp en toegevoegde waarde, binnenlandse werkgelegenheid, productiviteit en loonkosten en ten slotte de bruto-investeringen in vaste activa. De meest opvallende sectorale ontwikkelingen komen eveneens aan bod. De arbeidsmarktresultaten worden besproken in afdeling 3.2.

3.1. Macro-economische en sectorale resultaten

3.1.1. Economische activiteit en werkgelegenheid in 2020

Volgens de meest recente regionale rekeningen die het INR eind januari heeft gepubliceerd, was de economische groei in 2019 sterker in Brussel (2,1 %) dan in het Vlaams (1,7 %) en het Waals Gewest (1,6 %). Voor de laatste twee gewesten liggen de groeicijfers in lijn met de geobserveerde gemiddelden sinds 2013, maar in Brussel is de bbp-groei veel krachtiger gebleken dan de voorbije jaren, vooral dankzij de dynamiek van de bedrijfstak 'krediet en verzekeringen'.

De economische activiteit in 2020

In 2020 hebben de coronapandemie en de inperkingsmaatregelen die zijn genomen om besmettingen tegen te gaan, geleid tot een forse recessie van de Belgische economie, die geen enkel gewest heeft gespaard.

In tegenstelling tot de projectie voor België als geheel, waarvoor er al eerste gegevens beschikbaar zijn van de nationale rekeningen voor 2020, is het nog niet mogelijk om de impact van de gezondheidscrisis op de economische activiteit van de gewesten rechtstreeks te evalueren op basis van de regionale rekeningen. Die zijn momenteel beschikbaar tot 2019.

De ongeziene aard van de gezondheidscrisis maakt regionale ramingen voor 2020 op basis van in het verleden waargenomen trends weinig geschikt. Daarom werd een alternatieve methode 'buiten model' gebruikt.

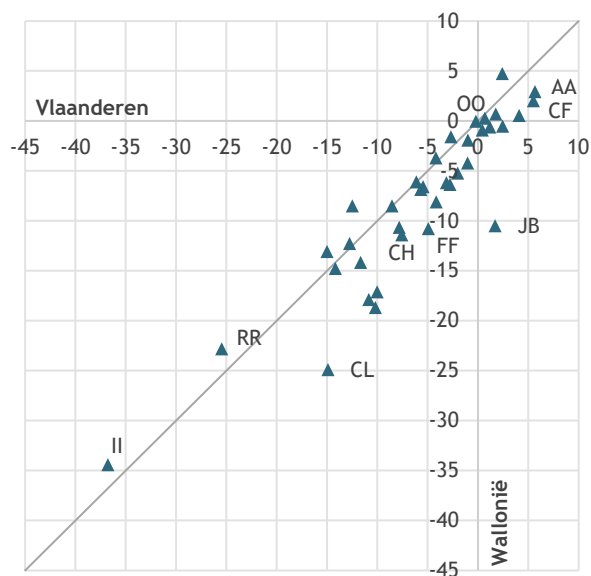
Het gebruik van partiële indicatoren (zoals de omzetgegevens in de btw-aangiften, tijdelijke werkloosheid of gegevens over de industriële productie) om – net zoals in de regionale vooruitzichten van vorig jaar – de ontwikkeling van de toegevoegde waarde in 2020 te ramen, levert uiteindelijk geen bevredigende resultaten op. Zij zijn soms te indirect en soms moeilijk te verenigen met elkaar en/of met de op nationaal niveau gebruikte informatie. Zij tonen niettemin aan dat voor het meten van de omvang van de economische schok de sectorale dimensie waarschijnlijk belangrijker is dan de geografische dimensie.

Net als in een groot aantal andere Europese landen leidde het verlies aan activiteit in België in 2020 aanvankelijk tot een zeer sterke daling van de arbeidsduur, en niet zozeer in een aanpassing van de werkgelegenheid, hetgeen mogelijk is gemaakt door de versoepeling van de voorwaarden voor toegang tot het stelsel van tijdelijke werkloosheid (voor werknemers) en overbruggingsrecht (voor zelfstandigen). De relatieve daling van de activiteit tussen de gewesten zou grotendeels weerspiegeld moeten zijn geweest in de relatieve daling van het arbeidsvolume. Om de omvang van de activiteitsschok voor de gewestelijke economieën te ramen, hebben we gebruik gemaakt van de gegevens over de arbeidsvolumes van werknemers voor 2020 die beschikbaar zijn via RSZ-databronnen. Die data kunnen worden uitgesplitst naar bedrijfstak (definitieve gegevens) en volgens werkplaats (voorlopige gegevens, eigenverwerking) en bestrijken de gehele economie. De sectorale analyse van deze gegevens, die fijner is dan het aggregatieniveau van de in het HERMREG-model onderscheiden bedrijfstakken (zie bijlage 8.2), levert nuttige inzichten op.

Ten eerste verhuut de globale daling van het arbeidsvolume van de werknemers die België vorig jaar kende, een sterke heterogeniteit op het niveau van de bedrijfstakken (zie figuren 2 en 3). De horeca, de kunst- en amusementssector en de vervaardiging van transportmiddelen behoren tot de bedrijfstakken die het hardst zijn getroffen. In de farmaceutische industrie, het wetenschappelijk onderzoek en ook in de landbouw is het arbeidsvolume van de werknemers daarentegen gestegen. Ten slotte is voor een aantal bedrijfstakken het aantal gewerkte uren niet of nauwelijks gedaald, zoals voor het openbaar bestuur, het onderwijs, informatica-activiteiten en de water- en elektriciteitsproductie.

In de figuren 2 en 3 toont de nabijheid van de observaties langs de diagonaal dat de gezondheids crisis vooral een sectorale dimensie heeft. De spreiding van de punten vertoont echter een reële regionale ongelijkheid, vaak in het voordeel van Vlaanderen (dat een minder sterke daling van het arbeidsvolume laat optekenen), zoals in het geval van de bouw (FF) of de telecommunicatie (JB). Bepaalde industriële takken lijken eveneens in grotere moeilijkheden te verkeren in Wallonië en Brussel (de staalindustrie of de vervaardiging van niet-metaalhoudende producten).

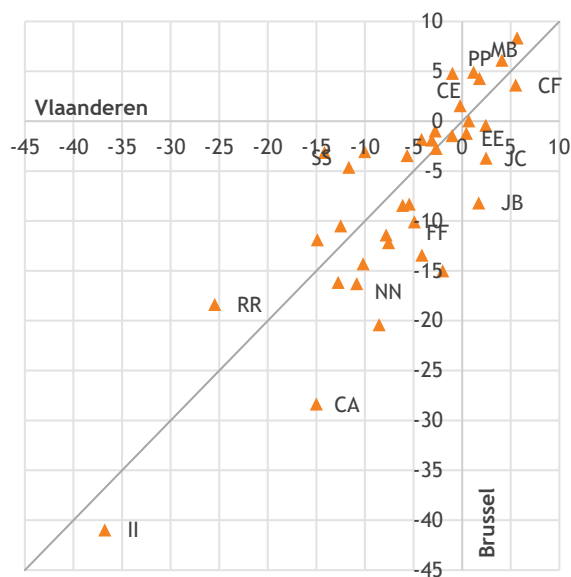
Figuur 2 Vergelijkende evolutie van het arbeidsvolume van de werknemers in 2020 - Vlaanderen versus Wallonië
jaarlijkse groei/voet in %

Bronnen: RSZ, eigen berekeningen.

Noot: Sommige takken zijn aangeduid met hun Nace-Rev. 2 (A38) code: AA: Landbouw; CA: Voedingsnijverheid; CE: Chemie; CF: Farmacie; CH: IJzer- en staalindustrie; CL: Transportmaterieel; EE: Water en afval; FF: Bouwnijverheid; II: Horeca; JB: Telecommunicatie; JC: Informatica; MB: Onderzoek en ontwikkeling; NN: Administratieve diensten; OO: Openbaar bestuur; PP: Onderwijs; RR: Cultuur; SS: Diverse diensten

Figuur 3 Vergelijkende evolutie van het arbeidsvolume van de werknemers in 2020 - Vlaanderen versus Brussel
jaarlijkse groei/voet in %

Bronnen: RSZ, eigen berekeningen.

Noot: Sommige takken zijn aangeduid met hun Nace-Rev. 2 (A38) code: AA: Landbouw; CA: Voedingsnijverheid; CE: Chemie; CF: Farmacie; CH: IJzer- en staalindustrie; CL: Transportmaterieel; EE: Water en afval; FF: Bouwnijverheid; II: Horeca; JB: Telecommunicatie; JC: Informatica; MB: Onderzoek en ontwikkeling; NN: Administratieve diensten; OO: Openbaar bestuur; PP: Onderwijs; RR: Cultuur; SS: Diverse diensten

Kader 1 Hypothesen voor de raming van de regionale toegevoegde waarde in 2020

Bij de raming van de toegevoegde waarde per gewest voor het jaar 2020 maken we de hypothese dat de evolutie – in het algemeen de daling – van het arbeidsvolume in het afgelopen jaar aangeeft in welke mate de toegevoegde waarde in elk gewest voor een bepaalde bedrijfstak is gekrompen. Er wordt dus verondersteld dat de ontwikkeling van de productiviteit per uur per bedrijfstak voor alle gewesten identiek is.

Alle ramingen werden uitgevoerd op het niveau van 38 bedrijfstakken, om rekening te houden met de heterogeniteit van de ontwikkelingen tijdens de crisis binnen de 'HERMREG'-bedrijfstakken zelf en met de voor elk gewest specifieke compositie-effecten.

Voor de raming van het arbeidsvolume in uren van de werknemers hebben we rechtstreeks gebruik gemaakt van de bovengenoemde RSZ-gegevens. Deze werden in overeenstemming gebracht met het aantal loontrekkenden in de regionale rekeningen voor 2019 en met de nationale arbeidsvolumes per bedrijfstak uit de nationale rekeningen (de arbeidsvolumes in de regionale rekeningen zijn immers slechts geobserveerd tot en met 2018).

Voor het arbeidsvolume van de zelfstandigen werd het aantal zelfstandigen eerst voor 2020 geraamd met het HERMREG-model en vervolgens in sommige bedrijfstakken aangepast aan de tussen 2019 en begin 2021 geobserveerde evolutie van het aantal btw-plichtige natuurlijke personen. Deze evoluties voor elk van de dertien bedrijfstakken van het model werden vervolgens overgenomen voor de verschillende meer gedetailleerde takken waaruit ze zijn opgebouwd. Vervolgens werd, bij gebrek aan observaties in de nationale rekeningen voor het arbeidsvolume van de zelfstandigen in 2020 en in de regionale rekeningen voor 2019 en 2020, verondersteld dat de gemiddelde arbeidsduur van de zelfstandigen in hetzelfde tempo is geëvolueerd als die van de werknemers in dezelfde bedrijfstak. Om in 2018 een voldoende gedetailleerd uitgangspunt per gewest te verkrijgen, werden ten slotte de gegevens over het aantal gewerkte uren van de zelfstandigen uit de regionale rekeningen, die beschikbaar zijn voor 10 bedrijfstakken, geëxtrapoleerd naar 38 bedrijfstakken, met inachtneming van de verhouding tussen de arbeidsduur van zelfstandigen en werknemers die in elk gewest op het niveau van deze 10 bedrijfstakken wordt waargenomen.

Omdat tot op het laagste aggregatieniveau is uitgegaan van een identieke evolutie van de productiviteit per uur, spelen in elk gewest specifieke compositie-effecten een rol. Zij hangen bijvoorbeeld af van het aandeel van elke bedrijfstak in de toegevoegde waarde, het aandeel van de zelfstandigen per bedrijfstak, de gemiddelde arbeidsduur per bedrijfstak of het regionale productiviteitsniveau per bedrijfstak. Uiteindelijk blijkt dan dat de groei van de productiviteit per uur voor de economie in haar geheel in 2020 verschilt van gewest tot gewest: terwijl ze in Vlaanderen licht is gedaald (-0,1 %), is ze in Brussel met 0,2 % gedaald (zoals op nationaal niveau), en in Wallonië zelfs nog sterker (-0,4 %).

Rekening houdend met de evolutie per gewest van het arbeidsvolume per bedrijfstak en met de nationale observaties m.b.t. de toegevoegde waarde per bedrijfstak zoals geraamd in de nationale rekeningen van april 2021, schatten we dat het verlies aan activiteit het sterkst is geweest in Wallonië, nl. -6,9 % van het bbp op jaarbasis, terwijl de inkrimping van het bbp in Vlaanderen en Brussel telkens -6,1 % zou hebben bedragen.

De krimp van de toegevoegde waarde doet zich in de meeste marktbedrijfstakken voor, behalve in de landbouw (zie de tabellen 4 tot 6 voor de cijfers in groeivoeten en de tabellen 24 tot 26 in bijlage 8.1 voor de groeibijdragen). In de drie gewesten heeft de bedrijfstak 'handel en horeca', waar de afname relatief

sterker was, het meest bijgedragen tot de daling van de toegevoegde waarde (-1,8 procentpunt in Vlaanderen en Wallonië en -2,0 procentpunt in Brussel. Daarna volgt de bedrijfstak 'overige marktdiensten', die het grootste aandeel heeft in de drie regionale economieën en die de regionale groei heeft gedrukt met -1,2 tot -1,3 procentpunt in Vlaanderen en Wallonië, en nog meer in Brussel (-1,7 procentpunt). Ten derde is er een andere bedrijfstak waarvan de daling van de activiteit op nationaal niveau zeer uitgesproken was, namelijk 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (door het uitstel van niet-dringende ingrepen in ziekenhuizen): de impact ervan op de regionale economische groei varieert van -1,2 procentpunt in Wallonië tot -1,0 procentpunt in Vlaanderen en -0,7 procentpunt in Brussel. Tot slot heeft de daling van de activiteit in de bedrijfstak 'vervoer en communicatie' voor een verdere daling van de toegevoegde waarde gezorgd met ongeveer 0,7 procentpunt in Wallonië, 0,8 procentpunt in Vlaanderen en 0,9 procentpunt in Brussel.

Voor Brussel kan nog worden gewezen op de neerwaartse bijdrage van de bedrijfstak 'krediet en verzekeringen' tot de totale groei (-0,3 procentpunt), ondanks een relatief kleinere daling in vergelijking met de overige bedrijfstakken, maar die tak is naar verhouding sterk aanwezig in Brussel. Daarentegen is de geraamde impact van de industrie gering en zou de tak 'openbaar bestuur en onderwijs' zelfs een licht positieve bijdrage hebben geleverd (+0,2 procentpunt). Voor de twee andere gewesten, waar de economische structuur meer vergelijkbaar is, moet worden opgemerkt dat, naast de bijzonder uitgesproken impact van de tak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' in Wallonië (het gewest waar deze bedrijfstak het zwaarst doorweegt in de totale toegevoegde waarde), de bedrijfstakken van de verwerkende nijverheid en de bouwnijverheid samen een negatievere bijdrage hebben geleverd tot de economische groei in Wallonië (respectievelijk -0,6 procentpunt en -0,4 procentpunt) dan in Vlaanderen (-0,5 procentpunt en -0,2 procentpunt).

De binnenlandse werkgelegenheid in 2020

De hierboven vermelde RSZ-gegevens werden ook gebruikt om voor het afgelopen jaar de regionale groei van de loontrekkende werkgelegenheid te ramen. Men kan vaststellen dat de neerwaartse aanpassing van de loontrekkende werkgelegenheid in 2020 weliswaar grotendeels beperkt is gebleven door de daling van de gemiddelde arbeidsduur, maar zich concentreert in enkele bedrijfstakken (zie figuur 4). Geaggregeerd op het niveau van de HERMREG-bedrijfstakken gaat het om bepaalde industriële takken, maar vooral om 'handel en horeca' en 'overige marktdiensten', waarin de meeste banen met onregelmatige contracten worden geregistreerd (vooral studenten en interimarbeid). In Brussel zou de inkrimping van de loontrekkende werkgelegenheid in de tak 'handel en horeca' relatief het sterkst zijn geweest (-3,0 %, d.w.z. iets minder dan 3 000 personen). De daling van het aantal werknemers in deze bedrijfstak zou in Vlaanderen en Wallonië even sterk zijn geweest, namelijk -2,0 % (wat overeenkomt met een verlies van 8 000 banen in Vlaanderen en 3 000 banen in Wallonië). Het verlies aan loontrekkende werkgelegenheid in de tak 'overige marktdiensten' zou zijn opgelopen tot 9 000 personen in Vlaanderen (-2,1 %), 4 000 personen in Wallonië (-2,8 %) en 2 000 personen in Brussel (-1,4 %).

Daarentegen is in alle drie gewesten de loontrekkende werkgelegenheid in de takken 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'overheidsadministratie en onderwijs' toegenomen.

In de economie als geheel is de loontrekkende werkgelegenheid echter gedaald met 0,2 % in Brussel, met 0,3 % in Vlaanderen en met 0,5 % in Wallonië.

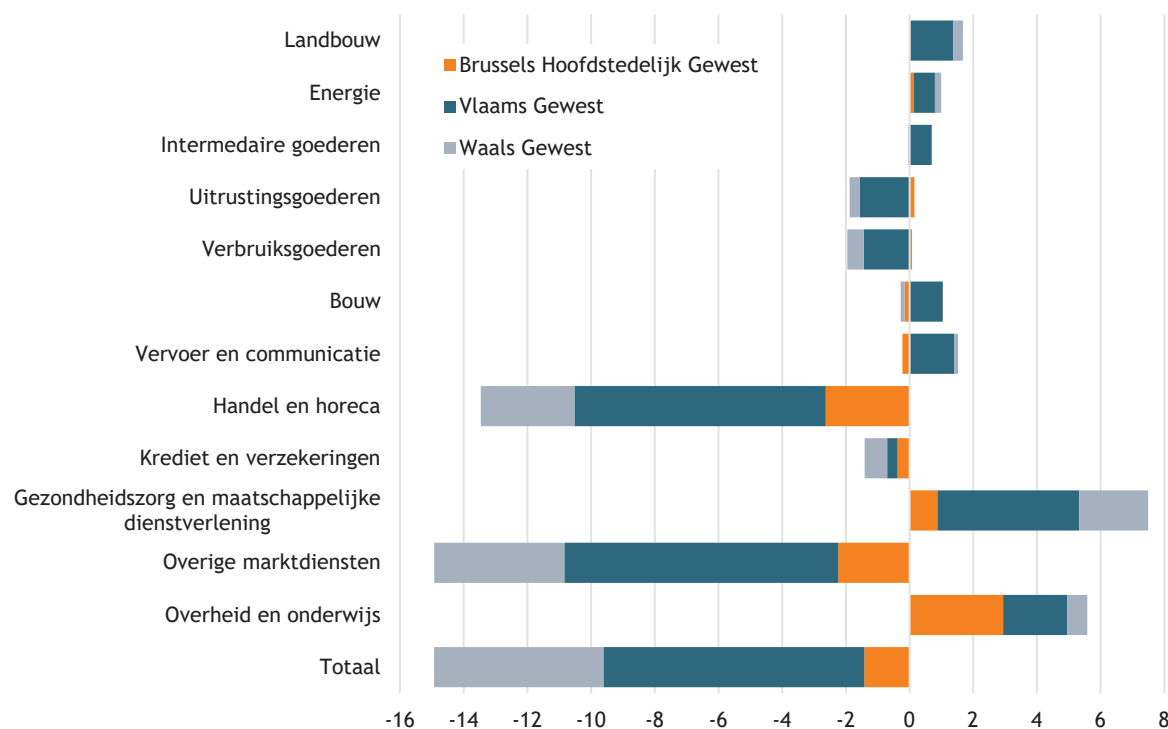
Dat de daling van de loontrekkende werkgelegenheid in Brussel minder uitgesproken was, is vooral te danken aan de sterkere groei bij de niet-verhandelbare diensten (1,6 %, tegen 0,5 % in Vlaanderen en 0,2 % in Wallonië). In Vlaanderen kan met name worden vastgesteld dat de groei van de loontrekkende werkgelegenheid vorig jaar bijzonder hoog is gebleven in de sectoren 'vervoer en communicatie' en 'bouwnijverheid' (met een stijging van respectievelijk 0,9 % en 0,8 %). Omgekeerd is de toename van het aantal werknemers in Wallonië in de eerste van deze twee takken gering gebleven (+0,2 %) en in de tweede zelfs negatief geworden (-0,2 %). Het aantal werknemers in de tak 'krediet en verzekeringen' is eveneens gedaald, met name in Wallonië (-4,1 %).

De zelfstandige werkgelegenheid heeft tijdens de crisis standgehouden, ondersteund door de versoepeling van het overbruggingsrecht en door de toekenning van premies in geval van stopzetting van de activiteit. Sterker nog, de groei was in 2020 bijna even positief als in 2019 in Vlaanderen (1,9 %) en Brussel (2,0 %) en herstelde zich zelfs in Wallonië (1,3 %) na een nogal somber 2019, dat werd gekenmerkt door een sterke daling van de zelfstandige werkgelegenheid in 'handel en horeca' in dat jaar. In 2020 worden in de drie gewesten de verliezen in de bedrijfstakken 'handel en horeca' en 'krediet en verzekeringen' meer dan gecompenseerd door de toename van de werkgelegenheid in 'overige marktdiensten' en 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening', en door de nog snellere stijging in 'vervoer en communicatie' en in de bouwnijverheid. In lijn met de afgelopen jaren blijft de relatief zwakke groei van de Waalse zelfstandige werkgelegenheid gelegen in de lagere bijdrage van twee van de takken die het meest bijdragen tot de groei van deze vorm van werkgelegenheid: de bouwnijverheid (0,2 procentpunt van de bijdrage tot de totale groei in Wallonië, tegen 0,3 procentpunt in Vlaanderen en 0,4 procentpunt in Brussel) en 'overige marktdiensten' (0,7 procentpunt tegen 1,3 procentpunt in Vlaanderen en 1,4 in Brussel).

Wat de totale binnenlandse werkgelegenheid betreft, liet Wallonië een negatieve groei optekenen in 2020 (-0,2 %), terwijl deze zich in de andere twee gewesten stabiliseerde (0,0 %) (zie tabellen 7 tot 9 voor de groeivoeten en de tabellen 24 tot 26 in bijlage 8.1 voor de groeibijdragen).

De coronacrisis heeft de groei van de werkgelegenheid dus duidelijk onderbroken, met name van de werkgelegenheid in de markt takken, die in de drie gewesten tot 2019 nog krachtig was. De binnenlandse werkgelegenheid in Brussel profiteert niettemin van de groei van de werkgelegenheid in de tak 'openbaar bestuur en onderwijs' (1,6 %, tegen 0,6 % in Vlaanderen en 0,3 % in Wallonië), een tak waarvan de bijdrage (+0,4 pp) de sterke impact van de crisis in de marktdiensten, en met name in de handel en de horeca (-0,4 pp), compenseert.

Figuur 4 Evolutie van de loontrekkende werkgelegenheid tussen 2019 en 2020
verschillen, in duizendtallen

Bronnen: RSZ, eigen berekeningen.

In Vlaanderen is de stabilisering van de werkgelegenheid uiteindelijk het resultaat van een negatieve bijdrage van de marktdiensten, die beperkt bleef (-0,1 procentpunt) en werd gecompenseerd door een licht positieve bijdrage van de niet-verhandelbare diensten en de bouwnijverheid.

Om de daling van de werkgelegenheid te verklaren in Wallonië (in tegenstelling tot de twee andere gewesten), moet er eerst op worden gewezen dat de daling meer uitgesproken is in de tak 'overige marktdiensten' (-0,8 % tegenover -0,4 % gemiddeld in België). Ten tweede heeft in de Waalse bouwsector de zwakkere groei van het aantal zelfstandigen dan in de andere twee gewesten op de bijdrage van de bedrijfstak gewogen. Ten slotte was de bijdrage van de tak 'openbaar bestuur en onderwijs' niet zo groot (vooral vergeleken met Brussel).

3.1.2. Vooruitzichten voor de economische activiteit en de werkgelegenheid

De economische activiteit in 2021 en 2022

In 2021 maakt de ontwikkeling van de economische groei in de gewesten deel uit van een algemeen herstel op nationaal en internationaal niveau. Het opheffen van de inperkingsmaatregelen en het vorderen van de vaccinatiecampagne zouden een sterke opleving van de economische activiteit in de gewesten bevorderen. De bbp-groei zou aldus 4,2 % bedragen in Brussel, 5,7 % in Wallonië en 5,8 % in Vlaanderen (zie tabel 3), waarbij de twee laatstgenoemde gewesten profiteren van de snelle opleving van de bedrijfstakken van de verwerkende industrie.

Het herstel zou volgend jaar aanhouden, waardoor de economische groei in de gewesten krachtig blijft, met 2,8 % in Vlaanderen, 3,0 % in Wallonië en 3,1 % in Brussel. De gewesten zouden aldus opnieuw terugkeren naar hun niveau van economische activiteit van vóór de crisis.

De specifieke aard van de gezondheids crisis leidt ertoe dat de snelheid van het herstel verschilt per bedrijfstak. Voor de verwerkende nijverheid en de bouw zou het herstel reeds grotendeels dit jaar plaatsvinden, terwijl het herstel voor de marktdiensten meer gespreid zou zijn over de periode 2021-2022.

Wallonië en Vlaanderen zouden profiteren van de vroege opleving van de verwerkende nijverheid, die ondersteund wordt door het sterke herstel van de internationale handel vanaf de tweede helft van 2020 en bijdraagt tot de jaargroei in 2021. Bijgevolg zou de volumegroei van de toegevoegde waarde gecumuleerd over 2021 en 2022 meer uitgesproken zijn in de bedrijfstakken van de verwerkende nijverheid (9,3 % in Wallonië en 7,7 % in Vlaanderen), hoofzakelijk aangedreven door de bedrijfstak 'intermediaire goederen' (9,2 % voor Wallonië en 7,3 % voor Vlaanderen), waarvan de farmaceutische en de chemische industrie deel uitmaken. In die twee jaren zou de gecumuleerde volumegroei van de toegevoegde waarde van de bouw, ondersteund door het snelle herstel van de investeringen, het hoge spaarniveau en de overheidssteun voor renovatie, eveneens aanzienlijk zijn in de drie gewesten, namelijk 10,0 % in Wallonië, 9,4 % in Brussel en 7,2 % in Vlaanderen. Anderzijds zou de bijdrage van marktdiensten tot de economische groei verhoudingsgewijs kleiner zijn, rekening houdend met hun aanzienlijk economisch gewicht. Dit is met name het geval in Wallonië en in Brussel, waar het activiteitsniveau van de marktdiensten als geheel in 2022 gelijk zou zijn aan dat van 2019, en in Vlaanderen slechts 1,2 % hoger zou liggen.

Binnen de marktdiensten zouden de takken waar sociale contacten het belangrijkste zijn, het zwaarst door de crisis worden getroffen. 'Handel en horeca' is veruit de meest getroffen bedrijfstak, gevolgd door 'vervoer en communicatie'. In die eerste bedrijfstak zou de gecumuleerde volumegroei van de toegevoegde waarde in 2021 en 2022, die in de drie gewesten meer dan 10 % bedraagt (11,1 % in Wallonië, 10,2 % in Brussel en 10,1 % in Vlaanderen), de terugval van de toegevoegde waarde van die tak tijdens de crisis niet helemaal kunnen compenseren. In 2022 zou het niveau van de toegevoegde waarde van de bedrijfstak 'handel en horeca' in volume in Vlaanderen nog 3,0 % onder het niveau van 2019 liggen, in Wallonië 4,8 % en in Brussel 11,6 %. Evenzo zou de gecumuleerde groei van de toegevoegde waarde van de bedrijfstak 'vervoer en communicatie' tijdens de herstelperiode 2021-2022, die in Wallonië en Vlaanderen bijna 13,0 % bedraagt, de verliezen van het afgelopen jaar niet helemaal goedmaken. In vergelijking met 2019, zou het niveau van de toegevoegde waarde van die bedrijfstak in 2022 lager liggen in Wallonië (-1,2 %) en Vlaanderen (-0,5 %). In Brussel daarentegen zou de gecumuleerde groei van de toegevoegde waarde positief zijn (+1,8 %). De groei van de toegevoegde waarde van de 'overige marktdiensten' zou worden afgeremd. Sommige activiteiten van die tak zijn in hoge mate blootgesteld aan de gezondheidsmaatregelen, terwijl andere relatief onaangetaast blijven. In de herstelperiode 2021-2022 zou de gecumuleerde groei van de toegevoegde waarde van die tak 8,2 % bedragen in Brussel, 7,7 % in Vlaanderen en 7,3 % in Wallonië. In vergelijking met het niveau van 2019 zou de toegevoegde waarde in die bedrijfstak in 2022 3,4 % hoger liggen in Vlaanderen en 2,1 % hoger in Wallonië en Brussel.

**Tabel 3 Voornaamste macro-economische resultaten van de regionale projectie
Groeivoeten in procent**

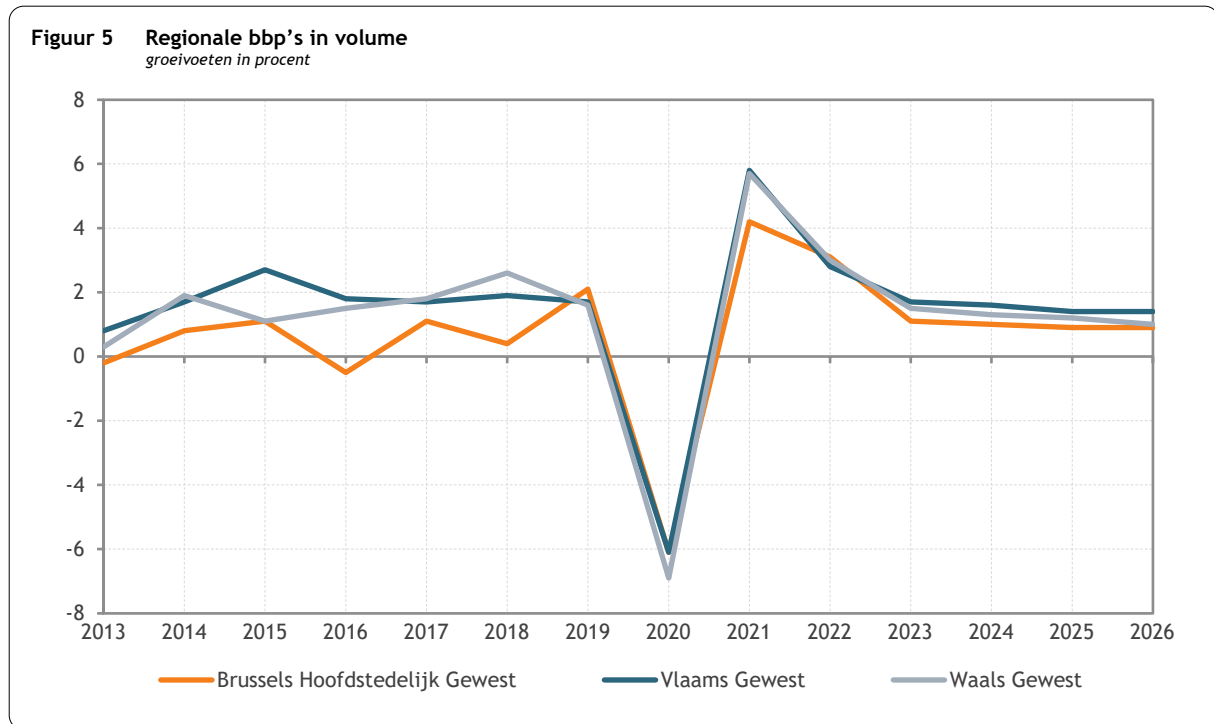
	2019	2020	2021	2022	2023- 2026	Gemiddelden 2013- 2019	2020- 2026
1. Bruto binnenlands product in volume							
Het Rijk	1,7	-6,3	5,5	2,9	1,4	1,5	1,1
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	2,1	-6,1	4,2	3,1	1,0	0,7	0,8
Vlaams Gewest	1,7	-6,1	5,8	2,8	1,5	1,8	1,2
Waals Gewest	1,6	-6,9	5,7	3,0	1,3	1,5	1,0
2. Bruto toegevoegde waarde in volume							
Het Rijk	1,8	-5,9	5,2	2,7	1,4	1,5	1,1
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	2,2	-5,8	3,9	3,0	1,0	0,6	0,7
Vlaams Gewest	1,8	-5,7	5,5	2,6	1,6	1,8	1,2
Waals Gewest	1,6	-6,5	5,4	2,8	1,3	1,5	1,0
3. Bruto-investeringen in volume (1)							
Het Rijk	2,9	-6,8	10,0	1,8	1,8	3,0	1,8
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	1,8	-6,1	10,3	1,1	1,8	3,5	1,8
Vlaams Gewest	3,0	-6,9	10,4	2,0	1,8	3,1	1,8
Waals Gewest	3,6	-6,9	8,7	1,8	1,9	2,7	1,6
4. Binnenlandse werkgelegenheid							
Het Rijk	1,6	-0,0	0,7	0,2	0,8	1,0	0,6
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	1,4	0,0	0,2	0,1	0,5	0,5	0,4
Vlaams Gewest	1,8	0,0	0,8	0,2	0,8	1,2	0,6
Waals Gewest	1,2	-0,2	0,7	0,2	0,7	0,8	0,5
5. Reële productiviteit per hoofd (marktbedrijfstacken)							
Het Rijk	0,2	-6,8	5,2	2,9	0,6	0,5	0,5
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,8	-6,9	4,5	3,3	0,4	0,2	0,4
Vlaams Gewest	-0,0	-6,4	5,2	2,7	0,7	0,6	0,6
Waals Gewest	0,6	-7,7	5,7	3,0	0,6	0,8	0,5
6. Reële loonkosten per hoofd (marktbedrijfstacken) (2)							
Het Rijk	0,7	-4,2	2,0	3,2	1,0	-0,1	0,7
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,6	-4,4	1,7	3,0	0,8	-0,4	0,5
Vlaams Gewest	0,8	-4,0	2,1	3,3	1,1	0,0	0,8
Waals Gewest	0,7	-4,8	2,3	3,0	0,9	-0,0	0,6

(1) Excl. investeringen in woongebouwen.

(2) De hier getoonde loonkosten zijn de loonkosten na aftrek van loonsubsidies (in tegenstelling tot de loonkosten op nationaal niveau zoals weergegeven in tabel 1).

De economische activiteit in de periode 2023-2026

In de periode 2023-2026 zou de groei van de verschillende bedrijfstacken opnieuw aanknopen met de in het verleden waargenomen trends. De volumegroei van het Vlaamse bbp zou met gemiddeld 1,5 % per jaar hoger blijven dan die in Wallonië (1,3 %) en Brussel (1,0 %). Die gemiddelde evolutie verhult evenwel een groeivertraging in de gewesten vanaf 2024, wat net als in België in zijn geheel een weerspiegeling is van de verminderde stimulans die uitgaat van de verschillende (Belgische en buitenlandse) relanceplannen en van de groeivertraging in de eurozone, die vooral het gevolg is van de vergrijzing.

In Brussel zou de groeidynamiek op middellange termijn hoofdzakelijk worden ondersteund door de bedrijfstakken 'vervoer en communicatie' (9,3 % van de regionale toegevoegde waarde in 2019) en 'overige marktdiensten' (29,8 %); hun gemiddelde jaarlijkse bijdrage tot de volumegroei van de toegevoegde waarde zou aldus uitkomen op respectievelijk 0,2 en 0,4 procentpunt over de periode 2023-2026 (zie tabel 24 in de statistische bijlage). De tak 'overheidsadministratie en onderwijs', die goed is voor een vijfde van de Brusselse toegevoegde waarde, zou de stabiele basis blijven vormen voor de groei in Brussel (gemiddelde bijdrage van +0,3 procentpunt per jaar over de periode 2023-2026). Ten slotte zou de gemiddelde groeibijdrage van de bedrijfstak 'krediet en verzekeringen', die de afgelopen jaren globaal genomen negatief was (gemiddeld -0,3 procentpunt per jaar tussen 2013 en 2019), in de projectieperiode 0,1 procentpunt bedragen.

Zowel in Wallonië als in Vlaanderen zou de groei van de economische activiteit over de periode 2023-2026 niet alleen worden ondersteund door de verwerkende nijverheid (groeibijdrage van 0,2 procentpunt per jaar in beide gewesten) maar vooral, gezien het gewicht ervan in het bbp, door de 'overige marktdiensten' (respectievelijk 0,4 procentpunt per jaar in Wallonië en 0,7 procentpunt in Vlaanderen, zie tabellen 25 en 26 in de statistische bijlage). De groei van hun toegevoegde waarde in volume zou gemiddeld echter trager zijn dan in het verleden. De bedrijfstak 'handel en horeca' zou in elk van deze gewesten 0,2 procentpunt per jaar bijdragen.

Wat de structuur van de economische activiteit betreft, zette de lange trend van tertiarisering van de economische activiteit zich door in de periode 2013-2019. In de periode 2020-2026 zou de structuur van de toegevoegde waarde tegen lopende prijzen weinig veranderen. Het aandeel van de verwerkende nijverheid in de totale toegevoegde waarde zou grosso modo stabiel blijven (lichte daling in Vlaanderen en quasi-stabilisering in Wallonië), evenals dat van de marktdiensten (lichte stijging in Vlaanderen, lichte daling in Wallonië en Brussel). Het aandeel van de niet-verhandelbare diensten zou zich stabiliseren in Vlaanderen en Wallonië en zou enigszins stijgen in Brussel. Door het hoofdzakelijk

stedelijke karakter van de Brusselse economie, domineren de tertiaire activiteiten er in sterke mate het productieproces. Het aandeel van de marktdiensten in de totale toegevoegde waarde zou licht dalen tot 73,3 % in 2026. Het Brussels Gewest zou een sterke relatieve specialisatie behouden in de tak 'krediet en verzekeringen'. Het gewicht van die tak in de regionale toegevoegde waarde zou 19,6 % bedragen tegen 2026, tegenover ongeveer 3,5 % in Vlaanderen en 3,6 % in Wallonië. Hetzelfde geldt voor de niet-verhandelbare diensten: hun aandeel in de Brusselse toegevoegde waarde zou aan het einde van de projectieperiode 20,2 % bedragen, wat vergelijkbaar is met het Waalse aandeel (19,4 %) en veel hoger is dan in Vlaanderen (11,7 %). In Vlaanderen en Wallonië is de secundaire sector ('energiesector', 'verwerkende nijverheid' en 'bouw') nog steeds goed voor een relatief groot aandeel van de activiteit (respectievelijk 25,1 % en 23,4 % van de regionale toegevoegde waarde in 2019). In 2026 zouden die aandelen vrijwel ongewijzigd blijven (24,3 % en 22,9 %).

Tabel 4 **Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest**
in procent

	Structuur in lopende prijzen		Gemiddelde jaarlijkse groei in volume						
	2019	2026	2019	2020	2021	2022	2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Landbouw	0,0	0,0	58,6	16,4	4,4	-2,8	0,5	7,4	2,7
2. Energie	2,0	1,9	3,8	-6,4	7,8	1,2	0,3	-3,5	0,5
3. Verwerkende nijverheid	2,4	2,1	3,6	-5,9	6,0	-0,5	-0,7	-3,2	-0,5
a. Intermediaire goederen	0,6	0,5	7,8	0,9	3,6	-3,5	-2,1	-7,6	-1,1
b. Uitrustingsgoederen	0,6	0,6	1,7	-3,8	6,0	-0,9	-0,2	-1,8	0,0
c. Consumptiegoederen	1,1	1,0	2,4	-10,9	7,5	1,4	-0,2	-0,8	-0,5
4. Bouwnijverheid	2,5	2,5	0,3	-5,9	9,4	0,9	1,2	1,8	1,2
5. Marktdiensten	74,1	73,3	2,2	-7,5	4,3	3,6	1,0	0,8	0,6
a. Vervoer en communicatie	9,3	10,0	0,7	-9,2	4,6	7,2	1,9	3,5	1,4
b. Handel en horeca	10,2	8,3	2,3	-19,7	6,0	4,0	-0,3	-1,8	-1,9
c. Krediet en verzekeringen	20,0	19,6	3,6	-1,4	0,5	2,7	0,6	-1,7	0,6
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	4,9	4,8	0,5	-15,0	7,3	10,1	0,9	0,6	0,6
e. Overige marktdiensten	29,8	30,5	2,1	-5,6	6,0	2,0	1,4	2,7	1,1
6. Niet-verhandelbare diensten	18,9	20,2	1,7	1,1	1,1	1,5	1,3	0,8	1,2
7. Totaal	100,0	100,0	2,2	-5,8	3,9	3,0	1,0	0,6	0,7

Tabel 5 Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Vlaams Gewest
in procent

	Structuur in lopende prijzen		Gemiddelde jaarlijkse groei in volume						
	2019	2026	2019	2020	2021	2022	2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Landbouw	0,9	0,9	-2,6	10,4	4,5	-2,3	0,6	-2,7	2,1
2. Energie	2,7	2,5	4,2	-7,9	9,0	1,6	0,7	0,0	0,7
3. Verwerkende nijverheid	16,1	15,6	1,1	-3,1	7,7	-0,5	1,0	1,3	1,1
a. Intermediaire goederen	8,4	8,1	3,0	0,1	7,3	-0,9	1,1	2,5	1,5
b. Uitrustingsgoederen	2,9	2,9	0,5	-8,3	13,0	-1,1	1,1	-0,3	1,0
c. Consumptiegoederen	4,9	4,6	-1,6	-5,4	5,3	0,8	0,8	0,3	0,5
4. Bouwnijverheid	6,3	6,3	4,8	-3,5	7,2	0,9	1,5	2,7	1,5
5. Marktdiensten	62,6	63,1	1,7	-7,8	5,5	4,0	1,8	2,1	1,2
a. Vervoer en communicatie	6,6	6,7	-1,6	-11,8	8,7	3,7	1,5	1,2	0,8
b. Handel en horeca	14,8	13,9	1,3	-11,9	5,1	4,8	1,3	0,7	0,3
c. Krediet en verzekeringen	3,4	3,5	2,3	-3,3	2,2	3,6	1,8	0,7	1,3
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	6,9	6,8	1,3	-14,3	7,2	10,0	1,2	0,4	0,9
e. Overige marktdiensten	30,8	32,3	2,7	-4,0	5,0	2,6	2,3	3,6	1,8
6. Niet-verhandelbare diensten	11,4	11,7	0,9	-0,1	1,0	1,4	1,2	0,8	1,0
7. Totaal	100,0	100,0	1,8	-5,7	5,5	2,6	1,6	1,7	1,2

Tabel 6 Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Waals Gewest
in procent

	Structuur in lopende prijzen		Gemiddelde jaarlijkse groei in volume						
	2019	2026	2019	2020	2021	2022	2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Landbouw	0,8	0,8	-0,1	8,2	5,1	-2,7	0,5	-2,7	1,8
2. Energie	3,0	2,8	3,3	-7,0	8,2	2,1	1,0	0,5	1,0
3. Verwerkende nijverheid	15,0	14,8	3,7	-4,3	9,3	-0,0	1,3	1,9	1,4
a. Intermediaire goederen	9,4	9,3	5,2	-1,3	9,2	-1,2	1,4	3,4	1,7
b. Uitrustingsgoederen	2,1	2,0	2,2	-11,8	12,5	2,2	1,1	-1,7	0,8
c. Consumptiegoederen	3,5	3,5	0,8	-7,8	7,8	2,1	1,3	0,9	1,0
4. Bouwnijverheid	5,4	5,3	3,8	-7,8	10,0	0,9	0,9	0,9	0,9
5. Marktdiensten	57,1	56,9	1,1	-9,2	5,4	4,5	1,4	1,8	0,8
a. Vervoer en communicatie	5,5	5,6	-0,2	-12,5	8,3	4,2	1,3	-0,4	0,5
b. Handel en horeca	12,7	11,9	0,5	-14,4	4,8	6,1	1,3	1,7	0,1
c. Krediet en verzekeringen	3,5	3,6	1,4	-6,4	3,3	4,9	1,6	2,5	1,1
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	8,8	8,7	1,1	-14,1	6,9	9,8	1,1	1,1	0,7
e. Overige marktdiensten	26,6	27,2	1,5	-4,8	5,0	2,1	1,6	2,6	1,2
6. Niet-verhandelbare diensten	18,7	19,4	1,0	-0,3	0,8	1,3	1,2	0,8	0,9
7. Totaal	100,0	100,0	1,6	-6,5	5,4	2,8	1,3	1,5	0,9

De binnenlandse werkgelegenheid in 2021 en 2022

In 2021 zou de werkgelegenheid in de drie gewesten zich handhaven door het herstel van de economische activiteit en de handhaving van de maatregelen voor tijdelijke werkloosheid en overbruggingsrecht gedurende een groot deel van het jaar. Het herstel komt tot uiting in een toename van het arbeidsvolume, die gepaard gaat met een toename van contracten met een meer onregelmatig karakter, met name interimarbeid die wordt geregistreerd in de tak 'overige marktdiensten'. Deze stijging, die in 2020 is ingezet, zal aanhouden en een aanzienlijk overloopeffect voor de groei van de werkgelegenheid in 2021 genereren. De opleving van de economische activiteit, die ook een terugkeer naar de werkvloer in de hand werkt voor werknemers die het stelsel van tijdelijke werkloosheid verlaten, gaat eveneens gepaard met een geleidelijke normalisering van de arbeidsduur. Die aanpassing zou begin volgend jaar worden voortgezet, wanneer de steunmaatregelen van de overheid zijn afgebouwd en de risico's van herstructurering en/of bedrijfsfaillissementen zich concretiseren.

In jaargemiddelden zou de werkgelegenheidsgroei in Vlaanderen (0,8 %) en Wallonië (0,7 %) in 2021 relatief sterk zijn (zie tabel 3), ondanks een aanzienlijke vertraging aan het eind van het jaar. Door een ongunstig overloopeffect zou die in 2022 terugvallen tot slechts 0,2 % in beide gewesten. In Brussel zou de binnenlandse werkgelegenheid in 2021 met niet meer dan 0,2 % groeien. De Brusselse economie zou meer te lijden hebben onder de crisis in de tak 'handel en horeca' en over het algemeen minder dan de andere twee gewesten profiteren van de jobcreatie in de takken 'overige marktdiensten' en 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening'. Zo zou de loontrekkende werkgelegenheid in de Brusselse privésector tussen 2020 en 2022 elk jaar dalen (-1,0 % in 2020, -0,3 % in 2021 en -0,2 % in 2022). Dat de binnenlandse werkgelegenheid er ook in 2022 zou toenemen (met 0,1 %) is te danken aan de stijging van de werkgelegenheid bij de overheid en de toename van het aantal zelfstandigen.

De impact van de gezondheidscrisis op de arbeidsmarkt als geheel zou tegen 2022 relatief beperkt blijven, maar de effecten zijn aanzienlijk in een aantal bedrijfstakken.

Over de drie jaren 2020-2022 zou het banenverlies nog steeds het meest uitgesproken zijn in de tak 'handel en horeca', die ten opzichte van 2019 een gecumuleerd verlies zou leiden van ongeveer 26 000 banen in Vlaanderen (-5,7 %), 11 000 banen in Wallonië (-5,4 %) en 8 000 banen in Brussel (-8,5 %). In mindere mate zal ook de tak 'vervoer en communicatie', die eveneens rechtstreeks getroffen wordt door de gezondheidscrisis en de inperkingsmaatregelen, tegen 2022 een verdere daling van zijn personeelsbestand optekenen, namelijk met ongeveer 4 000 personen ten opzichte van 2019, waarvan 900 in Brussel, 1 900 in Vlaanderen en 1 200 in Wallonië.

Bovendien zou de werkgelegenheid nog steeds worden beïnvloed door trends op langere termijn. Dit is het geval voor de tak 'krediet en verzekeringen', die al meerdere jaren wordt geherstructureerd en tussen 2019 en 2022 een gecumuleerd verlies van ongeveer 1 300 banen in Brussel en 1 000 banen in Wallonië en Vlaanderen zou kennen. Dit is ook het geval in de verwerkende nijverheid, als gevolg van de productiviteitsstijgingen die de industrietakken structureel moeten doorvoeren om de internationale concurrentie het hoofd te kunnen bieden. In dezelfde periode zou de industriële werkgelegenheid dalen met in totaal 10 000 personen in Vlaanderen, 4 000 personen in Wallonië en 700 personen in Brussel.

In de periode 2021-2022 zou de werkgelegenheid in de tak 'overige marktdiensten', een heterogeen geheel van dienstenactiviteiten voor zowel gezinnen als bedrijven, in elk gewest veel trager groeien dan in de afgelopen jaren. In de periode 2018-2019 is de werkgelegenheid in deze bedrijfstak toegenomen met ongeveer 48 000 personen in Vlaanderen, 12 000 in Wallonië en 9 000 in Brussel. In de periode 2021-2022 zou de gecumuleerde werkgelegenheids groei slechts 27 000 personen bedragen in Vlaanderen, 10 000 in Wallonië en 4 000 in Brussel. Ook de groei van de werkgelegenheid in de niet-verhandelbare diensten (met name 'overheidsadministratie en onderwijs') zou op korte termijn vertragen in de drie gewesten.

De groei van de werkgelegenheid in de tak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' zou dit en volgend jaar overal versnellen, zodat de gecumuleerde jobcreatie in de periode 2021-2022 groter zal zijn dan die in de jaren 2018-2019, zowel in Vlaanderen (20 000 personen) als in Wallonië (10 000), en van dezelfde orde in Brussel (4 000). De werkgelegenheid in de bouwsector zou stijgen met 7 000 personen in Vlaanderen, met 2 000 in Wallonië en met 1 000 in Brussel.

De groei van zelfstandige werkgelegenheid heeft zich tijdens de pandemie grotendeels gehandhaafd, onder meer dankzij steunmaatregelen. Deze veerkracht, die dit jaar zou aanhouden, zal volgend jaar naar verwachting in alle drie de regio's afnemen. In de periode 2021-2022 zou de groei van zelfstandige werkgelegenheid gemiddeld 1,3 % per jaar bedragen in Brussel, 1,2 % in Vlaanderen en 0,8 % in Wallonië.

De binnenlandse werkgelegenheid in de periode 2023-2026

In de periode 2023-2026 zou de groei van de binnenlandse werkgelegenheid gemiddeld 0,8 % per jaar bedragen in Vlaanderen, 0,7 % in Wallonië en 0,5 % in Brussel.

Op middellange termijn zouden de takken 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'overige marktdiensten' (inclusief dienstenchequewerkgelegenheid) in elk gewest de drijvende kracht blijven achter de werkgelegenheids groei, net als in het recente verleden. De groei van de werkgelegenheid in de tak 'overige marktdiensten' zou in de periode 2023-2026 evenwel veel trager zijn dan vóór de pandemie, door een meer gematigde groei van de toegevoegde waarde van de bedrijfstak en door een sterkere toename van de reële loonkosten per hoofd. De werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid zou verder afbrokkelen in de drie gewesten door de sterke productiviteits groei en door de groei van de reële loonkosten per hoofd. De werkgelegenheids groei in de bouwsector zou minder dynamisch zijn dan in de periode 2020-2022. Dit geldt ook, zij het in mindere mate, voor de groei van de werkgelegenheid in de niet-verhandelbare diensten.

Over de gehele projectieperiode 2020-2026 zou het aantal zelfstandigen sterker toenemen in Brussel (gemiddeld 1,4 % per jaar) en Vlaanderen (1,3 %) dan in Wallonië (0,8 %). De globale toename van de zelfstandige werkgelegenheid verhuult ook dat de samenstelling ervan verandert in de drie gewesten, ten nadele vooral van 'handel en horeca' en – in Vlaanderen en Wallonië – van 'landbouw', terwijl de bijdrage van de tak 'overige marktdiensten' zou toenemen.

Tabel 7 Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
in procent

	Structuur		(Gemiddelde) jaartijks groeivoet						
	2019	2026	2019	2020	2021	2022	2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Landbouw	0,0	0,0	64,0	15,7	5,7	0,1	0,8	8,7	3,4
2. Energie	1,3	1,3	0,3	1,4	0,3	-0,2	-0,2	0,3	0,1
3. Verwerkende nijverheid	2,7	2,3	1,7	1,2	-2,7	-2,1	-1,9	-3,0	-1,6
a. Intermediaire goederen	0,5	0,4	4,9	-0,3	-0,2	-5,0	-4,2	-7,9	-3,2
b. Uitrustingsgoederen	0,6	0,5	2,7	3,5	-4,3	-2,1	-2,0	-2,6	-1,6
c. Consumptiegoederen	1,6	1,4	0,4	0,8	-2,8	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2
4. Bouwnijverheid	3,1	3,3	-1,9	0,9	2,2	1,6	0,6	1,7	1,0
5. Marktdiensten	66,5	66,2	1,6	-0,7	0,1	-0,0	0,7	0,5	0,3
a. Vervoer en communicatie	6,9	6,7	1,3	-0,3	0,2	-1,6	0,1	0,2	-0,2
b. Handel en horeca	12,6	11,1	1,5	-3,0	-4,0	-1,7	-0,3	-1,2	-1,4
c. Krediet en verzekeringen	6,9	6,5	-2,6	-0,8	-0,5	-1,3	-0,5	-2,5	-0,6
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	10,1	11,2	1,9	1,5	1,9	2,2	1,8	1,6	1,8
e. Overige marktdiensten	29,9	30,8	2,8	-0,5	1,2	0,5	1,1	1,9	0,8
6. Niet-verhandelbare diensten	26,3	26,8	1,1	1,6	0,6	0,5	0,4	0,7	0,6
7. Totaal	100,0	100,0	1,4	0,0	0,2	0,1	0,5	0,5	0,4

Tabel 8 Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Vlaams Gewest
in procent

	Structuur		(Gemiddelde) jaartijks groeivoet						
	2019	2026	2019	2020	2021	2022	2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Landbouw	1,5	1,4	1,8	2,4	1,8	-1,3	-0,3	-0,2	0,2
2. Energie	1,1	1,0	1,9	2,2	0,3	-0,2	-0,2	-0,1	0,2
3. Verwerkende nijverheid	12,4	11,2	0,7	-0,6	-0,2	-2,0	-0,7	-0,6	-0,8
a. Intermediaire goederen	4,8	4,3	1,1	0,6	-0,3	-2,6	-0,7	-0,5	-0,7
b. Uitrustingsgoederen	2,4	2,1	0,8	-2,2	-1,0	-0,9	-1,4	-1,5	-1,4
c. Consumptiegoederen	5,1	4,7	0,2	-0,9	0,2	-1,9	-0,4	-0,3	-0,6
4. Bouwnijverheid	6,3	6,4	2,8	1,5	1,7	1,9	0,4	0,7	0,9
5. Marktdiensten	63,9	65,1	2,1	-0,2	1,0	0,4	1,3	1,8	0,9
a. Vervoer en communicatie	5,9	5,7	2,6	1,0	0,1	-2,2	0,5	0,5	0,1
b. Handel en horeca	15,8	14,4	0,9	-1,8	-2,2	-1,8	0,3	0,2	-0,7
c. Krediet en verzekeringen	1,6	1,5	-1,7	-0,9	-0,8	-0,6	-0,5	-1,0	-0,6
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	13,2	14,6	2,1	1,5	2,4	2,7	2,0	2,2	2,1
e. Overige marktdiensten	27,4	29,0	2,8	-0,3	2,4	1,1	1,7	3,1	1,4
6. Niet-verhandelbare diensten	15,0	14,8	1,2	0,5	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5
7. Totaal	100,0	100,0	1,8	0,0	0,8	0,2	0,8	1,2	0,6

Tabel 9 Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Waals Gewest
in procent

	Structuur		(Gemiddelde) jaartijksse groeivoet						
	2019	2026	2019	2020	2021	2022	2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Landbouw	1,4	1,3	-0,3	0,9	1,0	-1,9	-0,7	-0,5	-0,4
2. Energie	1,2	1,2	1,3	1,2	0,3	-0,2	-0,2	0,7	0,1
3. Verwerkende nijverheid	10,3	9,4	0,8	-0,6	-0,4	-1,8	-0,6	-0,8	-0,7
a. Intermediaire goederen	4,9	4,5	1,0	0,0	-0,9	-2,4	-0,9	-0,9	-1,0
b. Uitrustingsgoederen	1,5	1,3	-0,4	-1,6	-1,0	-0,8	-1,3	-3,6	-1,3
c. Consumptiegoederen	3,8	3,6	0,9	-1,0	0,6	-1,3	0,1	0,7	-0,2
4. Bouwnijverheid	6,5	6,5	0,6	0,5	1,4	1,5	0,2	-0,6	0,6
5. Marktdiensten	59,8	60,9	1,4	-0,4	0,9	0,4	1,1	1,4	0,7
a. Vervoer en communicatie	5,3	5,0	2,3	0,4	0,2	-2,3	-0,2	-0,3	-0,3
b. Handel en horeca	15,9	14,8	-0,1	-1,5	-2,0	-2,0	0,4	0,5	-0,5
c. Krediet en verzekeringen	1,5	1,3	-1,6	-3,9	-1,0	-0,6	-0,4	-0,6	-1,0
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	15,0	16,7	2,0	1,4	2,1	3,1	2,0	2,1	2,1
e. Overige marktdiensten	22,3	23,1	2,2	-0,8	2,6	0,7	1,2	2,2	1,0
6. Niet-verhandelbare diensten	20,8	20,7	0,9	0,3	0,5	0,3	0,4	0,6	0,4
7. Totaal	100,0	100,0	1,2	-0,2	0,7	0,2	0,7	0,8	0,5

3.1.3. Productiviteit en lonen

In de periode 2020-2026 zou de reële productiviteitsgroei per hoofd in de marktakken gemiddeld 0,6 % per jaar bedragen in Vlaanderen, 0,5 % in Wallonië en 0,4 % in Brussel (zie tabel 3). Voor Vlaanderen en Wallonië zijn deze groeicijfers gelijkaardig aan hun gemiddelden over de periode 2006-2019 (respectievelijk 0,7 % en 0,5 %). Voor Brussel daarentegen is er een herneming, na een reële productiviteitsgroei per hoofd die in de periode 2006-2019 gemiddeld nul bedroeg. In die periode werd de macro-economische groei van de productiviteit in Brussel namelijk sterk beïnvloed door de forse daling van de productiviteit in de tak 'energie' (die veel minder uitgesproken was in Vlaanderen en in Wallonië).

In 2020 werd de schok op de economische activiteit bijna volledig opgevangen door een sterke terugval van de productiviteit per hoofd, terwijl de werkgelegenheid zich kon stabiliseren. Deze terugval zou echter in de loop van 2021-2022 worden goedge maakt.

In 2020 werd de productiviteit per hoofd in de drie gewesten vooral getroffen door de vermindering van de arbeidsduur, met name door het gebruik van maatregelen zoals tijdelijke werkloosheid. Voor de marktakken wordt deze daling geraamd op -6,4 % in Vlaanderen, -6,9 % in Brussel en -7,7 % in Wallonië. Het is echter ook via de productiviteit per hoofd dat het herstel van de activiteit zich het eerst manifesteert. In 2021 zou het herstel van de reële productiviteit per hoofd in de marktakken 4,5 % bedragen in Brussel, 5,2 % in Vlaanderen en 5,7 % in Wallonië (zie tabel 3). De inhaalbeweging zou in 2022 worden voortgezet (+3,3 % in Brussel, +2,7 % in Vlaanderen en +3,0 % in Wallonië). Voor de takken van de verwerkende nijverheid en voor de bouwnijverheid zou het grootste deel van de inhaalbeweging vanaf 2021 plaatsvinden; voor de diensten daarentegen is het herstel van de bedrijvigheid meer over de

tijd gespreid en zou de inhaalbeweging zowel in 2021 als in 2022 plaatsvinden. Die verschillende timing verklaart ook de (in vergelijking met de andere twee gewesten) meer uitgesproken inhaalbeweging van de Brusselse productiviteit in 2022 dan in 2021. In de periode 2023-2026 zouden de productiviteitswinsten relatief beperkt blijven en gemiddeld niet meer dan 0,7 % per jaar bedragen in Vlaanderen, 0,6 % in Wallonië en 0,4 % in Brussel.

In het Brussels Gewest zouden vooral de takken ‘vervoer en communicatie’ en ‘krediet en verzekeringen’ vanaf 2023 het meest bijdragen tot de productiviteitsgroei, terwijl de productiviteit in de takken ‘gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening’ en ‘handel en horeca’ verder verzwakt (gemiddeld in hetzelfde tempo als in de periode 2006-2019). Net als in het verleden zou de verwerkende nijverheid een belangrijke bron van productiviteitsgroei zijn in zowel Vlaanderen als Wallonië. De verwachte productiviteitsgroei per hoofd in de verwerkende nijverheid zou 1,7 % bedragen in Vlaanderen en 1,9 % in Wallonië, wat vergelijkbaar is met de gemiddelden in de periode 2006-2019 (respectievelijk 1,7 % en 1,6 %). In de marktdiensten blijven de productiviteitswinsten veel beperkter dan in de industrie. In de periode 2023-2026 zouden ze gemiddeld 0,5 % bedragen in Vlaanderen en 0,3 % in Wallonië en Brussel, d.i. bijna identiek aan de gemiddelden in de periode 2006-2019 (respectievelijk 0,5 %, 0,3 % en 0,2 %). In de verschillende takken waaruit deze marktdiensten bestaan, zou – met uitzondering van ‘vervoer en communicatie’ – de Vlaamse productiviteitsgroei systematisch hoger liggen dan die van Wallonië en Brussel.

De verwachte ontwikkeling van de productiviteitswinsten houdt verband met de verwachte stijging van de reële loonkosten. In het recente verleden kenden die laatste een gematigd verloop, voornamelijk als gevolg van maatregelen zoals de indexesprong, loonlastenverlagingen en de tijdelijke bevrozing van de reële lonen. In de markt takken van de drie gewesten laten de reële loonkosten per hoofd over de periode 2013-2019 een stabilisering optekenen in Wallonië (0,0 %) en Vlaanderen (0,0 %) en een daling in Brussel (-0,4 %). Over de gehele projectieperiode (2020-2026), zouden de reële loonkosten per hoofd in de marktsector opnieuw stijgen, met gemiddeld 0,8 % per jaar in Vlaanderen, 0,6 % in Wallonië en 0,5 % in Brussel (zie tabel 3).

In 2019 was er al een herstel van de reële loonkosten per hoofd merkbaar in de drie gewesten (+0,8 % in Vlaanderen, +0,7 % in Wallonië en +0,6 % in Brussel). In 2020 daalden zij echter sterk (-4,4 % in Brussel, -4,0 % in Vlaanderen en -4,8 % in Wallonië) als gevolg van de vermindering van de activiteit en de daaruit voortvloeiende vermindering van de arbeidsduur, zij het minder uitgesproken dan de reële productiviteit. Het verwachte herstel zou, net als dat van de productiviteit, worden gespreid over 2021 en 2022, wanneer de reële loonkosten per hoofd met gemiddeld 2,7 % per jaar zouden stijgen in Vlaanderen en Wallonië en met 2,3 % in Brussel. Vanaf 2023 zou de groei meer in lijn liggen met de in het verleden geobserveerde groei, en in Vlaanderen over het algemeen sterker blijven. In de periode 2023-2026 zou de groei aldus ongeveer 1,1 % per jaar bedragen in Vlaanderen, 0,9 % in Wallonië en 0,8 % in Brussel. Deze groeicijfers van de reële loonkosten per hoofd overtreffen die van de reële productiviteit in elk van de drie gewesten. Het groeiverschil dat in de markt takken zo ontstaat tussen de lonen en de productiviteit is vergelijkbaar tussen de gewesten en bedraagt ongeveer 0,3 à 0,4 procentpunt per jaar.

In Vlaanderen en Wallonië is het geprojecteerde macro-economische groeiverschil tussen lonen en productiviteit in de periode 2023-2026 niet te wijten aan de verwerkende nijverheid, aangezien de productiviteitsgroei (ongeveer 1,7 % tot 1,9 % per jaar) duidelijk hoger ligt dan de groei van de reële loonkosten per hoofd, die in beide gewesten 1,2 % zou bedragen. Het verschil vindt zijn oorsprong dus in de marktdiensten. Terwijl de verwachte groei van de reële loonkosten per hoofd over het algemeen gelijk is (1,2 % in Vlaanderen) of iets lager is (1,0 % in Wallonië) dan in de industrie, zal de productiviteitsgroei in de marktdiensten naar verwachting veel lager zijn (0,5 % in Vlaanderen en 0,3 % in Wallonië).

3.1.4. Bruto-investeringen in vaste activa

In de periode 2013-2019 was de groei van de totale bruto-investeringen in vaste activa¹⁵ dynamisch in de drie gewesten. Gemeten in volume bedroeg hij gemiddeld 3,5 % per jaar in Brussel, 3,1 % in Vlaanderen en 2,7 % in Wallonië (zie tabel 3). Deze dynamiek werd in de drie gewesten op vergelijkbare wijze vastgesteld in de marktbedrijfstakingen (3,4 % in Brussel, 3,3 % in Vlaanderen en 3,2 % in Wallonië), in een context die gunstig is voor de investeringen (lage rentevoeten, relatief hoge rendabiliteit en een gunstige ontwikkeling van de afzetmarkten). De investeringen van de tak 'overheidsadministratie en onderwijs'¹⁶ daarentegen lieten vooral in Brussel een sterke stijging optekenen (gemiddeld +4,0 % per jaar tegenover 1,3 % in Vlaanderen en -0,4 % in Wallonië).

De gezondheids crisis van 2020 maakte een abrupt einde aan die opwaartse trend, met een scherpe daling van de totale bruto-investeringen in vaste activa in alle drie de gewesten (-6,1 % in Brussel, -6,9 % in zowel Vlaanderen als Wallonië). De daling was nog uitgesprokener voor de investeringen van de marktbedrijfstakingen (tussen -7 % en -8 % naargelang van het gewest), in een context van grote onzekerheid en een terugval van de economische activiteit in de eerste helft van 2020. De investeringen in de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' bleven op nationaal niveau nagenoeg stabiel, met een reële groei van slechts 0,5 % in 2020 als gevolg van vertragingen door de gezondheids crisis. Regionaal waren er grote verschillen, aangezien de investeringen in de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' in Vlaanderen (-1,9 %) en Wallonië (-1,6 %) zijn gedaald, terwijl zij in Brussel aanzienlijk zijn gestegen (+8,4 %), waar het effect van de stijging van de investeringen van de federale overheid merkbaarder is.

Volgens de reeds beschikbare nationale rekeningen was er reeds in de tweede helft van 2020 een krachtig herstel van de investeringen. In 2021 zou het herstel van de totale bruto-investeringen in vaste activa, gemeten in volume, 10,3 % bedragen in Brussel, 10,4 % in Vlaanderen en 8,7 % in Wallonië. Het herstel is toe te schrijven aan zowel de marktsector als aan de niet-marktsector. In 2021, maar ook in het algemeen tijdens de projectieperiode, wordt de toename van de overheidsinvesteringen ondersteund door de verschillende relanceplannen (federaal en regionaal, gefinancierd door de Europese faciliteit

¹⁵ Exclusief investeringen in woongebouwen in dit deel, net zoals in tabel 3.

¹⁶ De investeringen van de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' stemmen niet overeen met het concept overheidsinvesteringen (S.13). Met uitzondering van de investeringen van het privé-onderwijs zijn alle investeringen van de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' overheidsinvesteringen. Er zijn echter ook overheidsinvesteringen in de tak 'vervoer en communicatie'. In de overige takken is het aandeel van de overheidssector nihil of zeer gering. Het niveau van de investeringen van de overheidssector is in elk gewest dus hoger dan dat van de tak 'overheidsadministratie en onderwijs', omdat ze ook het publieke gedeelte van de investeringen van de tak 'vervoer en communicatie' omvatten. Deze laatste kunnen in bepaalde jaren aanzienlijk oplopen, zoals de investeringen van Infrabel of de Oosterweelverbinding in Vlaanderen.

voor herstel en veerkracht (RRF) of door eigen middelen). Ook moet worden opgemerkt dat bepaalde regionale investeringsprojecten (zoals Oosterweel in het Vlaams Gewest en investeringen in mobiliteit (tunnels en metro) in het Brussels Gewest) in deze periode op kruissnelheid komen. Tot slot ondersteunen de verschillende relanceplannen, naast de overheidsinvesteringen, ook de investeringen van de marktsector, via investeringssteun aan de bedrijven.

De groei van de investeringen in de marktbedrijfstakingen zou in 2021 dan ook krachtig zijn: 9,8 % in Vlaanderen, 8,4 % in Wallonië en 8,2 % in Brussel. Dat herstel zou vooral opmerkelijk zijn in de tak 'overige marktdiensten', en meer in het bijzonder in Vlaanderen. Bovendien zou de bijdrage van de industrie, die profiteert van de snelle verbetering van de buitenlandse afzetmarkten, in Vlaanderen en Wallonië groter zijn dan de (eveneens aanzienlijke) bijdrage van de tak 'krediet en verzekeringen', die meer in Brussel is gevestigd.

De groei van de investeringen van de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' zou nog sterker zijn en in volume 23 % bedragen in Brussel, 16 % in Vlaanderen en 11 % in Wallonië. De groei zou zich vooral situeren in de gemeenschappen en gewesten (met een zeer sterke toename van de investeringen van elk van de gefedereerde entiteiten) en in de federale overheid (in het bijzonder bij Defensie).

In 2022 zouden de totale bruto-investeringen in vaste activa met 1,1 % stijgen in Brussel, met 2,0 % in Vlaanderen en met 1,8 % in Wallonië. Deze groei zou worden gedragen door de marktbedrijfstakingen (+2,3 % in Brussel, +2,5 % in Vlaanderen en +1,7 % in Wallonië). De investeringen van de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' zouden enigszins dalen – maar op een zeer hoog niveau blijven na de aanzienlijke stijging in 2021 – in Brussel (-5,3 %) en in Vlaanderen (-3,2 %), maar nog toenemen in Wallonië (+2,1 %), na de minder uitgesproken stijging van het jaar voordien.

In de periode 2023-2026 zouden de totale bruto-investeringen in vaste activa gemiddeld met 1,8 % per jaar stijgen in Brussel en in Vlaanderen, en met 1,9 % in Wallonië. Ondanks de verwachte vertraging blijft die groei sterker dan die van de economische activiteit.

In die periode zouden de investeringen van de marktbedrijfstakingen in Brussel met gemiddeld 1,7 % per jaar toenemen, in Vlaanderen met 1,9 % en in Wallonië met 1,8 %. In elk gewest zou de tak 'overige marktdiensten' de grootste bijdrage leveren (0,7 procentpunt) tot deze groei. Een meer specifieke bijdrage wordt verwacht van de tak 'krediet en verzekeringen' in Brussel (0,2 procentpunt), 'vervoer en communicatie' in Vlaanderen (0,4 procentpunt, Oosterweel-investeringen) en 'intermediaire goederen' in Wallonië (0,3 procentpunt).

Nog steeds in de periode 2023-2026 zou de gemiddelde jaarlijkse groei van de investeringen in de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' dynamischer zijn in Wallonië (3,2 %) en Brussel (2,5 %) dan in Vlaanderen (0,5 %). In 2023 en 2024 dragen alle beleidsniveaus bij tot die groei: de lagere overheid, in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2024; de federale overheid, maar pas in 2023, vooral door de toename van de investeringen van Defensie; tot slot, de gemeenschappen en gewesten, met een verdere toename in die jaren, vooral in de Vlaamse Gemeenschap en het Waals Gewest. In 2025 en 2026 zouden de investeringen in de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' in de drie gewesten dalen, wat verband houdt met de terugval van de investeringen van de lagere overheid na de gemeenteraadsverkiezingen van 2024 (met een grotere impact in Wallonië), en met het uitblijven van

een belangrijke nieuwe impuls of zelfs een lichte daling van de investeringen van de andere beleidsniveaus, aangezien de in de relanceplannen aangekondigde uitgaven zeer laag zijn in 2026.

De investeringsquote¹⁷ (d.w.z. het nominale aandeel van de bruto-investeringen in vaste activa in het bbp) zou dalen in 2020, maar vanaf 2021 hernemen en het niveau van 2019 overtreffen in de drie gewesten. In 2026 zou dat 18,5 % zijn in Brussel (17,6 % in 2019), 20,3 % in Vlaanderen (19,8 % in 2019) en 18,3 % in Wallonië (17,8 % in 2019).

3.2. Arbeidsmarkt

De resultaten voor de regionale binnenlandse werkgelegenheid werden reeds in afdeling 3.1 besproken als onderdeel van de regionale productie-optiek. De overige elementen – demografie en arbeidsaanbod, pendel- en grensarbeid, werkende beroepsbevolking en werkgelegenheidsgraad, werkloosheid en werkloosheidsgraad – komen in deze afdeling over de arbeidsmarkt aan bod.

3.2.1. Demografie en arbeidsaanbod

Bevolking op arbeidsleeftijd in België en in de gewesten

Tijdens de periode 2013-2019 kende de Belgische bevolking op arbeidsleeftijd (15 tot 64 jaar) een relatief stabiele maar matige groei (gemiddeld 0,19 % of +13 700 personen per jaar).¹⁸ Die groei werd ondersteund door het positieve extern migratiesaldo op arbeidsleeftijd¹⁹ (bijdrage van 0,48 ppt per jaar). Hij werd echter afgeremd door het natuurlijk verloop²⁰ van de bevolking (bijdrage van -0,29 ppt per jaar): de eerste babyboomcohorten bereikten immers de kaap van 65 jaar, terwijl de cohorten die de leeftijd van 15 jaar bereikten nauwelijks wijzigden in omvang.

Tijdens die periode bleef de Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd gevoelig sterker groeien (0,83 % per jaar) dan de Vlaamse (0,15 %) en de Waalse (0,04 %). Zoals gebruikelijk, leverde de externe migratie een veel grotere groeibijdrage in Brussel (1,60 ppt per jaar) dan in Vlaanderen en Wallonië (respectievelijk 0,40 ppt en 0,25 ppt per jaar). Even traditioneel zwakten binnenlandse migraties de groei van de Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd af (met gemiddeld -0,95 ppt per jaar), terwijl ze de groei van de Vlaamse en Waalse bevolking op arbeidsleeftijd ondersteunden (met respectievelijk 0,12 ppt en 0,08 ppt per jaar). De netto-emigratie van Brusselaars naar Vlaanderen groeide nog tijdens die periode, terwijl die naar Wallonië slechts licht kromp. Het migratiesaldo van Vlaanderen met Wallonië evolueerde van licht negatief naar licht positief tijdens de jaren 2013-2017, onder andere door de toenemende migratie

¹⁷ Steeds exclusief investeringen in woongebouwen.

¹⁸ Tenzij anders vermeld, moeten alle bevolkingscijfers die geciteerd worden in deze afdeling geïnterpreteerd worden als jaargemiddelde cijfers.

¹⁹ Een groot deel van de externe migratie vindt plaats op arbeidsleeftijd, meer bepaald binnen de leeftijdsklasse 18-40 jaar.

²⁰ Voor de totale bevolking wordt het natuurlijk saldo gedefinieerd als het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal sterfgevallen. Dat saldo geeft het 'natuurlijk verloop' van de bevolking, de wijziging in afwezigheid van externe migratiestromen. Voor de bevolking op arbeidsleeftijd kan naar analogie een natuurlijk verloop (toename in afwezigheid van migratie) berekend worden als het verschil tussen enerzijds de instroom op arbeidsleeftijd (cohort die 15 jaar bereikt) en anderzijds de uitstroom uit arbeidsleeftijd (cohort die 65 jaar wordt) plus de sterfgevallen op arbeidsleeftijd.

naar Vlaanderen van personen met een niet-EU-nationaliteit vanuit Waalse arrondissementen die asielcentra herbergen. Sindsdien neemt het saldo terug af en is het in 2019 vrijwel teruggevallen tot nul.

Gedeeltelijk berustte de snellere groei van de Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd dus nog steeds op een sterkere bijdrage van het geheel van migraties (intern plus extern: 0,66 ppt per jaar tegen 0,52 ppt in Vlaanderen en 0,33 ppt in Wallonië). Wat echter nog zwaarder doorwoog was het feit dat het natuurlijk verloop de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd ondersteunde in Brussel (groei bijdrage van 0,17 ppt) maar fors afremde in Vlaanderen en in Wallonië (groei bijdrage van respectievelijk -0,37 ppt en -0,29 ppt). Dat is het gevolg van de jongere leeftijdsstructuur van de Brusselse bevolking, die voor meer evenwicht zorgde tussen de omvang van instromende cohorten op 15 jaar en uitstromende cohorten op 65 jaar.

Vanaf 2020 doen de gevolgen van de COVID-19 crisis zich gevoelen. De bevolkingsvooruitzichten 2020-2070 werden begin januari 2021 gepubliceerd²¹ en houden rekening met de gevolgen van die crisis. De oversterfte (alle oorzaken) in 2020 wordt, op basis van de voorlopige sterftestatistiek die eind december beschikbaar waren, geraamd op 16 000 personen (dat wil zeggen 14 % oversterfte in 2020). Om de verspreiding van het virus tegen te gaan, werden ook maatregelen genomen die de internationale mobiliteit beperkten. Bij hypothese daalt het internationaal migratiesaldo daardoor sterk in 2020 (halvering), en ook in 2021, weliswaar in mindere mate (-25 %). Er wordt in de bevolkingsvooruitzichten van uitgegaan dat 50 % van de in 2020 en 2021 niet-gerealiseerde migratiebewegingen worden uitgesteld tot de periode 2022-2026.

Onder invloed van de neerwaartse schok op het extern migratiesaldo vertraagt de groei van de Belgische bevolking op arbeidsleeftijd van 0,24 % in 2019 tot 0,08 % in 2020²², en wordt hij in 2021 zelfs licht negatief (-0,03 %). Tijdens de periode 2022-2023 klimt het extern migratiesaldo naar pre-coronaniveau, zodat de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd aantrekt tot 0,13 % in 2022 en 0,20 % in 2023. Daarna valt het extern migratiesaldo stelselmatig terug, zodat de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd geleidelijk afzwakt, tot 0,08 % in 2026. Over de projectieperiode 2021-2026 neemt de Belgische bevolking op arbeidsleeftijd toe met 47 200 personen (0,11 % groei per jaar). De bijdrage van het extern migratiesaldo aan die groei bedraagt weliswaar 0,40 ppt per jaar, maar die wordt in belangrijke mate tenietgedaan door een nog altijd even fors negatieve bijdrage van het natuurlijk verloop (-0,30 ppt per jaar). De instromende cohorten op 15 jaar worden wel omvangrijker op middellange termijn (het gevolg van de stijgende geboortecijfers in de periode 2006-2011), maar hetzelfde geldt voor de cohorten die 65 jaar worden.

²¹ Federaal Planbureau, Statbel (2021).

²² De bevolkingstoestand op 1 januari 2020 is een observatie, die voor 1 januari 2021 is een projectie gebaseerd op Federaal Planbureau, Statbel (2021). De bevolkingscijfers voor 2020 in deze regionale vooruitzichten zijn het rekenkundig gemiddelde van die twee situaties, en zijn dus slechts gedeeltelijk geobserveerd.

**Tabel 10 Scenario voor demografie en arbeidsaanbod
jaargemiddelden**

	2019	2020	2021	2022	Gemiddelden		
					2023- 2026	2013- 2019	2020- 2026
1. Totale bevolking							
<i>1a. Wijziging in duizendtallen</i>							
Het Rijk	58,3	34,6	19,2	41,6	47,3	56,3	40,7
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	9,8	3,1	-0,6	5,0	6,0	9,5	4,5
Vlaams Gewest	38,1	26,8	17,8	27,6	30,7	34,7	27,8
Waals Gewest	10,4	4,7	2,1	9,0	10,7	12,1	8,4
<i>1b. Wijziging in procent</i>							
Het Rijk	0,5	0,3	0,2	0,4	0,4	0,5	0,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,8	0,3	-0,1	0,4	0,5	0,8	0,4
Vlaams Gewest	0,6	0,4	0,3	0,4	0,5	0,5	0,4
Waals Gewest	0,3	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,2
2. Bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar)							
<i>2a. Wijziging in duizendtallen</i>							
Het Rijk	17,4	5,6	-2,4	9,8	9,9	13,7	7,5
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	8,4	4,0	1,1	5,4	5,8	6,6	4,8
Vlaams Gewest	9,0	3,1	-1,5	4,0	4,3	6,2	3,3
Waals Gewest	-0,1	-1,5	-1,9	0,4	-0,2	1,0	-0,5
<i>2b. Wijziging in procent</i>							
Het Rijk	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	1,0	0,5	0,1	0,7	0,7	0,8	0,6
Vlaams Gewest	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Waals Gewest	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Activiteitsgraad, definitie FPB (1)(2)							
Het Rijk	74,4	74,5	74,8	75,0	75,8	73,5	75,1
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	70,3	70,1	70,2	70,2	70,2	70,8	70,1
Vlaams Gewest	77,0	77,1	77,4	77,7	78,6	75,6	77,8
Waals Gewest	71,2	71,4	71,7	71,8	72,8	70,6	72,0
4. Beroepsbevolking (15 jaar en meer), definitie FPB							
<i>4a. Wijziging in duizendtallen</i>							
Het Rijk	48,6	10,2	17,1	23,5	22,3	25,1	20,0
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	7,0	0,7	2,1	3,6	4,1	2,5	3,2
Vlaams Gewest	31,3	5,9	9,9	16,1	12,5	20,3	11,7
Waals Gewest	10,4	3,7	5,2	3,8	5,7	2,3	5,1
<i>4b. Wijziging in procent</i>							
Het Rijk	0,9	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5	0,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	1,2	0,1	0,4	0,6	0,7	0,5	0,6
Vlaams Gewest	1,0	0,2	0,3	0,5	0,4	0,6	0,4
Waals Gewest	0,6	0,2	0,3	0,2	0,3	0,1	0,3

(1) Verhouding tussen beroepsbevolking (15 jaar en meer) en bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar).

(2) In de kolom 2023-2026 wordt de waarde op het einde van de periode (2026) weergegeven.

Op middellange termijn blijft zowel in Vlaanderen als in Wallonië het natuurlijk verloop fors negatief bijdragen aan de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (respectievelijk -0,40 ppt en -0,32 ppt per jaar). De netto-immigratie vanuit Brussel zou dan weer voor positieve impulsen blijven zorgen in beide gewesten: de groeibijdrage van het intern migratiesaldo trekt aan tot gemiddeld 0,17 ppt per jaar in Vlaanderen en blijft vrijwel ongewijzigd op 0,09 ppt per jaar in Wallonië. Ook de externe migratie blijft

een sterkere positieve bijdrage leveren in Vlaanderen (0,31 ppt per jaar) dan in Wallonië (0,21 ppt per jaar), maar in dit geval neemt het verschil tussen beide gewesten enigszins af. Het is vooral de dynamiek van de externe migratie die op korte en op middellange termijn het groeiprofiel van de bevolking op arbeidsleeftijd bepaalt: terugval in 2020-2021 (in Vlaanderen: van 0,22 % in 2019 tot -0,04 % in 2021; in Wallonië: van 0,00 % tot -0,08 %), herneming in 2022-2023 (tot respectievelijk 0,16 % en 0,04 % in 2023), afzwakking nadien (tot respectievelijk 0,05 % en -0,04 % tegen 2026). Over de gehele periode 2021-2026 groeit de Vlaamse bevolking op arbeidsleeftijd met gemiddeld 0,08 % per jaar, terwijl de Waalse licht krimpt (-0,02 % per jaar). De positievere bijdrage van zowel externe migratie als interne migratie in Vlaanderen weegt sterker door dan de negatievere bijdrage van het natuurlijk verloop.

In Brussel wordt tijdens de projectieperiode de bijdrage van het natuurlijk verloop gevoelig positiever (gemiddeld 0,30 ppt per jaar), naarmate sterker bevolkte cohorten de leeftijd van 15 jaar bereiken. Het extern migratiesaldo blijft de sterkste bijdrage leveren in Brussel (1,40 ppt per jaar), maar dat wordt in steeds grotere mate gecompenseerd door netto-emigratie naar de beide andere gewesten (bijdrage van -1,11 ppt per jaar). Het geheel van migratiebewegingen (totale bijdrage van 0,29 ppt per jaar) draagt op middellange termijn in Brussel nu minder sterk bij dan in Wallonië (0,30 ppt per jaar) en – vooral – Vlaanderen (0,48 ppt per jaar). Dat de bevolking op arbeidsleeftijd in Brussel sterker blijft groeien (met gemiddeld 0,59 % per jaar) dan in de beide andere gewesten, is dan nog louter toe te schrijven aan het dynamischer natuurlijk verloop in dat gewest. De Brusselse bevolkingsevolutie blijft veruit het gevoeligst voor schommelingen in het externe migratiesaldo. De coronacrisis gaat er op korte termijn gepaard met een bijzonder sterke groeivertraging van de bevolking op arbeidsleeftijd: van 1,04 % in 2019 tot 0,49 % in 2020 en 0,13 % in 2021. De daaropvolgende herneming is ook het meest uitgesproken in Brussel (tot 0,87 % in 2023), maar wordt gevolgd door een stelselmatige afzwakking nadien (tot 0,55 % in 2026).

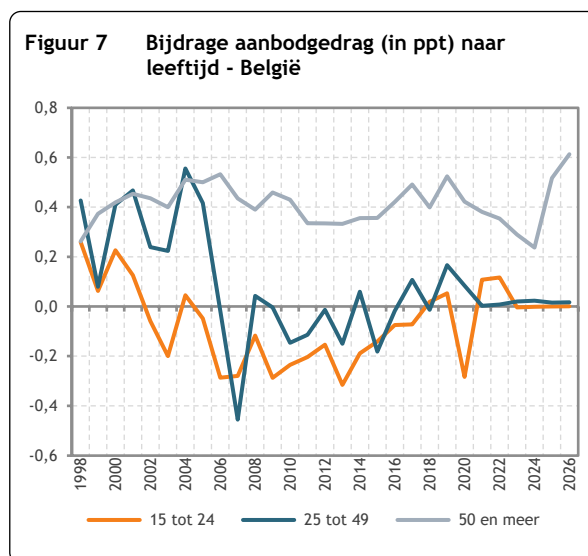
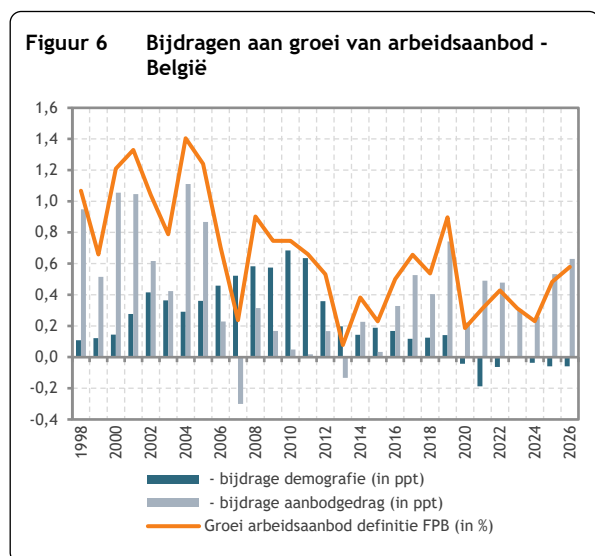
Arbeidsaanbod in België

Uit het voorgaande bleek dat de Belgische bevolking op arbeidsleeftijd nog slechts matig groeit tijdens de projectieperiode. Bovendien nemen zowel het aandeel van de oudste leeftijdsklasse (60-64 jaar) als dat van de jongste leeftijdsklasse (15-19 jaar) toe, net de groepen waar de activiteitsgraden het sterkst onder de gemiddelde activiteitsgraad op arbeidsleeftijd liggen. Rekening houdend met die compositie-effecten, wordt de demografische bijdrage aan de groei van het Belgische arbeidsaanbod²³ op middellange termijn negatief (-0,07 ppt per jaar), terwijl hij in de periode 2013-2019 nog 0,15 ppt per jaar bedroeg.²⁴ Hij daalt onder invloed van de coronacrisis van 0,14 ppt in 2019 tot -0,04 ppt in 2020 en -0,19 ppt in 2021, herstelt zich enigszins in de periode 2022-2023 (tot 0,00 ppt in 2023), maar verzwakt terug tijdens de tweede helft van de projectieperiode, tot -0,06 ppt tegen 2026 (figuur 6). In vergelijking met de regionale vooruitzichten van vorig jaar is de bijdrage van de demografie nochtans opwaarts

²³ De groei van het arbeidsaanbod kan opgesplitst worden in een bijdrage van veranderingen in het aanbodgedrag en een demografische bijdrage. De bijdrage van gedragsveranderingen is het resultaat van wijzigingen in de activiteitsgraden bij constante bevolking per leeftijd, geslacht en regio van woonplaats. De demografische bijdrage is het resultaat van wijzigingen in de bevolking per leeftijd, geslacht en regio van woonplaats bij constante activiteitsgraden.

²⁴ De demografische bijdrage aan de groei van het arbeidsaanbod kan (soms aanzienlijk) afwijken van de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd. Er moet immers ook rekening gehouden worden met verschuivingen in de leeftijdsstructuur. Een positief (negatief) verschil tussen beide grootheden is het resultaat van een verschuiving naar (van) bevolkingsgroepen met activiteitsgraden boven (onder) de gemiddelde activiteitsgraad en zorgt voor een positief (negatief) effect op de evolutie van de macro-economische activiteitsgraad, zelfs wanneer het participatiegedrag op elke leeftijd niet verandert.

bijgesteld, op basis van de hypothese dat de migratie-uitval ten gevolge van de coronacrisis gedeeltelijk gec recupereerd wordt op middellange termijn.

Uit figuur 6 blijkt ook dat wijzigingen in het aanbodgedrag tijdens de periode 2016-2019 een aanzienlijk positievere bijdrage zijn gaan leveren aan de groei van de beroepsbevolking (van 0,03 ppt in 2015 tot 0,74 ppt in 2019). Figuur 7 toont dat die evolutie in de hand werd gewerkt door een grotere bijdrage in de leeftijdsklasse vanaf 50 jaar (van 0,36 ppt in 2015 tot 0,52 ppt in 2019). Dat is het gevolg van de eindeloopbaanmaatregelen (SWT; vervroegd pensioen) – die vooral de activiteitengraden van jonge zestigers positief beïnvloeden – en van het feit dat meer mensen bleven werken op en na de wettelijke pensioenleeftijd. De evolutie in de overige leeftijdsklassen woog echter nog zwaarder door. In de klasse 15-24 jaar steeg de bijdrage van wijzigingen in de activiteitengraden van -0,14 ppt in 2015 tot 0,05 ppt in 2019, en in de klasse 25-49 jaar zelfs van -0,18 ppt tot 0,17 ppt. Voor een gedeelte kan die omslag verklaard worden door het feit dat de maatregelen m.b.t. inschakelingsuitkeringen en controle op zoekgedrag van werklozen op kruissnelheid kwamen en – in de jongste leeftijdsklasse – dat studentenarbeid sterk toenam. Ongetwijfeld gaven ook de sterk verbeterde arbeidsmarktperspectieven in die periode een bijkomend stimulans aan de ontwikkeling van de participatie in die leeftijdsklassen.²⁵ De impuls vanuit de activiteitengraden was ruim voldoende om de lichte verzwakking van de demografische bijdrage te compenseren, zodat de groei van de Belgische beroepsbevolking aantrok van 0,23 % (+12 200 personen) in 2015 tot 0,90 % (+48 600 personen) in 2019. De macro-economische activiteitsgraad steeg in die periode van 73,1 % tot 74,4 %.

Onder invloed van de coronacrisis vertraagde de groei van de beroepsbevolking in 2020 drastisch, tot 0,19 % (+10 200 personen). Dat was niet enkel het gevolg van de negatieve schok op de internationale migratie. Ook de bijdrage van wijzigingen in de activiteitengraden daalde in alle leeftijdsklassen (globaal: van +0,74 ppt in 2019 tot +0,22 ppt in 2020), maar veruit het meest bij jongeren (van +0,05 ppt in 2019 tot -0,28 ppt in 2020). De coronaschok ging immers gepaard met onmiddellijke werkgelegenheidsverliezen in erg specifieke categorieën (zoals interim- en studentenarbeid) en trof daarbij een populatie die slechts

²⁵ Specifiek voor 2019 moet ook nog worden vermeld dat de toename van de activiteitengraden opwaarts wordt vertekend door een wijziging in de registratie van werkzoekende leefloners in het Waals gewest.

beperkt toegang had tot werkloosheidsuitkeringen en zich genoodzaakt zag tijdelijk de arbeidsmarkt te verlaten.

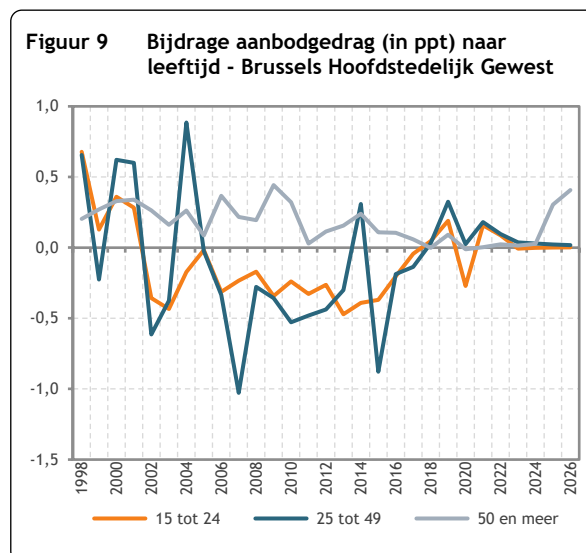
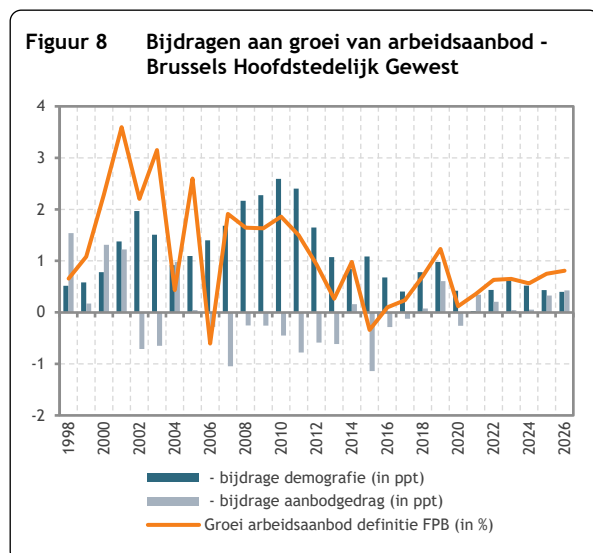
De negatieve schok op de activiteitsgraden bij jongeren wordt in de loop van dit en volgend jaar goedge maakt. Globaal klimt de bijdrage van wijzigingen in de activiteitsgraden daardoor tot +0,49 ppt in 2021 en +0,48 ppt in 2022 en trekt de groei van de beroepsbevolking aan tot 0,31 % (+17 100 personen) in 2021 en 0,43 % (+23 500 personen) in 2022. De macro-economische activiteitsgraad bleef ook in coronajaar 2020 licht stijgen (tot 74,5 %) en klimt tot 75,0 % in 2022.

De activiteitsgraden in de jongste leeftijdsklassen zouden zich vanaf 2023 stabiliseren. In de klasse 25-49 jaar valt de bijdrage terug op +0,02 ppt per jaar. De bijdrage van de klasse vanaf 50 jaar verzwakt stelselmatig tijdens de jaren 2021-2024 (tot +0,24 ppt in 2024), naarmate de eindeloopbaanmaatregelen op het vlak van SWT en vervroegd pensioen op kruissnelheid komen. Globaal zakt de bijdrage van wijzigingen in de activiteitsgraden tot +0,31 ppt in 2023 en +0,26 ppt in 2024, zodat de groei van de beroepsbevolking afzwakt tot 0,31 % (+17 300 personen) in 2023 en 0,23 % (+12 700 personen) in 2024. Tijdens de jaren 2025-2026 geeft het optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 jaar een nieuwe impuls aan de toename van de activiteitsgraden op oudere leeftijd en trekt de bijdrage van wijzigingen in de activiteitsgraden aan tot respectievelijk +0,53 ppt en +0,63 ppt. Ondanks de lichte verzwakking van de demografische bijdrage, versnelt de groei van het arbeidsaanbod daardoor in 2025 tot 0,48 % (+26 800 personen) en in 2026 tot 0,58 % (+32 200 personen). De macro-economische activiteitsgraad blijft nagenoeg constant in de jaren 2023-2024, maar stijgt aanzienlijk in de jaren 2025-2026, en komt uit op 75,8 % in 2026.

De toename van de beroepsbevolking is in de periode 2021-2026 iets minder uitgesproken dan tijdens de afgelopen zes jaar: +129 600 personen (een gemiddelde groei van 0,39 % per jaar) tegenover +161 700 personen (gemiddeld 0,50 % per jaar). Die stijging wordt nu nog uitsluitend verklaard door wijzigingen in de activiteitsgraden. Hun bijdrage tot de groei van het arbeidsaanbod ligt iets hoger dan tijdens de afgelopen zes jaar (+0,45 ppt versus +0,38 ppt per jaar), maar is onvoldoende om de afname van de demografische bijdrage (-0,07 ppt versus +0,12 ppt per jaar) te compenseren.

Arbidsaanbod in Brussel

Tijdens de projectieperiode neemt in Brussel het gewicht van de jongste klasse op arbeidsleeftijd (15-19 jaar) toe, zodat – gezien de lagere activiteitsgraden op die leeftijden – nu ook in dat gewest de demografische bijdrage aan het arbeidsaanbod (0,41 ppt per jaar) lager uitvalt dan de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (0,59 % per jaar). Die bijdrage valt drastisch terug van 0,98 ppt in 2019 tot 0,42 ppt in 2020 en tot 0,03 ppt in 2021 onder impuls van de coronacrisis, herneemt aanzienlijk in 2022-2023 tot respectievelijk 0,44 ppt en 0,62 ppt, maar verzwakt daarna stelselmatig tot 0,40 ppt in 2026 (figuur 8). Nochtans draagt de demografie veel sterker bij tot de groei van het Brusselse arbeidsaanbod dan in de regionale vooruitzichten van vorig jaar. De veronderstelling dat het externe migratiesaldo op middellange termijn een inhaalbeweging maakt, heeft immers grotere gevolgen voor de ontwikkeling van het arbeidsaanbod in Brussel dan in de andere gewesten.

De bijdrage van wijzigingen in de activiteitsgraden evolueerde van fors negatief (-1,14 ppt) in 2015 over vrijwel neutraal in de jaren 2017-2018 tot gevoelig positief in 2019 (0,61 ppt), wat ongezien is in Brussel sinds 2004 (figuur 8).²⁶ Nochtans bleef de bijdrage in de leeftijdsklasse vanaf 50 jaar vrij stabiel tijdens die periode (gemiddeld 0,07 ppt per jaar), en lag die nog steeds op een veel lager peil dan in de andere gewesten (figuur 9). Het verschil werd gemaakt in de overige leeftijdsklassen: de bijdrage van de jongeren nam toe van -0,37 ppt in 2015 tot 0,19 ppt in 2019 en die van de klasse 25-49 jaar van -0,88 ppt tot 0,32 ppt. Bij eerst afnemende (periode 2016-2017) en daarna aantrekkende (periode 2018-2019) demografische ondersteuning, versnelde de groei van de Brusselse beroepsbevolking van -0,34 % in 2015 tot 0,24 % in 2017 en zelfs tot 1,23 % in 2019. Nochtans bleef de Brusselse macro-economische activiteitsgraad – die al in vrije val was sinds 2007 – zakken tijdens de periode 2016-2018 (van 70,8 % in 2015 tot 70,2 % in 2018), om in 2019 uiteindelijk licht toe te nemen (tot 70,3 %).

Vorig jaar viel de bijdrage in de leeftijdsklassen vanaf 25 jaar terug tot nagenoeg nul, terwijl die in de klasse 15-24 jaar sterk geraakt werd door de gevolgen van de coronacrisis (inzinking tot -0,27 ppt). Samen met de gevoelige aderlating die de demografische bijdrage in Brussel vorig jaar onderging, resulteerde dat in een bijzonder sterke terugval van de groei van de Brusselse beroepsbevolking, tot nauwelijks 0,12 %. De macro-economische activiteitsgraad daalde tot 70,1 %.²⁷

²⁶ Voor de gewesten kan tijdens de observatieperiode de som van beide bijdragen sterker afwijken van de groei van de beroepsbevolking. Er is immers een verschil tussen de regionale beroepsbevolking volgens HERMREG-definitie en de regionale beroepsbevolking zoals geraamd in de sociodemografische databank die gebruikt wordt voor de projectie van het arbeidsaanbod (en voor de opsplitsing naar demografische en gedragsbijdragen). In de HERMREG-databank wordt de gewestelijke werkende beroepsbevolking berekend als een identiteit: binnenlandse werkgelegenheid volgens gewest van werkplaats uit de Regionale Rekeningen (INR) plus ramingen van het gewestelijke saldo van de grensarbeid en het gewestelijke pendelsaldo. In de sociodemografische databank wordt de regionale werkende beroepsbevolking onmiddellijk geraamd naar woonplaats op basis van data van de instellingen van sociale zekerheid. Die statistische discrepantie kon vooral in Brussel belangrijke waarden aannemen, maar is sterk afgenomen sinds 2009. Vanaf dat jaar werd het immers mogelijk de evolutie van de pendelstromen in HERMREG eveneens te baseren op administratieve cijfers.

²⁷ Het jaargemiddelde voor de regionale beroepsbevolking (per leeftijd en geslacht) kan voor 2020 vrij accuraat bepaald worden, maar het jaargemiddelde voor de corresponderende regionale bevolking (per leeftijd en geslacht) is gebaseerd op de Bevolkingsvooruitzichten 2020-2070, die nog geen observatie bevatten voor de bevolkingstoestand op 1 januari 2021. Dat wil zeggen dat nog aanzienlijke onzekerheid bestaat over de respectieve bijdragen van demografische en gedragsfactoren in de geobserveerde groeivertraging van – vooral de Brusselse – beroepsbevolking. Diezelfde onzekerheid geldt m.b.t. de evolutie van de macro-economische activiteitsgraad.

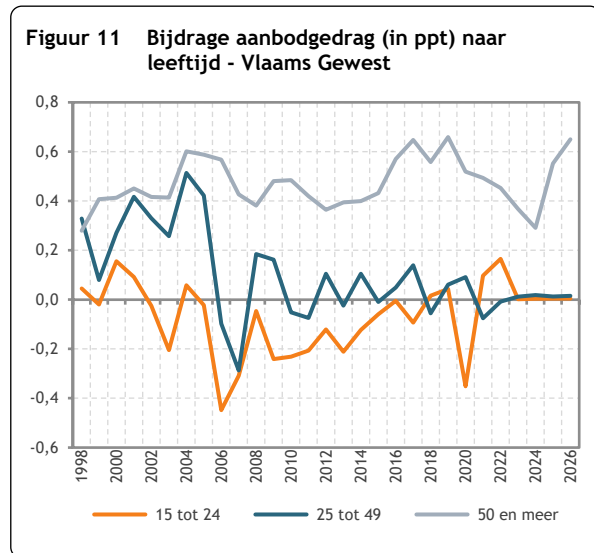
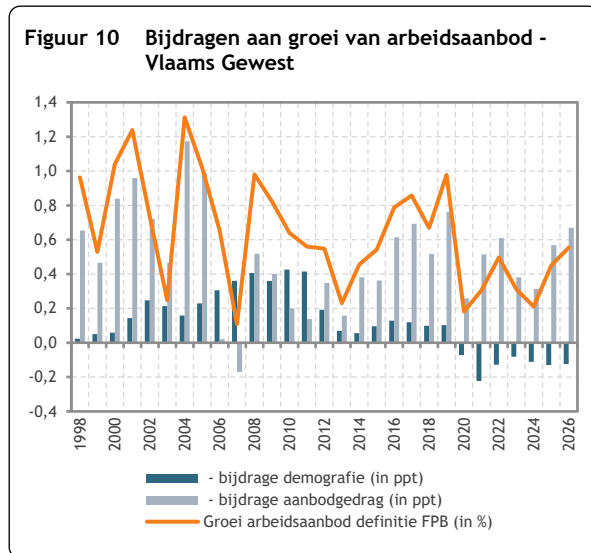
Tijdens de jaren 2021-2024 blijft de toename van de activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen in Brussel ondermaats (een bijdrage van nauwelijks 0,02 ppt per jaar), omdat cohorte-effecten er nauwelijks van tel zijn. Vanaf 2025 speelt echter ook in het Brussels gewest volop het effect van de verhoging van de pensioenleeftijd tot 66 jaar, en neemt de bijdrage vanaf 50 jaar toe tot 0,30 ppt in 2025 en 0,41 ppt in 2026. In de overige leeftijdsklassen wordt op korte termijn terug aangeknoopt bij positieve groeibijdragen (bij jongeren is dat vooral een inhaalbeweging na de negatieve schok in 2020), die echter grotendeels zouden uitdoven tegen 2023. Het is voorlopig een open vraag in hoeverre de positieve dynamiek die in pre-coronatijden op gang leek te zijn gekomen voor de Brusselse activiteitsgraden op jongere en middelbare leeftijd robuust zal blijven op middellange termijn.

De groei van de Brusselse beroepsbevolking versnelt zowel in 2021 (tot 0,36 %) als in 2022 (tot 0,63 %). In 2021 is dat het gevolg van een aantrekkende bijdrage vanuit de activiteitsgraden (+0,34 ppt) bij een nog steeds sterk krimpende demografische bijdrage, in 2022 geldt het omgekeerde beeld en wordt de groei voornamelijk ondersteund door de demografie, terwijl de bijdrage van de activiteitsgraden verzwakt tot +0,20 ppt. Die verzwakking zet zich door in de periode 2023-2024 (bijdrage van nog slechts +0,05 ppt), terwijl er sterkere impulsen komen vanuit de demografie (via uitgestelde externe migratie). Dat resulteert in een vrij vlak profiel voor de groei van de Brusselse beroepsbevolking (lichte versnelling tot 0,65 % in 2023, afzwakking tot 0,56 % in 2024). In de periode 2025-2026 brokkelt de demografische bijdrage enigszins af, maar dat wordt meer dan gecompenseerd door de sterke toename van de activiteitsgraden op oudere leeftijd, zodat de groei van de beroepsbevolking versnelt tot 0,75 % in 2025 en tot 0,81 % in 2026.

De Brusselse macro-economische activiteitsgraad stijgt tot 70,2 % in de periode 2021-2022, zakt tot 69,9 % tegen 2024, om gedurende de jaren 2025-2026 terug terrein te winnen en uit te komen op 70,2 % in 2026. Gemiddeld groeit de Brusselse beroepsbevolking met 0,63 % per jaar tijdens de periode 2021-2026, een groei die slechts voor één derde ondersteund wordt door een toename van de activiteitsgraden (gemiddelde bijdrage van 0,23 ppt per jaar) en dus nog altijd grotendeels berust op demografische impulsen.

Arbeidsaanbod in Vlaanderen

In Vlaanderen bleef tijdens het jongste decennium de demografische bijdrage aan de groei van het arbeidsaanbod achter op de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd. Tijdens de projectieperiode loopt dat verschil – meer nog dan in beide andere gewesten – verder op, naarmate de baby-boomcohorten opschuiven naar de leeftijdsklasse 60-64 jaar en meer omvangrijke jongere cohorten de leeftijdsklasse 15-19 jaar gaan bezetten. De demografische bijdrage aan het arbeidsaanbod (-0,13 ppt per jaar) valt dus substantieel lager uit dan de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (+0,08 % per jaar). Hij ondervindt op korte termijn de gevolgen van de coronacrisis en valt terug van 0,10 ppt in 2019 tot -0,07 ppt in 2020 en -0,22 ppt in 2021, trekt aan in de twee daaropvolgende jaren (tot -0,13 ppt in 2022 en tot -0,08 ppt in 2023), om vervolgens terug te vallen, tot -0,13 ppt in de jaren 2025-2026 (figuur 10).

Ook in Vlaanderen gingen veranderingen in activiteitsgraden sterker bijdragen tot de groei van het arbeidsaanbod tijdens de periode 2016-2019 (figuur 10), maar de toename was minder uitgesproken dan in de beide andere gewesten (van 0,36 ppt in 2015 tot 0,76 ppt in 2019). Niet enkel de bijdrage bij jongeren (van -0,06 ppt tot 0,04 ppt) en in de klasse 25-49 jaar (van -0,01 ppt tot 0,06 ppt) verstevigde zich tijdens die periode (figuur 11), dat was in Vlaanderen sterker het geval in de oudere leeftijdsklassen (van 0,43 ppt tot 0,66 ppt). Bij een relatief stabiele en licht positieve bijdrage van de demografie (0,11 ppt per jaar), versnelde de groei van de Vlaamse beroepsbevolking van 0,54 % in 2015 tot 0,98 % in 2019. De Vlaamse macro-economische activiteitsgraad klom in die periode gestaag, van 75,1 % tot 77,0 %.

De coronacrisis ging vorig jaar gepaard met een forse inzinking van de activiteitsgraden bij Vlaamse jongeren (bijdrage van -0,35 ppt in de klasse 15-24 jaar), en deed zich ook gevoelen bij 65-plussers (het wegvallen van een groot deel van de flexijobs kan hier een rol gespeeld hebben). De globale bijdrage van wijzigingen in de activiteitsgraden zakte dan ook tot 0,26 ppt en de groei van de beroepsbevolking viel drastisch terug, tot 0,18 %. Desondanks bleef de Vlaamse macro-economische activiteitsgraad vorig jaar licht klimmen (tot 77,1 %).

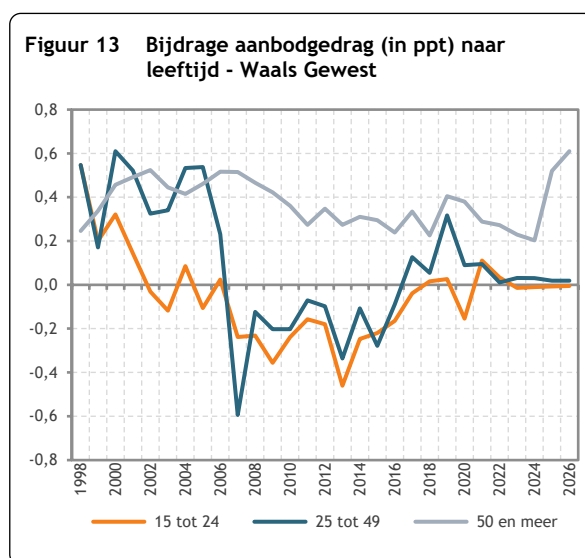
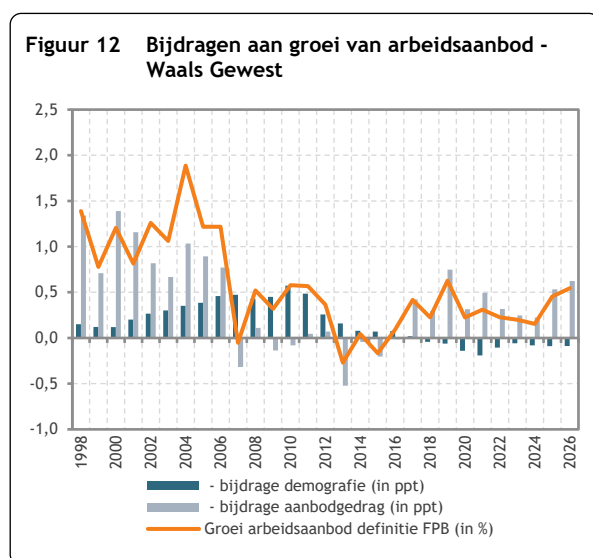
De inzinking van de activiteitsgraden bij jongeren is van kortstondige duur en wordt in de periode 2021-2022 weggewerkt. Daardoor trekt de groei van de beroepsbevolking aan tot 0,30 % in 2021, ondanks de verdere achteruitgang van de demografische bijdrage. Hij versnelt verder tot 0,50 % in 2022, nu ondersteund door een minder negatieve demografische bijdrage. Vanaf 2023 is de recuperatiebeweging bij jongeren voltooid en doet het verlies aan dynamiek in de toename van de activiteitsgraden op oudere leeftijd – dat al was ingezet in de periode 2021-2022 – zich steeds meer gevoelen. Daardoor neemt de groei van de beroepsbevolking af tot 0,31 % in 2023 en tot 0,21 % in 2024. Ook de versnelling van de groei tot 0,45 % in 2025 en tot 0,55 % in 2026 is vrijwel uitsluitend het gevolg van de hernieuwde impuls die de activiteitsgraden op oudere leeftijd krijgen na het optrekken van de pensioenleeftijd tot 66 jaar, bij een vrijwel stabiele maar fors negatieve bijdrage vanuit de demografische ontwikkelingen.

De globale bijdrage van wijzigingen in de activiteitsgraden ligt structureel hoger in Vlaanderen dan in de andere gewesten, vooral in de oudere leeftijdsklassen. De Vlaamse macro-economische activiteitsgraad blijft dan ook stelselmatig toenemen tijdens de gehele periode (tot 78,6 % in 2026),

ondanks de neerwaartse druk die uitgaat van verschuivingen in de leeftijdsstructuur. Gemiddeld groeit de Vlaamse beroepsbevolking met 0,39 % per jaar, waarbij de negatieve demografische bijdrage ruimschoots gecompenseerd wordt door toenemende activiteitsgraden (gemiddelde groeibijdrage van 0,51 ppt per jaar).

Arbeidsaanbod in Wallonië

De demografische bijdrage aan de groei van de beroepsbevolking (figuur 12) lag ook in Wallonië gedurende de jongste jaren lager dan de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd, ten gevolge van negatieve structuureffecten. Die waren echter minder uitgesproken dan in Vlaanderen en zouden op middellange termijn vrijwel constant blijven, zodat het verschil tussen de demografische bijdrage (-0,10 ppt per jaar) en de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (-0,02 % per jaar) minder hoog oploopt dan in Vlaanderen. Wallonië is ook het minst gevoelig voor wijzigingen in het extern migratiesaldo, zodat de evolutie van de demografische bijdrage er relatief minder beïnvloed wordt door de coronacrisis dan in Vlaanderen en – vooral – in Brussel. Het profiel van de demografische bijdrage is vergelijkbaar met dat in Vlaanderen, maar kent minder uitgesproken veranderingen: negatief over de gehele periode, beperkter terugvallend in 2020-2021 (tot respectievelijk -0,14 ppt en -0,19 ppt), herstellend in 2022-2023 (tot respectievelijk -0,11 ppt en -0,06 ppt) en vervolgens licht verzwakkend (tot -0,09 ppt in de jaren 2025-2026).

Zoals in de beide andere gewesten, werd in Wallonië de groei van het arbeidsaanbod sinds 2017 fors ondersteund door wijzigingen in de activiteitsgraden, in sterk contrast met het daaraan voorafgaande decennium (figuur 12). Het profiel in de jaren 2018-2019 wordt wel enigszins vertekend ten gunste van 2019 door de heropname van werkzoekende leefloners in de Waalse werkloosheidscijfers. Net als in Brussel moet de omslag in de evolutie van de activiteitsgraden voornamelijk toegeschreven worden aan de jongere leeftijdsklassen (waar de bijdrage stijgt van -0,22 ppt in 2015 tot gemiddeld 0,02 ppt in 2018-2019 en vooral aan de klasse 25-49 jaar (toename van -0,28 ppt in 2015 tot gemiddeld 0,19 ppt in 2018-2019). De versterking van de bijdrage in de oudere leeftijdsklassen (van 0,29 ppt in 2015 tot gemiddeld 0,32 ppt in 2018-2019) was minder uitgesproken (figuur 13). Ondanks een verzwakkende demografische bijdrage, trok de groei van de Waalse beroepsbevolking aan van -0,17 % in 2015 tot gemiddeld 0,43 % in 2018-2019. De Waalse macro-economische activiteitsgraad steeg in die periode van 70,4 % tot 71,2 %.

De coronacrisis zorgde vorig jaar voor een beperktere negatieve schok op de activiteitsgraden bij Waalse jongeren (bijdrage van -0,15 ppt in de klasse 15-24 jaar) dan in Brussel en in Vlaanderen, zodat de globale bijdrage van wijzigingen in de activiteitsgraden minder sterk zakte in Wallonië (tot 0,31 ppt). Ook de impact op de demografische bijdrage was relatief kleiner in Wallonië, zodat de groei van de Waalse beroepsbevolking minder sterk terugviel (tot 0,22 %). De Waalse macro-economische activiteitsgraad bleef ook vorig jaar klimmen (tot 71,4 %).

Gezien de beperktere omvang van de initiële schok, is ook de inhaalbeweging die de activiteitsgraden in de jongere leeftijdsklassen moeten maken minder sterk in Wallonië. De globale bijdrage van wijzigingen in activiteitsgraden trekt aan in 2021 (tot 0,49 ppt), maar verzwakt alweer in 2022 (tot 0,32 ppt).²⁸ Dezelfde redenering geldt voor de inhaalbeweging die de demografische bijdrage maakt, zodat de groei van de Waalse beroepsbevolking slechts in beperkte mate versnelt in 2021 (tot 0,31 %) en – in tegenstelling tot de beide andere gewesten – terugvalt in 2022 (tot 0,23 %). Ook in de periode 2023-2024 volgt de groei van de Waalse beroepsbevolking een relatief vlak profiel (met een beperkte terugval, tot 0,20 % in 2023 en tot 0,15 % in 2024), omdat het verlies aan dynamiek in de toename van de activiteitsgraden op oudere leeftijd minder uitgesproken is dan in Vlaanderen. Nadien zorgt het optrekken van de pensioenleeftijd ook in Wallonië voor een aanzienlijke groeiversnelling van de beroepsbevolking, tot 0,45 % in 2025 en 0,54 % in 2026.

De Waalse macro-economische activiteitsgraad wint voortdurend terrein en komt uit op 72,8 % in 2026. Gemiddeld groeit de Waalse beroepsbevolking met 0,31 % per jaar tijdens de periode 2021-2026, omdat de negatieve demografische bijdrage ruimschoots gecompenseerd wordt door toenemende activiteitsgraden (gemiddelde groeibijdrage van 0,41 ppt per jaar). De groei van de Waalse beroepsbevolking is minder sterk dan in Vlaanderen (0,39 % per jaar), waar veranderingen in activiteitsgraden positiever doorwegen, en Brussel (0,63 % per jaar), waar de groei van het arbeidsaanbod nog steeds wordt ondersteund door de demografie.

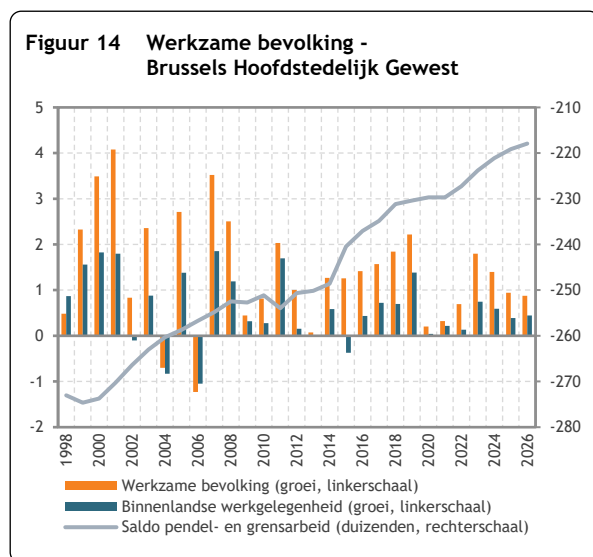
3.2.2. Grens- en pendelarbeid, werkzame bevolking en werkgelegenheidsgraad

De regionale binnenlandse werkgelegenheid kwam aan bod in afdeling 3.1. Hier gaan we na in welke mate die regionale vraag naar arbeidskrachten ingevuld wordt door ingezetenen of door inkomende grens- of pendelarbeid. Rekening houdend met alle inkomende en uitgaande stromen, kan voor elk gewest het pendel- en grensarbeidsaldo berekend worden, wat toelaat om, gegeven de regionale binnenlandse werkgelegenheid, te bepalen wat de evolutie zal zijn van de regionale werkzame bevolking en te bekijken hoe de werkgelegenheidsgraad evolueert.

²⁸ Weliswaar geldt hier dezelfde onzekerheid als voor Brussel m.b.t. de manier waarop de positieve pre-coronadynamiek in de activiteitsgraden beneden 50 jaar geïnterpreteerd moet worden: hetzij als conjunctureel, hetzij als een meer structurele tendens.

Grens- en pendelarbeid en werkzame bevolking

Brussel kende in 2019 een negatief pendel- en grensarbeidsaldo van -230 400 personen (figuur 14), grotendeels het resultaat van de hoge inkomende pendel uit de beide andere gewesten. Dat saldo is

gedurende de jongste twee decennia gevoelig minder negatief geworden. Die tendens versnelde zelfs nog tijdens de periode 2015-2019, om twee redenen. Enerzijds bleef in die periode de inkomende pendel stabiel, waarbij de lichte toename van het aantal Waalse pendelaars gecompenseerd werd door een lichte afname van Vlaamse pendelaars. Anderzijds verhoogde de uitgaande pendel vanuit Brussel opmerkelijk tijdens die jaren, vooral dan naar Vlaanderen (veruit de pendelstroom met de sterkste dynamiek sinds 2015). Dat zorgde ervoor dat tijdens de jaren 2015-2019 de groei van de Brusselse werkzame bevolking (gemiddeld 1,66 % per jaar) opmerkelijk

hoger lag dan die van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid (gemiddeld 0,57 % per jaar). Die laatste bleef vooral in de periode 2015-2018 ver achter bij de groei in de twee andere gewesten, maar verkleinde die kloof aanzienlijk in 2019, dankzij de relatief gunstige evolutie van de werkgelegenheid in bepaalde markt takken zoals handel en horeca, transport en zakelijke dienstverlening.

In 2020 ondergaan de drie regionale arbeidsmarkten de gevolgen van de coronacrisis. Ook de pendelarbeid wordt daarbij getroffen²⁹, maar dat geldt niet in dezelfde mate voor alle stromen. De inkomende pendel van Vlaanderen en Wallonië naar Brussel wordt proportioneel het minst getroffen, omdat hij relatief sterker geconcentreerd is in de takken 'overheidsadministratie en onderwijs' en 'krediet en verzekeringen'. De werkgelegenheid in die takken is immers ongeschonden door de coronacrisis gekomen en samen staan zij in voor 44 % van de Vlaamse pendelaars naar Brussel en 42 % van de Waalse pendelaars naar Brussel. Globaal bleef de inkomende pendel in Brussel ongewijzigd vorig jaar: de lichte toename vanuit Wallonië werd gecompenseerd door een lichte afname uit Vlaanderen.

De onmiddellijke corona-impact op de werkgelegenheid was het grootst in de takken 'handel en horeca' en 'overige marktdiensten' (in die laatste vooral via de sterke afname van interim- en studentenarbeid), net de takken die in Brussel in pre-coronatijden nog een erg gunstige evolutie van de werkgelegenheid lieten optekenen en net ook de takken waarin Brusselaars sterk vertegenwoordigd zijn. Die twee takken staan in voor 67 % van de Brusselse pendel naar Vlaanderen en 49 % van de Brusselse pendel naar Wallonië, zodat de Brusselse uitgaande pendel veel sterker de gevolgen ondervindt van de coronacrisis. De uitgaande Brusselse pendel naar Vlaanderen steeg vorig jaar nog nauwelijks, terwijl die naar Wallonië zelfs afnam. Globaal stabiliseerde de Brusselse uitgaande pendel zich vrijwel vorig jaar, maar dat impliceert een veel sterker verlies aan dynamiek dan voor de Brusselse inkomende pendel. Met een

²⁹ Los van de toename van telewerk waarmee de coronacrisis gepaard ging. Ook voor telewerkers geldt immers dat het gewest van werkplaats bepaald wordt door het adres van de vestigingseenheid waarvoor arbeid geleverd wordt.

vrijwel ongewijzigd Brussels pendel- en grensarbeidsaldo, steeg de groei van de Brusselse werkzame bevolking vorig jaar nog nauwelijks uit boven die van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid (0,20 % versus 0,04 %), waaruit blijkt dat de coronacrisis de Brusselse werkzame bevolking relatief sterk geraakt heeft.

De groei van de Brusselse uitgaande pendel herneemt enigszins in 2021, naarmate de initiële schok van de coronacrisis op de marktwerkgelegenheid in beide gewesten van bestemming grotendeels geneutraliseerd wordt. In Brussel blijven de markttakken (en dan vooral de handel en horeca) langer de naweeën ondervinden van de coronaschok. Dat de totale binnenlandse werkgelegenheid in 2021 groeit in Brussel is dan ook te danken aan de forse groei van de overheidswerkgelegenheid. Die stimuleert de inkomende pendel, zodat ook in 2021 het Brusselse pendel- en grensarbeidsaldo zich stabiliseert en de werkzame bevolking nauwelijks sterker groeit dan de binnenlandse werkgelegenheid (0,32 % versus 0,22 %).

De toename van de uitgaande pendel verzwakt enigszins in 2022, rekening houdend met de nieuwe groeivertraging in de Vlaamse en Waalse binnenlandse werkgelegenheid, maar versnelt aanzienlijk in 2023, vooral dan de uitgaande pendel naar Vlaanderen. Hij zwakt geleidelijk af tijdens de tweede helft van de projectieperiode, maar blijft ook dan een belangrijke groeibron voor de Brusselse werkzame bevolking. Wat de inkomende pendel betreft, die wordt in 2022 getroffen door het verlies aan dynamiek in de groei van de Brusselse overheidswerkgelegenheid. Nadien blijft de inkomende pendel uit Wallonië de groei van de Brusselse werkgelegenheid volgen, terwijl de Vlaamse pendelaars hun aandeel in de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid verder zien slinken.

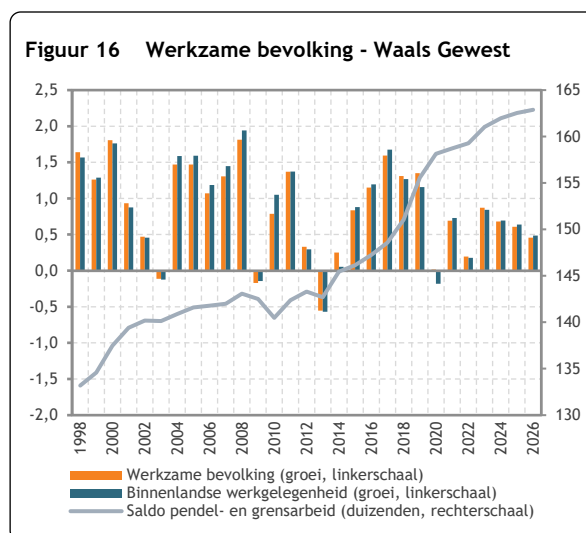
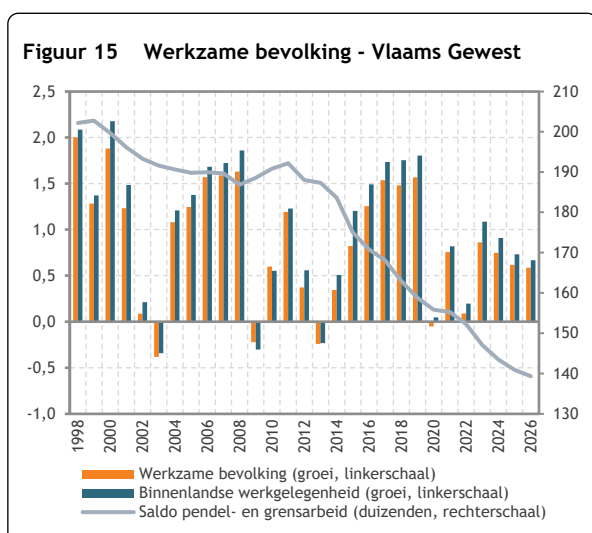
Onder dat geheel van invloeden klimt het Brusselse pendel- en grensarbeidsaldo met 2 400 personen in 2022 en met 3 500 personen in 2023. De groei van de Brusselse werkzame bevolking herneemt daardoor fors in de periode 2022-2023 (tot respectievelijk 0,69 % en 1,80 %) en komt dan ook opnieuw beduidend hoger te liggen dan die van de binnenlandse werkgelegenheid (die groeit met respectievelijk 0,13 % en 0,75 %). Tijdens de tweede helft van de projectieperiode blijft het Brusselse pendel- en grensarbeidsaldo klimmen (tot -217 900 personen in 2026), weliswaar in een lager tempo dan voorheen, zodat het groeidifferentieel tussen werkzame bevolking en binnenlandse werkgelegenheid enigszins afzwakt (tot 0,88 % versus 0,44 % in 2026). Gemiddeld over de gehele periode ligt de groei van de Brusselse werkzame bevolking (1,00 % per jaar) opnieuw meer dan dubbel zo hoog als die van de binnenlandse werkgelegenheid (0,42 % per jaar).

Zowel in Vlaanderen (figuur 15) als in Wallonië (figuur 16) is het pendel- en grensarbeidsaldo positief (in 2019: respectievelijk +158 800 en +155 600 personen), waarbij de uitgaande pendel naar Brussel de hoofdrol speelt. Voor beide gewesten geldt dat pendel- en grensarbeid veel minder doorwegen in verhouding tot de binnenlandse regionale werkgelegenheid en dat de verschillen in groeivoeten tussen binnenlandse werkgelegenheid en werkzame bevolking veel beperkter zijn dan in Brussel.

Het Vlaamse saldo is in vrije val sinds 2012, zodat de groei van de Vlaamse werkende bevolking in de periode 2012-2019 achterbleef bij die van de binnenlandse werkgelegenheid (0,89 % per jaar t.o.v. 1,10 % per jaar). In de jaren 2012-2015 nam vooral de uitgaande pendel naar Brussel fors af, maar sinds 2015 gebeurt de afname van het saldo vooral onder invloed van de bijzonder sterke stijging van de inkomende pendel uit Brussel (die op vijf jaar tijd met maar liefst 10 500 personen toenam, wat niet los

gezien kon worden van de oplopende krapte op de Vlaamse arbeidsmarkt). Daar bovenop werd ook het saldo van de grensarbeid met Nederland minder positief tijdens die periode.

De Waalse werkende bevolking groeide in de periode 2012-2019 licht sterker dan de Waalse binnenlandse werkgelegenheid (0,78 % per jaar tegen 0,74 % per jaar), gezien de gestage toename van het Waalse pendel- en grensarbeidsaldo. Zowel het Waalse pendelsaldo met Vlaanderen als – vooral – het grensarbeidsaldo met Luxemburg namen toe in die periode, terwijl het positieve pendelsaldo met Brussel slechts licht slonk.

Zoals hierboven reeds vermeld, had de coronacrisis grotere gevolgen voor de inkomende pendel vanuit Brussel dan voor de uitgaande pendel naar Brussel. Daardoor nam het Waalse pendelsaldo met Brussel vorig jaar licht toe, terwijl het Vlaamse pendelsaldo met Brussel slechts licht afnam. Ook de pendel tussen Vlaanderen en Wallonië is telkens voor zo'n 50 % gericht naar de takken 'handel en horeca' en 'overige marktdiensten' en ontsnapte niet aan de gevolgen van de coronacrisis. Vooral de uitgaande pendel van Wallonië naar Vlaanderen verloor de groeidynamiek die haar de jaren daarvoor had gekenmerkt, terwijl de pendel van Vlaanderen naar Wallonië van een lichte toename naar een lichte afname evolueerde. Wat zwaarder doorwoog, was dat de uitgaande grensarbeid van Wallonië naar Luxemburg verder groeide, terwijl die van Vlaanderen naar Nederland sterk afnam. Vooral daardoor steeg vorig jaar het Waalse pendel- en grensarbeidsaldo (met 2 600 personen), en nam het Vlaamse saldo af (met 2 900 personen), zodat een relatief tragere groei van de Waalse binnenlandse werkgelegenheid (-0,18 %, tegen +0,05 % in Vlaanderen) zich uiteindelijk vertaalde in een licht sterkere groei van de Waalse werkzame bevolking (+0,02 %, tegen -0,05 % in Vlaanderen).

Tijdens de jaren 2021-2022 stabiliseert het Waalse pendelsaldo zich, maar blijft het grensarbeidsaldo nog toenemen. In 2023 zorgt de herneming van de uitgaande pendel naar Brussel voor een gevoelige toename van het Waalse pendel- en grensarbeidsaldo. Ook nadien blijft het saldo toenemen, onder impuls van stijgende netto-pendel naar Vlaanderen en stijgende uitgaande grensarbeid, maar die toename verzwakt naarmate de periode vordert en de netto-pendel naar Brussel licht begint af te nemen. Het groeiprofiel van de werkzame bevolking is vrijwel identiek aan dat van de binnenlandse werkgelegenheid: herneming in 2021 (tot 0,69 %), inzinking in 2022 (tot 0,20 %), fors aantrekken in 2023 (tot 0,87 %) en geleidelijke afzwakking daarna (tot 0,46 % in 2026).

In Vlaanderen blijft het pendel- en grensarbeidsaldo voortdurend afnemen tijdens de projectieperiode, bescheiden in 2021, versneld in de periode 2022-2023 en daarna terug afzwakkend tijdens de tweede helft van de periode. De afname van het saldo gebeurt zowel onder invloed van aantrekkende inkomende pendel uit Brussel en uit Wallonië als door een verder verlies aan uitgaande grensarbeid. Ook in Vlaanderen is het groeiprofiel van de werkzame bevolking sterk geënt op dat van de binnenlandse werkgelegenheid en ook erg vergelijkbaar met het profiel voor de Waalse werkzame bevolking: herneming in 2021 (tot 0,76 %), inzinking in 2022 (tot 0,09 %), fors aantrekken in 2023 (tot 0,86 %) en geleidelijke afzwakking daarna (tot 0,59 % in 2026).

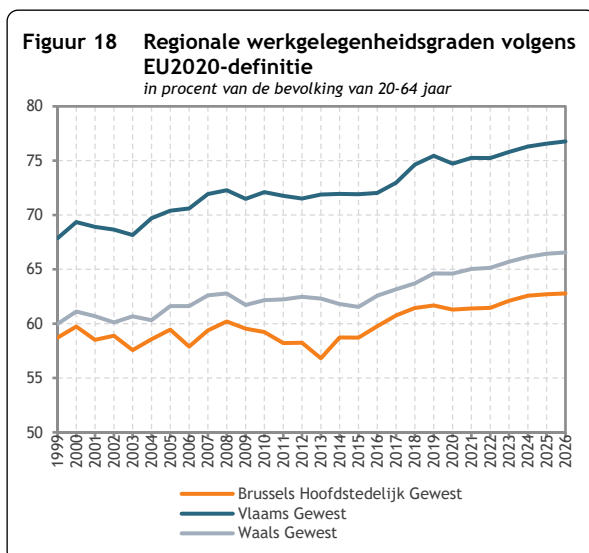
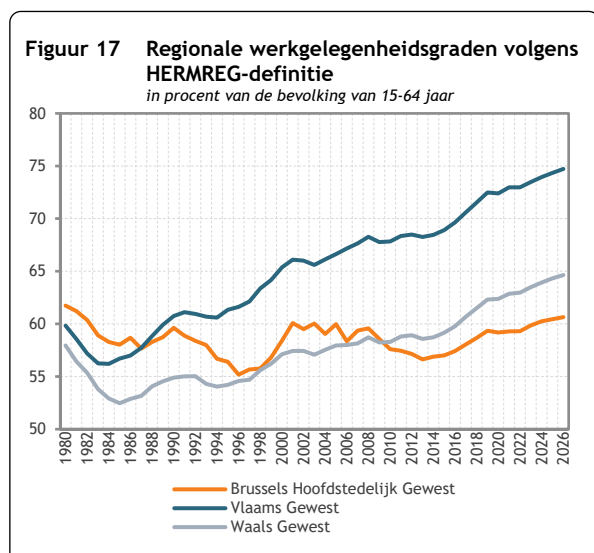
Op middellange termijn is de toename van het Waalse saldo voldoende sterk om de groei van de Waalse werkzame bevolking (gemiddeld 0,58 % per jaar) nagenoeg op het peil van die van de Waalse binnenlandse werkgelegenheid te houden (0,59 % per jaar). De groei van de Vlaamse werkende bevolking ligt nauwelijks hoger (0,61 % per jaar), omdat de nog steeds sterkere ontwikkeling van de Vlaamse binnenlandse werkgelegenheid (0,73 % per jaar) uitgehold wordt door een slinkend Vlaams saldo. Dat laatste komt vooral ten goede aan de Brusselse werkende bevolking, die ook op middellange termijn gevoelig sterker blijft groeien dan in de beide andere gewesten (met 1,00 % per jaar), tendens die slechts kortstondig onderbroken wordt tijdens de coronajaren 2020-2021.

Werkgelegenheidsgraad

De werkgelegenheidsgraad (of werkzaamheidsgraad) geeft aan welk percentage van de ingezetenen bevolking op arbeidsleeftijd werkt. In figuur 17 wordt de werkgelegenheidsgraad volgens HERMREG-definitie weergegeven: de verhouding tussen de totale werkzame bevolking (15 jaar en meer) volgens HERMREG-definitie³⁰ en de bevolking van 15 tot 64 jaar. In figuur 18 staat de werkgelegenheidsgraad die oorspronkelijk in het kader van de EU2020-strategie werd gedefinieerd en nog steeds gehanteerd wordt bij het maken van internationale vergelijkingen: de verhouding tussen werkende bevolking en bevolking, beide beperkt tot de klasse 20-64 jaar, gemeten op basis van cijfers uit de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK).

Tijdens de jaren 2015-2019 pikte de groei van de werkzame bevolking krachtig op in de drie gewesten. In Vlaanderen en Wallonië vertaalde die versnelling zich in een bijzonder sterke toename van de werkgelegenheidsgraad (volgens definitie HERMREG), gezien de beperkte groei van de bevolking op arbeidsleeftijd. De Waalse graad klom van 58,7 % in 2014 tot 62,3 % in 2019 (+3,6 ppt), de Vlaamse graad van 68,4 % tot 72,5 % (+4,0 ppt). Zoals hierboven uiteengezet, groeide de Brusselse werkzame bevolking nog gevoelig sterker dan in de beide andere gewesten, maar dat was in nog grotere mate het geval voor de bevolking op arbeidsleeftijd. De toename van de Brusselse werkgelegenheidsgraad (van 56,9 % tot 59,3 %; +2,5 ppt) bleef in die periode dus achter bij die in de beide andere gewesten.

³⁰ Regionale binnenlandse werkgelegenheid volgens de Regionale Rekeningen plus de HERMREG-raming van het regionaal pendel- en grensarbeidsaldo.

De coronacrisis maakte vorig jaar een abrupt einde aan de werkgelegenheidsexpansie uit de periode 2015-2019. Hierboven bleek dat de crisis in 2020 gepaard ging met een relatief sterkere terugval van de groei van de Brusselse werkzame bevolking (van 2,22 % tot 0,20 %) dan van de Waalse (van 1,35 % tot 0,02 %) of de Vlaamse (van 1,57 % tot -0,05 %). Uit paragraaf 3.2.1 bleek echter dat de tijdelijke afname van het extern migratiesaldo relatief belangrijkere gevolgen heeft voor de groei van de Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd, die eveneens sterker terugvalt (van 1,04 % tot 0,49 %) dan de Waalse (van 0,00 % tot -0,06 %) of de Vlaamse (van 0,22 % tot 0,07 %). Uiteindelijk zakte de werkgelegenheidsgraad in 2020 licht in Brussel en in Vlaanderen (tot respectievelijk 59,2 % en 72,4 %) en nam hij licht toe in Wallonië (tot 62,4 %).³¹

De EU2020-graden liggen hoger dan de HERMREG-graden, omdat de leeftijdsklasse 15-19 jaar (waar de werkgelegenheidsgraden ver onder het gemiddelde liggen) uitgesloten wordt van de meting. Qua evolutie over de periode 2015-2019 schetst de EU2020-indicator een relatief gunstiger beeld voor de Brusselse werkgelegenheidsgraad, waarvan de toename (+3,0 ppt) minder achterblijft bij die in Vlaanderen (+3,5 ppt) en zelfs iets sterker was dan die in Wallonië (+2,8 ppt). Voor één individueel jaar kunnen de evoluties nog meer van elkaar verschillen naar gelang van de gehanteerde indicator (gedeeltelijk ook omdat de EAK-meting onderhevig is aan grotere statistische fluctuatie). Dat was bij uitstek het geval vorig jaar, waarin de EU2020-graad gevoelig zakte in Vlaanderen (van 75,5 % tot 74,7 %) en in Brussel (van 61,7 % tot 61,3 %), maar constant bleef (op 64,6 %) in Wallonië³².

Tijdens de projectieperiode volgen de Vlaamse en Waalse HERMREG-graden een sterk vergelijkbaar profiel. Dat wordt tijdens de eerste helft van de periode gedomineerd door de coronacrisis en zijn nasleep. Die zorgt voor een erg specifiek pad voor de groei van de werkzame bevolking (herstel van de initiële coronaschok op de werkgelegenheid in 2021, verzwakking door uitgestelde corona-effecten op de werkgelegenheid in 2022, terug herneming in 2023) en van de bevolking op arbeidsleeftijd (inzinking in 2021, gevolgd door een herneming in 2022-2023). Daaruit volgt ook een sterk wisselend beeld voor

³¹ Ook bij deze raming moet voorbehoud gemaakt worden omdat definitieve jaargemiddelde bevolkingscijfers voor 2020 nog ontbreken.

³² Ter informatie kan vermeld worden dat het betrouwbaarheidsinterval rond die EAK-puntschatting voor 2020 1,1 ppt bedraagt voor de Vlaamse graad, 1,6 ppt voor de Waalse graad en 2,7 ppt voor de Brusselse graad.

de evolutie van de werkgelegenheidsgraden: die hernemen in beide gewesten aanzienlijk in 2021 (tot 73,0 % in Vlaanderen en 62,9 % in Wallonië), stabiliseren quasi in 2022 (Vlaanderen: 73,0 %; Wallonië: 63,0 %) en stijgen terug krachtig in 2023 (tot respectievelijk 73,5 % en 63,5 %). Vanaf 2024 is in beide gewesten het groeiprofiel voor de werkzame bevolking sterker aflopend dan dat van de bevolking op arbeidsleeftijd, zodat de toename van de werkgelegenheidsgraad licht aan kracht inboet. Dat is iets minder het geval in Vlaanderen (toename tot 74,7 % in 2026, +1,3 ppt op drie jaar) dan in Wallonië (toename tot 64,6 %, +1,2 ppt), omdat de groei van de werkzame bevolking in Vlaanderen naar het einde van de periode minder terugvalt, naarmate de afname van het Vlaams pendelsaldo enigszins afvlakt.

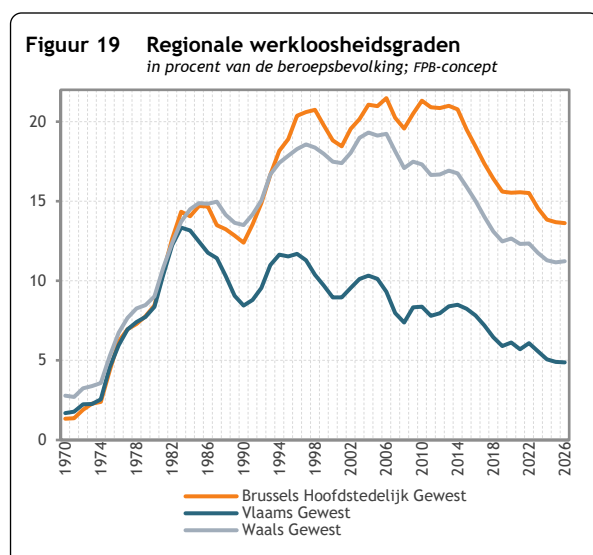
Voor Brussel wijkt het profiel van de HERMREG-graad in projectie op bepaalde punten af van het hierboven geschetste beeld. Op korte termijn, in 2021, is de toename van de werkgelegenheidsgraad er veel minder uitgesproken (van 59,2 % tot 59,3 %), omdat de groei van de werkzame bevolking er minder sterk aantrekt dan in de beide andere gewesten. In de periode 2022-2023 groeit de Brusselse werkzame bevolking dan wel sterker dan in de andere gewesten, maar dat geldt evenzeer voor de Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd, die sterker moet recupereren van de initiële coronaschok op de externe migratie. Net zoals in Vlaanderen en in Wallonië stabiliseert de Brusselse werkgelegenheidsgraad in 2022 (op 59,3 %) en stijgt hij slechts iets sterker dan in beide andere gewesten in 2023 (tot 59,9 %). Al bij al volgt dus in de periode 2020-2023 een vlakker verloop voor de Brusselse werkgelegenheidsgraad. Ook tijdens de tweede helft van de projectieperiode is de toename van de Brusselse graad (tot 60,6 % in 2026) minder uitgesproken dan in de beide andere gewesten, omdat de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd er slechts licht afbrokkelt en de groei van de werkzame bevolking er een sterker aflopend profiel kent, het gevolg van een zeker verlies aan dynamiek in de uitgaande pendel. Over de gehele projectieperiode (2021-2026) klimt de Brusselse werkgelegenheidsgraad dus minder sterk (+1,5 ppt) dan de Vlaamse en de Waalse (beide +2,3 ppt).

In projectie (vanaf 2021) volgt de EU2020-graad de ontwikkeling van de HERMREG-graad, gecorrigeerd voor een raming van de regionale evolutie van de werkzame bevolking in de leeftijdsklassen 15-19 jaar en 65 jaar en meer. Verschillen in evolutie worden dus louter verklaard door compositie-effecten. De sterkere toename van de bevolking in de leeftijdsklasse 15-19 in Vlaanderen en in Brussel drukken – gezien de lage werkgelegenheidsgraden op die leeftijden – de evolutie van de HERMREG-graad enigszins t.o.v. de EU2020-graad. De toename van de tewerkstelling van 65-plussers (die niet in rekening wordt gebracht in de EU2020-graad) drukt dan weer de evolutie van de EU2020-graad t.o.v. de HERMREG-graad. Dat laatste element speelt in het begin van de projectieperiode vooral in Vlaanderen, maar geldt in sterke mate vanaf 2025 in alle gewesten, wanneer de werkgelegenheid op 65 jaar en meer fors stijgt door het optrekken van de pensioenleeftijd. Uiteindelijk neemt over de gehele projectieperiode de Brusselse EU2020-graad even sterk toe als de HERMREG-graad (+1,5 ppt), maar is de toename volgens de EU2020-graad iets minder uitgesproken in Vlaanderen en in Wallonië (respectievelijk +2,1 ppt en +2,0 ppt) dan volgens de HERMREG-graad.

3.2.3. Werkloosheid en werkloosheidsgraad

Evolutie in 2015-2019

De Belgische werkloosheid ³³ daalde tijdens de jaren 2015-2019 met 168 600 personen; de werkloosheidsgraad nam daarbij af van 12,3 % in 2014 tot 8,9 % in 2019. Tijdens de eerste twee jaar van die periode (2015-2016) daalde de werkloosheidsgraad (zie figuur 19) gevoeliger in Brussel (van 20,8 % tot 18,4 %) en in Wallonië (van 16,7 % tot 15,0 %) dan in Vlaanderen (van 8,5 % tot 7,8 %). De snellere groei van de Vlaamse binnenlandse werkgelegenheid werd immers deels geabsorbeerd door een aanzienlijk afnemend pendelsaldo van Vlaanderen met Brussel, zodat de Vlaamse werkzame bevolking nauwelijks sterker groeide dan de Waalse (1,04 % per jaar tegen 0,99 % per jaar) en minder sterk groeide dan de Brusselse werkzame bevolking (1,33 % per jaar). Van nog groter belang was dat in Vlaanderen de beroepsbevolking veel sneller groeide (met 0,67 % per jaar) dan in Brussel (-0,12 % per jaar) en in Wallonië (-0,04 % per jaar). Die evolutie werd ondersteund door een ruimere expansie van het arbeidsaanbod in de oudere leeftijdsklassen in Vlaanderen, terwijl de verstrenging in de werkloosheidsreglementering een veel grotere negatieve impact had op de evolutie van de activiteitsgraden in Brussel en in Wallonië.

Tijdens de periode 2017-2019 versnelde de groei van de werkzame bevolking in de drie gewesten vrijwel even sterk, tot gemiddeld 1,53 % per jaar in Vlaanderen, 1,42 % per jaar in Wallonië en 1,88 % per jaar in Brussel, waar de groei van de binnenlandse werkgelegenheid nu iets minder achterbleef op die in de andere gewesten. Terzelfdertijd trok de groei van de beroepsbevolking fors aan in Brussel (tot 0,72 % per jaar) en in Wallonië (tot 0,42 % per jaar), terwijl hij in Vlaanderen – vertrekkend van een hoger peil – slechts licht versterkte in vergelijking met de periode 2015-2016 (tot 0,83 % per jaar). De bijdrage van de activiteitsgraden aan de groei van de

beroepsbevolking verstevigde immers opmerkelijk in Wallonië en in Brussel, terwijl in Brussel tijdens de periode 2018-2019 ook de demografische evolutie voor een bijkomende impuls zorgde. Uiteindelijk bleef de werkloosheidsgraad in Brussel en in Wallonië tijdens die drie jaar vrijwel even sterk dalen als tijdens de twee voorafgaande jaren, tot respectievelijk 15,6 % en 12,5 % in 2019. In Vlaanderen verdubbelde het dalingsritme en zakte de werkloosheidsgraad tot 5,9 % in 2019.

Kortetermijnimpact van de crisis (2020)

De coronacrisis leidde tot onmiddellijk werkgelegenheidsverlies in drie specifieke niches met vooral tijdelijke arbeidscontracten: interimarbeid, studentenarbeid en horecamedewerkers. Dat ging gepaard

³³ Volgens FPB-definitie: werkzoekenden volgens administratieve cijfers plus oudere werklozen.

met een tijdelijke inzinking van de activiteitsgraden op jongere leeftijd, terwijl ook de netto-migratie negatief werd beïnvloed door de coronacrisis (zie paragraaf 3.2.1). Een deel van de werkgelegenheidskrimp werd dus opgevangen door een minder sterke stijging van de beroepsbevolking. Desalniettemin liep de Belgische werkloosheid bijzonder sterk op onmiddellijk na het uitbreken van de crisis (+40 000 personen in maart-april 2020).

Tijdens de tweede jaarhelft werd een gedeelte van het oorspronkelijke verlies van jobs echter alweer goedge maakt, zodat de binnenlandse werkgelegenheid licht groeide in die periode. De Belgische werkloosheid stabiliseerde in mei van vorig jaar en zakte vanaf juni tot en met december stelselmatig (met -22 000 personen gecumuleerd over die periode). Uiteindelijk steeg – mede dankzij een gunstig overloopeffect – de Belgische werkloosheid vorig jaar in jaargemiddelden slechts met 10 600 personen en liep de Belgische werkloosheidsgraad slechts in beperkte mate op, van 8,9 % tot 9,1 %.

De onmiddellijke impact van de crisis op de werkloosheid was niet evenredig gespreid over de gewesten. De stijging in maart-april was sterker in Vlaanderen (+24 000 personen of +13 % in april vergeleken met februari) dan in Wallonië (+16 000 personen of +8 %), terwijl de werkloosheid in Brussel vrijwel stabiel bleef in die periode. De afname van de werkloosheid nadien was echter ook meer uitgesproken in Vlaanderen (-14 500 personen of -7 % in de periode mei-december) dan in Wallonië (-10 000 personen of -4,5 %), terwijl de Brusselse werkloosheid stabiel bleef tot en met juli, maar begon op te lopen in de tweede jaarhelft (+2 500 personen of +3 %). Uiteindelijk groeide de werkloosheid tussen februari en december met 5 % in Vlaanderen en met 3 % in Wallonië en in Brussel. In jaargemiddelden groeide de werkloosheid met 3,9 % (+7 500 personen) in Vlaanderen en met 1,7 % (+3 500 personen) in Wallonië, terwijl hij kromp met 0,3 % (-300 personen) in Brussel.

De werkloosheidsgraad nam licht toe in Vlaanderen (van 5,9 % tot 6,1 %) en in Wallonië (van 12,5 % tot 12,6 %), maar daalde licht in Brussel (van 15,6 % tot 15,5 %). Enerzijds bleef de werkzame bevolking in Brussel – ondanks een bijzonder sterke terugval – sterker groeien (met 0,20 %) dan in Vlaanderen (-0,05 %) en in Wallonië (0,02 %), anderzijds zakte de groei van de Brusselse beroepsbevolking (0,12 %) onder die van de andere gewesten (Vlaanderen: 0,18 %; Wallonië: 0,22 %). De elementen die de groei van de beroepsbevolking afremden (daling activiteitsgraden bij jongeren, afname extern migratiesaldo) speelden immers sterker in Brussel dan in Vlaanderen en het minst in Wallonië.

Vooruitzichten voor 2021-2026

In 2021 zien we het omgekeerde beeld van 2020. De werkzame bevolking trekt veel sterker aan in Vlaanderen (tot 0,76 %) en in Wallonië (tot 0,69 %) dan in Brussel (tot 0,32 %), waar de marktwerkgelegenheid duurzamer getroffen wordt door de coronacrisis en de ondersteuning via de verbetering van het pendelsaldo tijdelijk wegvalt. Bij een relatief vergelijkbare groei van de beroepsbevolking in de drie gewesten (Vlaanderen: 0,30 %; Wallonië: 0,31 %; Brussel: 0,36 %), zakt de werkloosheidsgraad dan aanzienlijk in Vlaanderen (tot 5,7 %) en in Wallonië (tot 12,3 %), terwijl hij licht stijgt in Brussel (tot 15,6 %). De maandcijfers voor de werkloosheid voor dit jaar (die beschikbaar zijn tot en met juni) bevestigen die analyse. Tijdens de eerste helft van dit jaar bleef de werkloosheid sterker dalen in Vlaanderen dan in Wallonië en in Brussel. De werkloosheid zakte in Vlaanderen in april 2021 al onder

pre-coronaniveau, terwijl hij in Wallonië en in Brussel in juni nog respectievelijk 1 % en 2 % boven pre-coronaniveau bleef.

We gaan er van uit dat de arbeidsmarkt op het einde van dit jaar en begin volgend jaar nog af te rekenen krijgt met de naweeën van de coronacrisis, wanneer de steunmaatregelen afgebouwd zullen zijn, de arbeidsduur een inhaalbeweging maakt en de marktwerkgelegenheid licht zou krimpen. Dat zou vooral wegen op de groei van de werkzame bevolking in Vlaanderen en in Wallonië (die zakken tot respectievelijk 0,09 % en 0,20 %), maar minder gevolgen hebben voor de groei van de Brusselse werkzame bevolking, die dan terug ondersteund wordt door een verbeterend pendelsaldo en aantrekt tot 0,69 %. Ondanks een eveneens – onder demografische impuls – versnellende groei van de Brusselse beroepsbevolking (tot 0,63 %), zorgt dat voor een lichte daling van de Brusselse werkloosheidsgraad (tot 15,5 %). Ook in Vlaanderen trekt dan de groei van de beroepsbevolking aan (tot 0,50 %), zodat de werkloosheidsgraad er volgend jaar stijgt (tot 6,1 %). De groei van de Waalse beroepsbevolking kalft echter af (tot 0,23 %), zodat de Waalse werkloosheidsgraad zich stabiliseert (op 12,3 %).

In de periode 2023-2024 komt de groei van de binnenlandse werkgelegenheid op een hoger peil te liggen in de drie gewesten. De gebruikelijke tendensen voor de pendel hernemen (met een versteviging van het Brussels pendelsaldo en een verzwakking van het Vlaams pendelsaldo), zodat de groei van de Brusselse werkzame bevolking – zoals in pre-coronatijden – opnieuw fors hoger komt te liggen dan die in de beide andere gewesten. Ook de beroepsbevolking groeit sterker in Brussel (door demografische ondersteuning), maar het groeiverschil met de andere gewesten is in dat geval minder uitgesproken, zodat de daling van de Brusselse werkloosheidsgraad (van 15,5 % in 2022 tot 13,8 % in 2024) aanmerkelijk hoger uitvalt dan die van de Vlaamse (van 6,1 % tot 5,1 %) en de Waalse (van 12,3 % tot 11,3 %) werkloosheidsgraad. De werkloosheidsgraad komt daarmee in alle gewesten op een historisch laag niveau te liggen.

In de periode 2025-2026 zwakt de groei van zowel de binnenlandse werkgelegenheid als van de werkzame bevolking enigszins af, maar krijgt de groei van de beroepsbevolking in de drie gewesten een stevige impuls door de stijging van de activiteitsgraden op oudere leeftijd na het optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 jaar. De werkloosheidsgraad daalt dan nog nauwelijks, en komt tegen 2026 uit op 4,9 % in Vlaanderen, 11,2 % in Wallonië en 13,6 % in Brussel. In absolute termen is de daling van de werkloosheidsgraad in de projectieperiode sterker in Brussel (-1,9 ppt) dan in Wallonië (-1,4 ppt) en in Vlaanderen (-1,2 ppt). Het aantal werklozen daalt in die periode met gecumuleerd 8 000 personen (-9,0 %) in Brussel, met 20 200 personen (-9,6 %) in Wallonië en met 36 600 personen (-18,5 %) in Vlaanderen.

Tabel 11 Regionale arbeidsmarktvooruitzichten

	2019	2020	2021	2022	Gemiddelden		
					2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Binnenlandse werkgelegenheid							
1.1. Totale binnenlandse werkgelegenheid, in duizendtallen (1)							
Het Rijk	4893,7	4893,0	4927,6	4936,5	5087,3	4698,4	4987,3
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	715,1	715,3	716,9	717,8	733,5	699,2	723,5
Vlaams Gewest	2877,9	2879,2	2902,8	2908,4	3008,3	2744,1	2942,0
Waals Gewest	1300,8	1298,4	1307,9	1310,2	1345,4	1255,1	1321,8
1.2. Wijziging in duizendtallen							
Het Rijk	75,6	-0,7	34,6	8,9	37,7	45,9	27,7
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	9,8	0,3	1,5	1,0	3,9	3,4	2,6
Vlaams Gewest	51,0	1,3	23,6	5,7	25,0	32,3	18,6
Waals Gewest	14,9	-2,4	9,5	2,3	8,8	10,2	6,4
1.3. Wijziging in procent							
Het Rijk	1,6	0,0	0,7	0,2	0,8	1,0	0,6
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	1,4	0,0	0,2	0,1	0,5	0,5	0,4
Vlaams Gewest	1,8	0,0	0,8	0,2	0,8	1,2	0,6
Waals Gewest	1,2	-0,2	0,7	0,2	0,7	0,8	0,5
2. Saldo van de grensarbeid (1)							
Het Rijk	83,9	84,3	84,3	84,3	84,3	81,5	84,3
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	27,9	28,5	28,6	28,6	28,7	28,4	28,6
Vlaams Gewest	22,3	20,8	20,1	19,5	18,2	23,6	19,2
Waals Gewest	33,7	35,0	35,6	36,1	37,4	29,5	36,4
3. Saldo van de pendelarbeid (1)							
Het Rijk	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-258,3	-258,2	-258,3	-255,9	-246,6	-267,3	-252,7
Vlaams Gewest	136,5	135,1	135,2	132,8	121,1	148,7	128,5
Waals Gewest	121,9	123,1	123,1	123,1	125,5	118,6	124,2
4. Werkende beroepsbevolking (15 jaar en ouder)							
4.1. Werkende beroepsbevolking, in duizendtallen (1)							
Het Rijk	4977,6	4977,3	5011,9	5020,8	5171,6	4779,9	5071,6
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	484,7	485,6	487,2	490,6	515,6	460,3	499,4
Vlaams Gewest	3036,7	3035,1	3058,0	3060,7	3147,6	2916,4	3089,7
Waals Gewest	1456,3	1456,6	1466,6	1469,5	1508,3	1403,2	1482,5
4.2. Wijziging in duizendtallen							
Het Rijk	76,8	-0,4	34,6	8,9	37,7	46,4	27,7
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	10,5	1,0	1,6	3,4	6,3	6,3	4,4
Vlaams Gewest	46,9	-1,6	22,9	2,7	21,7	28,2	15,9
Waals Gewest	19,4	0,2	10,1	2,9	9,7	11,9	7,4
4.3. Wijziging in procent							
Het Rijk	1,6	0,0	0,7	0,2	0,7	1,0	0,5
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	2,2	0,2	0,3	0,7	1,3	1,4	0,9
Vlaams Gewest	1,6	-0,1	0,8	0,1	0,7	1,0	0,5
Waals Gewest	1,4	0,0	0,7	0,2	0,7	0,8	0,5

	2019	2020	2021	2022	Gemiddelden		
					2023-2026	2013-2019	2020-2026
5. Werkgelegenheidsgraad (1)							
5.1. Werkgelegenheidsgraad, HERMREG-definitie (2)							
Het Rijk	67,8	67,7	68,2	68,3	69,9	65,5	68,8
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	59,3	59,2	59,3	59,3	60,6	57,7	59,8
Vlaams Gewest	72,5	72,4	73,0	73,0	74,7	70,0	73,5
Waals Gewest	62,3	62,4	62,9	63,0	64,6	60,1	63,5
5.2. Werkgelegenheidsgraad, EU2020 (3)							
Het Rijk	70,5	70,0	70,5	70,5	71,9	68,3	71,0
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	61,7	61,3	61,4	61,5	62,8	59,7	62,0
Vlaams Gewest	75,5	74,7	75,3	75,2	76,8	73,0	75,8
Waals Gewest	64,6	64,6	65,0	65,1	66,6	62,8	65,7
6. Werkloosheid							
6.1. Werkloosheid, FPB-definitie, in duizendtallen (1)							
Het Rijk	487,4	498,0	480,5	495,0	433,3	585,0	462,7
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	89,6	89,3	89,8	90,1	81,3	104,0	85,4
Vlaams Gewest	190,4	197,8	184,7	198,1	161,2	235,9	178,7
Waals Gewest	207,4	210,9	206,0	206,9	190,8	245,2	198,6
6.2. Wijziging in duizendtallen							
Het Rijk	-28,2	10,6	-17,5	14,6	-15,4	-21,3	-7,7
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-3,5	-0,3	0,5	0,3	-2,2	-3,8	-1,2
Vlaams Gewest	-15,6	7,5	-13,1	13,4	-9,2	-7,9	-4,2
Waals Gewest	-9,1	3,5	-5,0	0,9	-4,0	-9,6	-2,4
6.3. Wijziging in procent							
Het Rijk	-5,5	2,2	-3,5	3,0	-3,2	-3,7	-1,6
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-3,8	-0,3	0,5	0,3	-2,5	-3,6	-1,4
Vlaams Gewest	-7,6	3,9	-6,6	7,3	-5,0	-3,4	-2,2
Waals Gewest	-4,2	1,7	-2,3	0,4	-2,0	-3,9	-1,2
6.4. Werkloosheidsgraad, FPB-definitie (1)							
Het Rijk	8,9	9,1	8,7	9,0	7,7	10,9	8,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	15,6	15,5	15,6	15,5	13,6	18,4	14,6
Vlaams Gewest	5,9	6,1	5,7	6,1	4,9	7,5	5,5
Waals Gewest	12,5	12,6	12,3	12,3	11,2	14,9	11,8
6.5. Werkloosheidsgraad, excl. oudere werklozen (1)							
Het Rijk	8,7	9,0	8,7	9,0	7,7	10,2	8,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	15,4	15,5	15,6	15,5	13,6	17,7	14,6
Vlaams Gewest	5,8	6,1	5,7	6,1	4,9	6,9	5,5
Waals Gewest	12,3	12,6	12,3	12,3	11,2	14,1	11,8

(1) In de kolom 2023-2026 wordt de waarde op het einde van de periode (2026) weergegeven.

(2) Verhouding tussen de totale werkzame bevolking (15 jaar en meer) volgens HERMREG-definitie (regionale binnenlandse werkgelegenheid volgens de regionale rekeningen plus de HERMREG-raming van het regionaal pendel- en grensarbeidsaldo) en de bevolking van 15 tot 64 jaar.

(3) Gemeten op basis van de Enquête naar de arbeidskrachten; leeftijdscategorie 20-64 jaar

4. Inkomensrekeningen van de huishoudens

In dit hoofdstuk worden de middellangetermijnresultaten voor de voornaamste aggregaten van de inkomensrekeningen van de huishoudens gepresenteerd, eerst op nationaal niveau en vervolgens voor elk van de drie gewesten volgens woonplaats.

Die projecties zijn gebaseerd op de door het INR³⁴ gepubliceerde rekeningen voor de periode 1995- 2018, opgesteld volgens het ESR2010. Tenzij anders vermeld, worden de resultaten hieronder uitgedrukt in reële termen. Dit betekent dat de evolutie van de prijzen – gemeten aan de hand van de deflator van de particuliere consumptie voor België – in rekening wordt genomen.

4.1. Evolutie op nationaal niveau

Terwijl de economische activiteit in België in 2020 sterk is gekrompen als gevolg van de gezondheids crisis (het bbp in volume daalde met 6,3 %), is het reëel beschikbaar inkomen³⁵ van de Belgische gezinnen verder gestegen, met een groei van 1,4 %. De primaire inkomens³⁶ zijn in 2020 nochtans fors gedaald (-3,8 %) als gevolg van de krimp van de brutoloonmassa (-2,9 %), van het gemengd inkomen van de zelfstandigen (-3,9 %) en van het netto-inkomen uit vermogen (-11,5 %). De daling van de loonmassa is niettemin beperkter dan die van de economische activiteit, onder meer door het beperkte banenverlies en het feit dat de ondernemingen een deel van de schok hebben opgevangen door middel van productiviteitsverliezen.

Ondanks die daling van de primaire inkomens nam het reëel beschikbaar inkomen van de Belgische gezinnen in 2020 verder toe dankzij de lage inflatie, maar vooral dankzij de steunmaatregelen van de overheden om de economische gevolgen van de gezondheids crisis op te vangen (zie kader 2). Deze hebben niet alleen het banenverlies beperkt, maar ook de inkomens van de particulieren ondersteund via diverse stelsels: tijdelijke werkloosheid voor werknemers, overbruggingsrecht en diverse premies voor zelfstandigen. De omvang van die maatregelen weerspiegelt zich in de sterke toename van de sociale uitkeringen en de lopende overdrachten aan de gezinnen.

De totale uitgaven voor sociale uitkeringen stegen in 2020 met 12,3 %. Vooral de werkloosheidsuitkeringen namen sterk toe als gevolg van het grote aantal werknemers dat in het stelsel van tijdelijke werkloosheid werd ondergebracht, terwijl de stijging van de ‘reguliere’ werkloosheid relatief beperkt bleef. Ook de uitgaven voor het overbruggingsrecht voor zelfstandigen namen sterk toe. In totaal steeg het nominale bedrag aan werkloosheidsuitkeringen in België van 4,7 miljard euro in 2019 tot 9,2 miljard in 2020.

³⁴ Instituut voor de Nationale Rekeningen (2021). Voor meer details over de gegevens en de methodologie m.b.t. de inkomensrekeningen van de huishoudens, zie het rapport over de ‘Regionale economische vooruitzichten 2019-2024’, FPB - BISA - IWEPS - Statistiek Vlaanderen (2019).

³⁵ Het in dit hoofdstuk gebruikte concept beschikbaar inkomen van huishoudens komt overeen met het netto beschikbaar inkomen (B.6n in de nationale rekeningen).

³⁶ In dit hoofdstuk worden de cijfers met betrekking tot het saldo van de primaire inkomens berekend exclusief sociale premies ten laste van de werkgevers.

Wat de fiscale heffingen betreft, is de aanslagbasis in 2020 gekrompen, in lijn met de daling van de primaire inkomens. Het totaalbedrag van de personenbelasting daalde aldus met 0,8 %, terwijl de overige belastingen op inkomen en vermogen, zoals de roerende voorheffing, met 13,4 % terugvielen (wat resulteert in een daling van de totale belastingen met 1,2 %, zoals blijkt uit tabel 13).

Kader 2 Hypothesen m.b.t. de belangrijkste maatregelen ter ondersteuning van het gezinsinkomen

De verschillende beleidsniveaus hebben tal van maatregelen genomen om de impact van de gezondheidscrisis op het inkomen van de Belgische gezinnen te beperken. De belangrijkste zijn de tijdelijke werkloosheid (voor werknemers), het overbruggingsrecht (voor zelfstandigen) en de premies van de gewesten (voor zelfstandigen en ondernemingen; aangezien dit hoofdstuk betrekking heeft op de inkomens van de gezinnen, wordt hier alleen rekening gehouden met de premies voor de zelfstandigen).

Op basis van de begin juni beschikbare informatie, werd rekening gehouden met de volgende bedragen voor die steunmaatregelen:

Tabel 12 Bedragen voor tijdelijke werkloosheid, overbruggingsrecht en hinder- en compensatiepremiën voor 2020 en 2021 in miljoen euro

	Tijdelijke werkloosheid (1)		Overbruggingsrecht (2)		Hinder- en compensatiepremiën (3)	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	501	258	433	316	89	110
Vlaams Gewest	2686	1196	1983	1585	661	299
Waals Gewest	1382	639	946	706	431	432
België	4569	2093	3362	2607	1181	841

(1) Bron: RVA en eigen berekeningen

(2) Bron: RSVZ en eigen berekeningen.

(3) Bron: Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest is de verdeling van het totaalbedrag van de door de gewesten betaalde premies tussen zelfstandigen enerzijds en ondernemingen anderzijds gebaseerd op een verdeelsleutel van 50 % - 50 %, terwijl die voor het Vlaams Gewest gebaseerd is op een verdeelsleutel van 37 % - 63 %.

In 2021 zou de groei van het reëel beschikbaar gezinsinkomen licht versnellen tot 1,7 %. Die versnelling weerspiegelt de opleving van de primaire inkomens (+3,1 %) als gevolg van het economisch herstel, maar ook de stabilisering van de sociale uitkeringen op een hoog niveau. De groei van het beschikbaar inkomen zou echter worden afgeremd door de stijging van de inflatie in 2021.

De opleving van de economische activiteit en van het arbeidsvolume in 2021 zou immers gepaard gaan met een herneming van de loonmassa, van het gemengd inkomen van de zelfstandigen en van de netto-inkomens uit vermogen, met groeivoeten tussen 3,0 % en 3,4 % voor de verschillende aggregaten. De bezoldigingen van de werknemers komen daardoor terug op hun niveau van 2019. Het gemengd inkomen van de zelfstandigen en het netto-inkomen uit vermogen zouden daarentegen onder hun niveau van vóór de crisis blijven.

Aangezien de economische gevolgen van de gezondheidscrisis in de eerste maanden van 2021 bleven doorwegen op de ondernemingen en de gezinnen, werden de verschillende steunmaatregelen van de overheden grotendeels gehandhaafd, zij het op kleinere schaal dan in het voorgaande jaar (zie kader 2).

De uitgaven voor tijdelijke werkloosheid zouden het sterkst dalen in 2021 (-54 % in nominale termen) als gevolg van een sterke verminderd gebruik van dat stelsel door de ondernemingen naarmate de economische situatie verbetert. De uitgaven voor het overbruggingsrecht en diverse premies zouden met respectievelijk 22 % en 29 % dalen in nominale termen. In totaal zouden die drie maatregelen in 2021 nog goed zijn voor 5,5 miljard euro.

De trendmatige stijging van de uitgaven voor pensioenen als gevolg van de vergrijzing zou versterkt worden door de geleidelijke verhoging tussen 2021 en 2024 van het minimumpensioen, de minimumuitkeringen voor werkloosheid, het leefloon, de uitkeringen voor gehandicapten en de inkomensgaranties voor ouderen. Het aan – voormalige – werknemers en zelfstandigen uitbetaalde pensioenbedrag zou aldus met ongeveer 6 % stijgen in 2021.

Al met al zouden de totale uitgaven voor sociale uitkeringen in 2021 nagenoeg gelijk blijven aan die van 2020, d.w.z. een bijzonder hoog niveau dat (in reële termen) 12 % hoger ligt dan in 2019.

Wat de fiscale heffingen betreft, zou de verbetering van het economisch klimaat leiden tot een terugkeer naar een positieve groei van de belastinggrondslag. De groei van de belastingen ten laste van de Belgische gezinnen zou in 2021 fors aantrekken tot 3,6 %.

Voor de periode 2020-2021 als geheel, die sterk werd beïnvloed door de gevolgen van de gezondheids crisis, moet worden opgemerkt dat de schommelingen in de groei van het reëel beschikbaar inkomen veel minder uitgesproken zijn dan die van het primair inkomen, grotendeels dankzij de automatische stabilisatoren en de steunmaatregelen van de overheid die de schok voor de huishoudens hebben opgevangen (althans op macro-economisch niveau).

Tabel 13 Inkomensrekening van de huishoudens - België
Reële groeivoeten (%)

	2019	2020	2021	2022	Gemiddelden		
					2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Rekening voor bestemming van primaire inkomens							
Exploitatieoverschot (B.2n)	0,1	0,8	3,3	3,0	0,1	1,7	1,1
Gemengd inkomen (B.3n)	2,0	-3,9	3,0	2,0	1,0	1,5	0,7
Lonen (D.11)	2,3	-2,9	3,0	2,9	1,6	1,3	1,3
Netto-inkomen uit vermogen (D.4)	-0,5	-11,5	3,4	1,0	1,0	-1,5	-0,5
2. Saldo primaire inkomens (1)	1,9	-3,8	3,1	2,6	1,4	1,0	1,0
3. Secundaire inkomensverdelingsrekening							
a. Middelen							
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura (D.62)	2,3	12,3	-0,2	-1,7	2,4	1,3	2,8
b. Bestedingen							
Belastingen op inkomen, vermogen, ... (D.5)	-2,1	-1,2	3,6	1,1	2,7	0,2	2,0
Sociale premies ten laste van de huishoudens	1,8	-1,3	1,9	4,4	1,8	0,9	1,7
Netto overige inkomensoverdrachten (D.7)	-14,1	-25,0	18,7	52,5	-4,6	5,8	1,7
4. Beschikbaar inkomen (B.6n)	3,2	1,4	1,7	0,5	1,5	1,3	1,4
<i>p.m. Deflator van de particuliere consumptie</i>	<i>1,3</i>	<i>0,7</i>	<i>1,5</i>	<i>1,7</i>	<i>1,7</i>	<i>1,4</i>	<i>1,5</i>

(1) Exclusief sociale premies ten laste van de werkgevers

In 2022 zou de groei van het reëel beschikbaar inkomen van de Belgische gezinnen beperkter blijven (0,5 %), door een iets minder uitgesproken groei van de primaire inkomens en vooral door een daling van de sociale uitkeringen als gevolg van de stopzetting van de steunmaatregelen die verband houden met de gezondheidscrisis. Daardoor dalen de totale uitgaven voor sociale uitkeringen met 1,7 % ten opzichte van het voorgaande jaar. Bovendien zouden de socialezekerheidsbijdragen sterk stijgen (+4,4 %), met name die van de zelfstandigen, waarvan de impliciete bijdragevoet naar een normaal niveau zou terugkeren door het herstel van de activiteit en het verdwijnen van de in 2020 en 2021 toegekende vrijstellingen. De verwachte vertraging van de groei van de primaire inkomens weerspiegelt de minder gunstige ontwikkeling van de binnenlandse werkgelegenheid in België in 2022, zowel voor werknemers als voor zelfstandigen.

Voor de middellange termijn wordt in de projectie uitgegaan van een terugkeer naar een trendmatige ontwikkeling van de verschillende componenten van de inkomensrekening van de huishoudens. Tussen 2023 en 2026 zou het reëel beschikbaar inkomen van de Belgische gezinnen met gemiddeld 1,5 % per jaar stijgen. Wat de primaire inkomens betreft, zal deze groei naar verwachting worden geschaagd door de stijging van de brutoloonmassa met gemiddeld 1,6 % per jaar. De groei van de loonmassa zelf weerspiegelt een toename van de reële bruto uurlonen in de marktsector (met gemiddeld 1,0 % per jaar) in combinatie met een gemiddelde jaarlijkse stijging van de Belgische binnenlandse werkgelegenheid met 0,8 %. Daarnaast zou het netto-inkomen uit vermogen gemiddeld met 1,0 % per jaar stijgen en de sociale uitkeringen voor de huishoudens met 2,4 %. Die relatief sterke groei van de uitgaven voor sociale uitkeringen weerspiegelt met name de geleidelijke verhoging (in 2023 en 2024) van het minimumpensioen en van andere sociale minima. Ten slotte zouden de door de huishoudens te betalen inkomstenbelastingen in de periode 2023-2026 gemiddeld met 2,7 % per jaar stijgen.

4.2. Evolutie per gewest

4.2.1. Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Ondanks de gezondheidscrisis zou het reëel beschikbaar inkomen van de Brusselse gezinnen in 2020 gestegen zijn met 1,4 %, net als voor het land in zijn geheel. Net zoals in de andere gewesten is die veerkracht vooral te danken aan overheidsmaatregelen die het mogelijk hebben gemaakt het arbeidsvolume te verminderen met behoud van de werkgelegenheid via stelsels als de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht. Terwijl het inkomen uit arbeid daalde, stegen de sociale uitkeringen in Brussel dan ook fors (+16,2 %).

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de regio waar het primaire inkomen vorig jaar het sterkst is gedaald (-4,1 % tegen -3,8 % voor België). Dit ongunstige groeiverschil is grotendeels toe te schrijven aan de looncomponent (-3,4 % tegen -2,9 % voor België) van het Brussels primair inkomen. Volgens de eerste observaties van de RSZ is de brutoloonmassa in die regio het sterkst gedaald. Aangezien de daling van de werkende beroepsbevolking in Brussel vrij gelijklopend was met die in de andere twee gewesten (-0,2 %, net in Wallonië; -0,4 % in Vlaanderen), kan deze sterkere daling dus worden verklaard door een grotere daling van de lonen per hoofd van de Brusselaars. Dit kan waarschijnlijk grotendeels worden verklaard door het feit dat de Brusselaars oververtegenwoordigd zijn in bepaalde bedrijfstakken die zeer zwaar door de crisis zijn getroffen, met name de tak 'handel en horeca'. Ook het

gemengd inkomen van de Brusselse zelfstandigen zou aanzienlijk zijn gedaald (-4,3 %), wat opnieuw wijst op een bijzonder sterke daling van het inkomen per hoofd, aangezien het aantal zelfstandigen in Brussel vorig jaar opnieuw zou zijn gestegen (+2,0 %). Tot slot zou van de primaire inkomens het inkomen uit vermogen aanzienlijk zijn gedaald (-11,7 %) net als in Vlaanderen en Wallonië.

Wat de stijging van de sociale uitkeringen voor Brusselse gezinnen in 2020 betreft (ongeveer 1,3 miljard euro in lopende prijzen), is bijna 1 miljard euro toe te schrijven aan uitkeringen voor werkloosheid en overbruggingsrecht.

Tot slot moet worden opgemerkt dat de daling van de sociale bijdragen in 2020 meer uitgesproken zou zijn geweest voor de gezinnen in Brussel (-1,9 %) dan in de rest van het land, als gevolg van de sterkere daling van de loonmassa. De door de huishoudens te betalen belastingen op inkomen en vermogen zouden eveneens zijn gedaald (-0,7 %).

Tabel 14 Inkomensrekening van de huishoudens - Brussels Hoofdstedelijk Gewest
Reële groeivoeten (%)

	2019	2020	2021	2022	Gemiddelden		
					2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Rekening voor bestemming van primaire inkomens							
Exploitatieoverschot (B.2n)	0,4	0,7	3,0	3,1	0,2	1,6	1,1
Gemengd inkomen (B.3n)	2,0	-4,3	2,6	1,6	0,7	1,8	0,3
Lonen (D.11)	3,4	-3,4	2,1	3,3	2,1	2,1	1,5
Netto-inkomen uit vermogen (D.4)	0,2	-11,7	3,7	1,4	1,1	-0,9	-0,5
2. Saldo primaire inkomens (1)	2,7	-4,1	2,3	2,9	1,8	1,7	1,1
3. Secundaire inkomensverdelingsrekening							
a. Middelen							
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura (D.62)	1,2	16,2	-0,5	-4,3	1,8	0,6	2,5
b. Bestedingen							
Belastingen op inkomen, vermogen, ... (D.5)	-0,6	-0,7	2,5	0,3	3,2	-0,0	2,1
Sociale premies ten laste van de huishoudens	2,4	-1,9	1,0	4,6	2,1	1,5	1,7
Netto overige inkomensoverdrachten (D.7)	-13,9	6,8	-5,6	34,4	-4,5	10,8	1,7
4. Beschikbaar inkomen (B.6n)	3,2	1,4	1,5	-0,0	1,6	1,5	1,3
<i>p.m. Deflator van de particuliere consumptie</i>	<i>1,3</i>	<i>0,7</i>	<i>1,5</i>	<i>1,7</i>	<i>1,7</i>	<i>1,4</i>	<i>1,5</i>

(1) Exclusief sociale premies ten laste van de werkgevers.

In 2021 zou het beschikbaar inkomen van de Brusselse gezinnen verder toenemen, ondanks de hogere inflatie. Enerzijds zou het herstel van de activiteit in de loop van het jaar in het hele land – weliswaar zwakker in Brussel – leiden tot een stijging van de loonmassa van de Brusselse werknemers (2,1 %) en van het gemengd inkomen van de zelfstandigen van het gewest (2,6 %). Ook de netto-inkomens uit vermogen zouden toenemen (3,7 %). De hieruit resulterende stijging van de primaire inkomens (2,3 %) wordt logischerwijs getemperd door het stelsel van belastingen en overdrachten. De belastingen zouden opnieuw stijgen (2,5 %), net als de sociale bijdragen (1,0 %). Doordat de steunmaatregelen nog gedurende een deel van dit jaar worden voortgezet, zouden de sociale uitkeringen slechts licht dalen (-0,5 %). Als gevolg daarvan zou het beschikbaar inkomen in reële termen toenemen met 1,5 %.

In 2022 wordt in het gewest een nieuwe sterke stijging van de loonmassa van de werknemers verwacht (+3,3 %). In Brussel zou de economische activiteit dan nog steeds in een ongebruikelijk tempo groeien,

met een inhaalbeweging die gepaard gaat met een stijging van de gemiddelde arbeidsduur, terwijl de uurlonen opnieuw stijgen, zowel in reële termen als door de indexering. Naast de versnelling van de lonen per hoofd als gevolg van deze factoren (zij het iets minder in Brussel, nl. 2,6 % tegenover 2,8 % voor België in zijn geheel), is er ook de stijging, na twee jaar stagnering, van de Brusselse loontrekkende werkende bevolking (0,7 %) door de hervatting van de toename van de pendelstroom van Brussel naar de twee andere gewesten.

Na de stopzetting van de steunmaatregelen eind 2021 zou de situatie van de zelfstandigen zich iets minder gunstig ontwikkelen dan in 2021, zowel wat hun aantal (+0,7 %) als hun inkomen (+1,6 %) betreft. Vooral voor de sociale uitkeringen wordt in 2022 een zeer duidelijke neerwaartse correctie verwacht: ze zouden met 4,3 % terugvallen, met een daling van de uitkeringen voor werkloosheid en overbruggingsrecht. Bovendien zou de aantrekkende loongroei gepaard gaan met een grotere stijging van de sociale bijdragen, die nog wordt versterkt door het verdwijnen van de vrijstellingen die aan zelfstandigen worden toegekend (4,6 %). Het Brussels reëel beschikbaar inkomen zou zich volgend jaar dan ook stabiliseren (+0,0 %).

De evolutie van de verschillende componenten van de Brusselse inkomens zou zich normaliseren in de periode 2023-2026. Het Brussels beschikbaar inkomen zou dan jaarlijks gemiddeld met 1,6 % stijgen, wat iets meer is dan vóór de crisis in 2020 (1,5 % van 2013 tot 2019). Terwijl het gemengd inkomen aan dynamiek zou inboeten, zou de loonmassa verder toenemen met ongeveer 2 %, wat meer is dan in de twee andere gewesten en verband houdt met het groeiende aandeel van Brussel in de loontrekkende bevolking van het land. De netto-inkomens uit vermogen zouden toenemen (1,1 % per jaar), onder meer door de stijging van de rentevoeten.

Hoewel minder dynamisch dan in de andere gewesten, versnelt de groei van de sociale uitkeringen voor de Brusselaars in vergelijking met de periode vóór de crisis (2013-2019). Enerzijds is de trendmatige stijging van de pensioenen ook in het gewest waarneembaar. Anderzijds zouden de werkloosheidsuitkeringen op middellange termijn stijgen, in tegenstelling tot de periode 2013-2019.

4.2.2. Vlaams Gewest

Ondanks de aanzienlijke daling van de economische activiteit, is het reëel beschikbaar inkomen van de Vlaamse gezinnen in 2020 naar schatting met 1,2 % gestegen (tegenover 1,4 % voor België als geheel).

Vlaanderen is de regio waar het primair inkomen vorig jaar het minst is gedaald (-3,7 %). Terwijl de daling van het netto-inkomen uit vermogen (-11,6 %) vergelijkbaar was met die in de andere gewesten, daalde het gemengd inkomen van de Vlaamse zelfstandigen iets minder (-3,6 %) dan in de andere twee gewesten. Net zoals in de twee andere gewesten zou het aantal Vlaamse zelfstandigen verder zijn toegenomen (+1,9 %), maar de daling van het inkomen per hoofd van de Vlaamse zelfstandigen zou minder uitgesproken zijn geweest dan in Wallonië en Brussel. Bovendien blijkt uit de eerste beschikbare observaties van de RSZ voor het jaar 2020 dat de brutoloonmassa van de Vlamingen ook minder zou zijn gedaald (-2,7 %) dan in Wallonië en Brussel. Deze kleinere daling is volledig toe te schrijven aan een minder uitgesproken daling van het loon per hoofd van de Vlamingen, aangezien de loontrekkende arbeid van de Vlamingen iets sterker is gedaald (-0,4 %) dan in Wallonië (-0,2 %) en Brussel (-0,2 %).

De daling van het primair inkomen werd echter gecompenseerd door omvangrijke steunmaatregelen van de overheden en de automatische stabilisatoren. De belangrijkste steunmaatregelen waren de versoepeling van de voorwaarden voor toegang tot tijdelijke werkloosheid (voor werknemers) en het overbruggingsrecht (voor zelfstandigen). De sociale uitkeringen zijn aldus in Vlaanderen in reële termen gestegen met 12,1 % in 2020, wat overeenkomt met een toename van ongeveer 7 miljard euro in lopende prijzen. Bovendien konden de Vlaamse zelfstandigen een beroep doen op een steunpremie van de Vlaamse Gemeenschap, die worden verrekend als lopende overdrachten in de inkomensrekening van de huishoudens. Ten slotte heeft ook de bijzonder lage inflatie, die lager was dan de indexeringscoëfficiënten voor lonen en sociale uitkeringen, het beschikbaar inkomen van de Vlaamse gezinnen in 2020 ondersteund.

Tabel 15 Inkomensrekening van de huishoudens - Vlaams Gewest
Reële groeivoeten (%)

	2019	2020	2021	2022	Gemiddelden		
					2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Rekening voor bestemming van primaire inkomens							
Exploitatieoverschot (B.2n)	0,2	0,9	3,4	3,1	0,2	1,7	1,1
Gemengd inkomen (B.3n)	2,7	-3,6	3,3	2,3	1,2	1,8	0,9
Lonen (D.11)	2,2	-2,7	3,1	2,8	1,6	1,3	1,3
Netto-inkomen uit vermogen (D.4)	-0,7	-11,6	3,4	1,0	1,1	-1,4	-0,5
2. Saldo primaire inkomens (1)	1,8	-3,7	3,2	2,6	1,4	1,0	1,1
3. Secundaire inkomensverdelingsrekening							
a. Middelen							
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura (D.62)	2,7	12,1	-0,1	-1,5	2,5	1,5	2,9
b. Bestedingen							
Belastingen op inkomen, vermogen, ... (D.5)	-2,4	-1,1	3,8	1,3	2,7	0,4	2,1
Sociale premies ten laste van de huishoudens	1,8	-1,1	2,0	4,6	1,8	0,9	1,8
Netto overige inkomensoverdrachten (D.7)	-14,1	-26,5	35,0	37,3	-4,5	3,7	1,8
4. Beschikbaar inkomen (B.6n)	3,3	1,2	1,6	0,7	1,6	1,3	1,4
<i>p.m. Deflator van de particuliere consumptie</i>	<i>1,3</i>	<i>0,7</i>	<i>1,5</i>	<i>1,7</i>	<i>1,7</i>	<i>1,4</i>	<i>1,5</i>

(1) Exclusief sociale premies ten laste van de werkgevers.

In 2021 zou de groei van het reëel beschikbaar inkomen van de Vlaamse gezinnen aantrekken tot 1,6 %, ondanks een hogere inflatie. Met de opleving van de economische activiteit zou het arbeidsvolume sterk hernemen, waardoor de loonmassa en het gemengd inkomen van de zelfstandigen opnieuw zouden aanknopen met een aanzienlijk positieve groei (respectievelijk +3,1 % en +3,3 %). De netto-inkomens uit vermogen zouden profiteren van de verbetering van de economische omgeving door de toename van de dividenden. In totaal zou het Vlaams primair inkomen in reële termen met 3,2 % stijgen. Tegelijkertijd zouden de sociale uitkeringen op hun (zeer hoge) niveau van 2020 blijven, waarbij de steunmaatregelen van de overheden tot ver in 2021 worden verlengd. De Vlamingen maken er in 2021 echter minder gebruik van dan in 2020; de Vlaamse uitgaven voor werkloosheid (inclusief tijdelijke werkloosheid) zouden met ruim 30 % dalen, en de uitgaven voor het overbruggingsrecht met 20 %. Die dalingen worden echter gecompenseerd door de stijging van de Vlaamse uitgaven voor pensioenen. Naast de trendmatige stijging als gevolg van de vergrijzing is er ook de geleidelijke verhoging tussen 2021 en 2024 van het minimumpensioen en van diverse sociale minima. Wat de heffingen betreft, zou de groei van de personenbelasting voor de Vlaamse gezinnen 3,8 % bedragen, in lijn met het herstel van

de primaire inkomens. Ten slotte moet worden opgemerkt dat het bedrag van de aan zelfstandigen uitgekeerde premies in Vlaanderen ongeveer half zo groot zou zijn in 2021 (300 miljoen euro) als in 2020 (660 miljoen).³⁷

In 2022 zouden de verschillende componenten van het primair inkomen hun herstel voltooien, waarbij het totaal primair inkomen van de Vlaamse gezinnen in reële termen met 2,6 % zou stijgen. Hun reëel beschikbaar inkomen zou daarentegen met slechts 0,7 % toenemen. De relatief sterkere vertraging van de groei van het beschikbaar inkomen (in vergelijking met die van het primair inkomen) is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de stopzetting in 2022 van de uitzonderlijke steunmaatregelen die in het kader van de gezondheidscrisis zijn genomen. Wat de sociale uitkeringen betreft, worden de versoepelingsmaatregelen voor de stelsels van tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht stopgezet. Er moet echter worden opgemerkt dat enerzijds de pensioenen sterk blijven stijgen en dat anderzijds de uitgaven voor de 'reguliere' Vlaamse werkloosheid toenemen, in lijn met de stijging van het aantal reguliere werklozen (zie paragraaf 3.2.3). Wat de lopende overdrachten aan de gezinnen betreft, zouden de premies die de gewesten aan de zelfstandigen betalen, in 2022 worden stopgezet, en wat de sociale bijdragen betreft, zouden de aan hen toegekende vrijstellingen wegvallen.

Voor de periode 2023-2026 wordt in de projectie uitgegaan van een groei van het reëel beschikbaar inkomen in Vlaanderen met gemiddeld 1,6 % per jaar. Dat groeitempo is iets hoger dan het gemiddelde in de periode 2013-2019 (1,3 %).

Die primaire inkomens zouden in de periode 2023-2026 gemiddeld met 1,4 % per jaar stijgen. Gaandeweg zou de bijdrage van de lonen tot de groei van deze primaire inkomens afnemen, in overeenstemming met de tragere groei van de Vlaamse werkende loontrekkende bevolking. Dit zou echter nagenoeg worden gecompenseerd door de grotere bijdrage van de netto-inkomens uit vermogen, die zouden stijgen in het kielzog van de hogere rentevoeten.

Wat de secundaire inkomensverdelingsrekening betreft, zou de groei van de sociale uitkeringen in 2025 en 2026 enigszins vertragen, eens de maatregelen om het minimumpensioen en andere sociale minima te verhogen in 2024 op kruissnelheid zijn komen. Het is vooral de vertraging in deze component die de tragere groei van het reëel beschikbaar inkomen van de Vlaamse gezinnen in de jaren 2025-2026 (gemiddeld 1,4 %) zou verklaren ten opzichte van 2023-2024 (1,7 %).

4.2.3. Waals Gewest

Net als in de andere gewesten, zou het reëel beschikbaar inkomen van de gezinnen in Wallonië zich in 2020 opmerkelijk goed hebben gehandhaafd. Ondanks de gezondheidscrisis, en rekening houdend met de daling van de inflatie, zou het met 1,9 % zijn gestegen.

Het gemengd inkomen van de zelfstandigen en de inkomens uit vermogen (met name ontvangen dividenden) zouden uiteraard sterk zijn gedaald (-4,6 % en -11,2 %), maar het gewicht van die componenten beïnvloedt de Waalse inkomens relatief minder dan op nationaal niveau (zij maken 19 %

³⁷ In tabel 15 maken deze premies deel uit van de inkomensoverdrachten, die over het algemeen resulteren in een negatief saldo voor de huishoudens. De stijging van de premies leidt dus tot een positief groeipercentage voor deze rubriek, waardoor het negatieve saldo daalt. Het jaar daarop neemt dit negatieve saldo weer toe.

van het beschikbaar inkomen uit, tegenover bijvoorbeeld 25 % in Vlaanderen). Bovendien zijn, volgens de eerste beschikbare RSZ-gegevens, de lonen van de Waalse werknemers vorig jaar sterker gedaald dan in Vlaanderen (respectievelijk -3,1 % en -2,7 %). Aangezien de Waalse werkende beroepsbevolking iets minder is gekrompen dan de Vlaamse (-0,2 % tegen -0,4 %), is het groeiverschil ten opzichte van Wallonië dus volledig toe te schrijven aan een grotere daling van het gemiddelde loon per hoofd in Wallonië. Het totale primaire inkomen van de Waalse gezinnen zou zijn gedaald met 3,9 %.

Tabel 16 Inkomensrekening van de huishoudens - Waals Gewest
Reële groeivoeten (%)

	2019	2020	2021	2022	Gemiddelden		
					2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Rekening voor bestemming van primaire inkomens							
Exploitatieoverschot (B.2n)	-0,1	0,6	3,1	2,9	0,0	1,5	1,0
Gemengd inkomen (B.3n)	0,3	-4,6	2,4	1,4	0,4	0,8	0,1
Lonen (D.11)	2,7	-3,1	3,2	2,8	1,5	1,2	1,3
Netto-inkomen uit vermogen (D.4)	-0,3	-11,2	3,4	0,9	0,6	-1,9	-0,7
2. Saldo primaire inkomens (1)	2,0	-3,9	3,2	2,5	1,3	0,8	0,9
3. Secundaire inkomensverdelingsrekening							
a. Middelen							
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura (D.62)	1,8	11,5	-0,1	-1,3	2,3	1,1	2,7
b. Bestedingen							
Belastingen op inkomen, vermogen, ... (D.5)	-1,9	-1,3	3,4	0,9	2,5	0,0	1,9
Sociale premies ten laste van de huishoudens	1,7	-1,6	2,1	4,1	1,7	0,8	1,6
Netto overige inkomensoverdrachten (D.7)	-14,4	-46,1	-1,4	154,4	-4,7	8,9	1,6
4. Beschikbaar inkomen (B.6n)	2,9	1,9	1,8	0,3	1,4	1,1	1,4
<i>p.m. Deflator van de particuliere consumptie</i>	<i>1,3</i>	<i>0,7</i>	<i>1,5</i>	<i>1,7</i>	<i>1,7</i>	<i>1,4</i>	<i>1,5</i>

(1) Exclusief sociale premies ten laste van de werkgevers.

De veerkracht van de Waalse inkomens was dus vooral te danken aan de secundaire inkomensverdeling, waarbij de automatische stabilisatoren vooral een impact hadden op de belastingen (-1,3 %) en de bijdragen (-1,6 %), terwijl de specifieke steunmaatregelen tijdens de crisis, met name de versoepeling van de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht, een impact hadden op de sociale uitkeringen (+11,5 %). Die laatste maatregelen waren goed voor twee derde van de toename van de Waalse sociale uitkeringen met 3,6 miljard tegen lopende prijzen. De premies die door de regionale overheden worden betaald om zelfstandigen te ondersteunen, vertegenwoordigden 430 miljoen van de lopende overdrachten in 2020.

De herneming van de economische activiteit in 2021 gaat gepaard met een duidelijke toename van het arbeidsvolume, wat zou resulteren in een terugkeer naar een positieve groei van de totale primaire inkomen in Wallonië (3,2 %).

De hogere inflatie en de toename van de belastingen en de sociale bijdragen als gevolg van een grotere belastbare basis, remmen de groei van het beschikbaar inkomen van de Waalse gezinnen af in 2021. Niettemin zou het reëel beschikbaar inkomen nog met 1,8 % toenemen, zoals in het land als geheel. De sociale uitkeringen zouden dit jaar immers vrijwel niet dalen (-0,1 %), aangezien de meeste steunmaatregelen nog een deel van het jaar van kracht blijven. De werkloosheidsuitkeringen (inclusief voor tijdelijke werkloosheid) zouden met de helft dalen ten opzichte van het voorgaande jaar (-640

miljoen euro), maar de uitkeringen in verband met het overbruggingsrecht blijven nog hoog. Bovendien zouden de pensioenen een meer uitgesproken toename kennen omdat een periode start waarin de sociale minima worden verhoogd. Wat het saldo van de lopende overdrachten betreft, moet ook worden opgemerkt dat de premies die het Waals Gewest aan de zelfstandigen heeft toegekend, zich handhaven op ongeveer 430 miljoen euro.

Pas in 2022 zouden de specifieke premies en sociale uitkeringen in verband met de gezondheidscrisis zijn afgebouwd. Desondanks zouden bepaalde categorieën van sociale uitkeringen in Wallonië snel blijven groeien, enerzijds door de opwaartse trends die reeds vóór de crisis werden waargenomen (zoals de ziekte- en invaliditeitsuitkeringen of de pensioenen), maar anderzijds ook door de kwetsbaarheid van bepaalde groepen (zoals de leeflonen). Na de normalisering van de tijdelijke werkloosheid zouden de 'reguliere' werkloosheidsuitkeringen stijgen in 2022, als gevolg van een toename van het aantal werkzoekenden vanwege de geringe stijging van de werkzame bevolking (zie paragraaf 3.2.2). Bovendien zouden de sociale bijdragen die door de Waalse gezinnen, en met name de zelfstandigen, worden betaald, zich in 2022 ook moeten herstellen. De groei van de primaire inkomens normaliseert zich weliswaar ook (+2,5 %), maar zou niettemin een positieve reële groei van het beschikbaar inkomen mogelijk moeten maken (+0,3 %).

Het reëel beschikbaar inkomen zou in Wallonië in de periode 2023-2026 met gemiddeld 1,4 % per jaar toenemen. Dat is hoger dan het gemiddelde dat vóór de gezondheidscrisis in het Waals Gewest werd geobserveerd. Net als in Vlaanderen zouden de Waalse primaire inkomens (+1,3 % per jaar, tegenover +0,8 % gemiddeld van 2006 tot 2019) vooral profiteren van een sterkere groei van de loonmassa. Die laatste zou vooral de groeiversnelling van de lonen per hoofd weerspiegelen, terwijl de groei van de werkgelegenheid in de woonplaats minder dynamisch zou zijn. De oorzaak van het lichte verschil (-0,1 procentpunt) dat Wallonië vanaf 2023 ten opzichte van het Belgische gemiddelde zou blijven vertonen, zou zich situeren bij de andere primaire inkomens, namelijk het gemengd inkomen van de zelfstandigen en het inkomen uit vermogen. Wat het reëel beschikbaar inkomen betreft, zou de stijging evenwel geringer zijn dan die van het primair inkomen, aangezien op middellange termijn de groeiversnelling (ten opzichte van de periode vóór de crisis) van de belastingen en de bijdragen (+2,5 % en +1,7 %) de trendmatige stijging van de sociale uitkeringen (+2,3 %) overtreft.

5. Overheidsfinanciën

5.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden de vooruitzichten van de overheidsfinanciën van de individuele gemeenschappen en gewesten voorgesteld, waarbij er in tegenstelling tot de andere modules van het HERMREG-model wordt gewerkt vanuit een institutionele invalshoek.

De institutionele deelgebieden waarvoor we de budgettaire middellangetermijnvooruitzichten belichten, zijn het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Vlaamse Gemeenschap (inclusief het Vlaamse Gewest), het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap. Merk op dat zoals in de vorige editie van de regionale vooruitzichten, een geconsolideerde rekening voor het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie wordt voorgesteld (in plaats van een aparte rekening voor elk).

In wat volgt worden vooreerst de belangrijkste hypothesen van de projectie belicht. Vervolgens ligt het accent op de resultaten voor de gezamenlijke rekening van de gemeenschappen en gewesten en op de rekeningen per gefedereerde entiteit.

5.2. Belangrijkste hypothesen

a. Algemeen

Het uitgangspunt voor de projectie van de ontvangsten en uitgaven van de gemeenschappen en gewesten zijn de voorlopige rekeningen voor 2020³⁸ die in april 2021 door het INR zijn gepubliceerd, aangevuld met meer recente informatie. Voor 2021 en de middellange termijn wordt de projectie bepaald door het macro-economisch kader van de nationale Economische vooruitzichten 2021-2026 van juni 2021, een analyse van de begrotingsbeslissingen van de verschillende deelentiteiten en een aantal hypothesen.

Het macro-economisch kader is ingrijpend herzien ten opzichte van de versie van februari 2021 van de Economische vooruitzichten 2021-2026.³⁹ Met name lijkt het economisch herstel in 2021 sterker te zijn dan verwacht, wat, bij voor het overige gelijkblijvende omstandigheden, gunstig is voor de overheidsfinanciën. De verwachte tekorten voor de verschillende gefedereerde entiteiten voor 2021 vallen echter hoger uit dan in de vooruitzichten van februari, gezien de begrotingsbeslissingen die intussen zijn genomen, of het nu gaat om maatregelen in verband met de aanpak van de gezondheids crisis, investeringsplannen of structurele maatregelen.

Voor de middellange termijn wordt in de projectie eveneens rekening gehouden met de meerjarenbegrotingen van de verschillende gefedereerde entiteiten, met name voor de discretionaire

³⁸ In deze vooruitzichten zijn de ontvangsten en uitgaven van de gemeenschappen en gewesten tot 2019 coherent met de Nationale Rekeningen 2019 die gepubliceerd werden in oktober 2020. Ze stemmen niet volledig overeen met de nieuwe observaties voor 2019 in de voorlopige raming van de overheidsrekeningen 2020 (versie van april 2021).

³⁹ Federaal Planbureau (2021a).

uitgaven. De maatregelen die voor de middellange termijn zijn aangekondigd, worden in aanmerking genomen voor zover de modaliteiten ervan voldoende gedefinieerd zijn.

Uitgaven die door macro-economische of demografische factoren worden bepaald, maken het voorwerp uit van een specifieke modellering. Dit betreft onder meer de uitgaven voor kinderbijslag en voor (gezondheids)zorg. De bestaande wetgeving wordt toegepast voor de overdrachten van de Bijzondere Financieringswet (BFW) en de Saint-Emilie-akkoorden. De overdrachten voor 2021 zijn gebaseerd op de economische parameters van de economische begroting van februari 2021.

b. Gezondheids crisis, terugkeer naar een normale activiteit en relanceplannen

Drie punten in verband met de gezondheids crisis en de uitweg uit de crisis vallen aan te stippen. Het eerste betreft de eenmalige maatregelen voor het beheer van de gezondheids crisis en de ondersteuning van de getroffen economische actoren. De projectie houdt rekening met de geldigheidsduur van deze maatregelen zoals gekend op 2 juni 2021, en anticipeert niet op mogelijke verlengingen. Wat de in de begrotingen voorziene ‘coronaprovisies’ betreft, wordt in de projectie enkel rekening gehouden met de toewijzingen die op 2 juni 2021 gekend waren.

Het tweede punt betreft de terugkeer naar een normale activiteit van de overheden op het vlak van aan- en verkoop van goederen en diensten en ontvangsten uit dividenden (bv. Ethias). In 2020 kennen deze drie aggregaten (exclusief de aankopen in het kader van de coronacrisis) een – soms aanzienlijke – daling ten opzichte van 2019. In de projectie wordt verondersteld dat de ontvangsten uit de verkoop van goederen en diensten en uit dividenden in 2021 zullen toenemen, maar nog niet zullen terugkeren naar het niveau van een normaal jaar. Een terugkeer naar de waarden van 2019 wordt verwacht in 2022 voor de verkoop van goederen en diensten en in 2023 voor de dividenden. De projectie van de aankoop van goederen en diensten is meer gebaseerd op de begrotingen 2021.

Het derde punt betreft de relanceplannen. De projectie omvat de uitgaven die door de verschillende gefedereerde entiteiten zijn voorzien in het kader van het nationaal plan voor herstel en veerkracht (Recovery and Resilience Plan, RRP), alsook de financiering daarvan via dotaties door de gelijknamige Europese faciliteit, volgens de uitsplitsing in de tijd en per economische uitgavencategorie zoals vastgesteld in Federaal Planbureau (2021).⁴⁰ Om technische redenen is ervan uitgegaan dat de uitgaven van het RRP de finale uitgaven zijn van de entiteiten die de verschillende projecten initiëren, ook al zullen sommige uitgaven in werkelijkheid bestaan uit investeringssubsidies aan andere beleidsniveaus (hoofdzakelijk aan de lagere overheid). In de projectie zijn ook de met eigen middelen gefinancierde relanceplannen van de gewesten opgenomen.

Bij het afsluiten van deze vooruitzichten waren alle modaliteiten van deze plannen nog niet bekend. Er moest dus een aantal hypothesen worden gemaakt over de uitsplitsing in de tijd en per economische categorie.

De uitsplitsing naar economische uitgavencategorie is gebaseerd op die van het RRP voor plannen die meer in het verlengde liggen van RRP -projecten, en op een uitsplitsing uit de begrotingen voor plannen

⁴⁰ Federaal Planbureau (2021b).

die meer in het verlengde liggen van eerder gestarte plannen. Ook werd aangenomen dat de plannen geen kredietverleningen en participaties of publiek-private partnerschappen omvatten die buiten de perimeter van de overheidssector vallen.

De uitsplitsing in de tijd van de relanceplannen buiten het kader van het RRP is, afhankelijk van het geval, geïnspireerd op die van het RRP of, wanneer de plannen er minder verband mee lijken te houden, verondersteld relatief lineair te zijn over de periode 2021-2026. Deze hypothesen impliceren een bepaalde onderbenutting van de budgettaire kredieten in 2021, maar dat neemt niet weg dat de totale overheidsinvesteringen sterk geconcentreerd lijken in 2021 en 2022. Deze hypothese wordt aangehouden ondanks gerechtvaardigde vragen over het realisme van het zeer ambitieuze uitvoeringstempo dat de regeringen beogen.

5.3. Resultaten

5.3.1. Het geheel van de gemeenschappen en gewesten

De financiën van de gemeenschappen en gewesten zijn in 2020 aanzienlijk verslechterd als gevolg van de daling van de overdrachten in het kader van de Bijzondere Financieringswet (BFW) en de steunmaatregelen van de verschillende gefedereerde entiteiten aan de door de gezondheids crisis getroffen sectoren. De verslechtering van de regionale financiën werd evenwel afgezwakt door de aanzienlijke versnelling van de inkohiering van de personenbelasting.

Tabel 17 Rekening van de gemeenschappen en gewesten
In procent van het bbp

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Ontvangsten	19,3	19,7	19,5	19,4	19,2	19,2	19,1	19,0
Fiscale en parafiscale ontvangsten	5,0	5,2	4,8	4,8	4,8	4,9	4,9	4,9
Overdrachten van de overheid	11,0	11,0	11,2	11,1	10,9	10,9	10,8	10,8
Overige ontvangsten	3,4	3,5	3,5	3,6	3,5	3,4	3,3	3,3
Uitgaven	19,5	22,1	21,5	20,6	20,5	20,4	20,3	20,2
Werkingskosten	7,7	8,4	8,1	7,9	7,8	7,8	7,8	7,7
Sociale uitkeringen	4,9	5,4	5,1	5,0	5,0	5,0	5,0	5,1
Overige finale primaire lopende uitgaven	2,5	3,5	3,0	2,5	2,5	2,4	2,4	2,4
Investerings	1,4	1,4	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6
Overige finale kapitaaluitgaven	0,4	0,5	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7
Overdrachten aan de overheid	2,4	2,7	2,7	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Rentelasten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Vorderingensaldo	-0,2	-2,4	-2,0	-1,2	-1,3	-1,2	-1,2	-1,2

Het vorderingensaldo van de gefedereerde entiteiten verbetert licht in 2021. De coronasteunmaatregelen zijn immers minder omvangrijk dan in 2020, terwijl de ontvangsten uit de BFW gunstig beïnvloed worden door de heropleving van de economische activiteit en een aanzienlijk afrekeningssaldo. De ontvangsten uit de personenbelasting dalen daarentegen door de weerslag van de versnelde inkohiering in 2020 en door de vertraagde impact van de recessie in 2020 op de regionale

opcentiemen op de personenbelasting. Bovendien hebben sommige gefedereerde entiteiten een relanceplan opgestart, wat leidt tot meer kapitaaluitgaven.

De verbetering van de regionale financiën zet zich in 2022 door dankzij een aanhoudend economisch herstel, het eenmalige karakter van de steunmaatregelen van 2021 en een gunstig afrekeningssaldo van de BFW. Op middellange termijn stabiliseert het vorderingstekort zich. De ontvangsten uit de BFW en de meeste uitgavencategorieën – met als opmerkelijke uitzondering de uitgaven voor gezondheidszorg – nemen af in procent van het bbp, terwijl de ontvangsten uit de personenbelasting voordeel halen uit de dynamiek van de aanslagbasis en van de maatregelen die de verschillende gewesten hebben genomen op het vlak van woonsparen.

Tabel 18 Vorderingensaldo van de gefedereerde entiteiten
In procent van het Belgisch bbp

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Vorderingensaldo, waarvan:	-0,2	-2,4	-2,0	-1,2	-1,3	-1,2	-1,2	-1,2
Vlaamse Gemeenschap	0,1	-1,3	-0,8	-0,4	-0,5	-0,5	-0,5	-0,4
Franse Gemeenschap	-0,1	-0,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Waals Gewest	-0,1	-0,5	-0,6	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Brussels Hoofdstedelijk Gewest en GGC	-0,1	-0,3	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2

De rekeningen van de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en het Waals Gewest, evenals de geconsolideerde rekeningen van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, vertonen een tekort in de projectieperiode. Uitgedrukt in procent van het Belgisch bbp of in euro's vertoont de rekening van de Vlaamse Gemeenschap aan het eind van de huidige legislatuur (2024) en in 2026 het grootste tekort. De gefedereerde entiteiten hebben echter niet dezelfde budgettaire omvang, gelet op hun respectieve bevolkingsaantallen en de bevoegdheidsverdeling tussen gemeenschappen en gewesten. Wanneer het vorderingensaldo wordt uitgedrukt in procent van een indicator die de budgettaire omvang weerspiegelt, zoals de totale ontvangsten of uitgaven, heeft de Vlaamse Gemeenschap het kleinste tekort.

5.3.2. Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie

Net als bij de andere gefedereerde entiteiten is de geconsolideerde rekening van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie in 2020 verslechterd als gevolg van de maatregelen die zijn genomen in het kader van de coronapandemie (en de financiering van de maatregelen van de andere Gemeenschapscommissies) en de daling van de ontvangsten in het kader van de BFW. De impact op de ontvangsten werd echter afgezwakt door de snellere inkohiering van de personenbelasting en de inning van een uitzonderlijke opbrengst uit de registratierechten.

In 2021 verslechtert het vorderingensaldo van de geconsolideerde rekening onder impuls van nieuw Brussels beleid, waaronder de relancemaatregelen, die slechts gedeeltelijk door de EU worden gefinancierd in het kader van het RRP. Opgemerkt zij dat de kosten van de tijdelijke uitgaven voor de pandemie in 2021 vergelijkbaar zijn met die in 2020. De ontvangsten van de geconsolideerde entiteit nemen echter toe dankzij de overdrachten van de federale overheid krachtens de BFW; een stijging die

wordt getemperd door de weerslag van de hogere belastingontvangsten in 2020 (personenbelasting en registratierechten).

Tabel 19 Geconsolideerde rekening van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
In miljard euro

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Ontvangsten	6,2	6,2	6,5	6,7	6,8	7,0	7,1	7,3
Fiscale en parafiscale ontvangsten	2,3	2,5	2,4	2,5	2,6	2,7	2,8	2,9
Overdrachten van de overheid	3,1	3,0	3,2	3,2	3,3	3,4	3,4	3,5
Overige ontvangsten	0,8	0,7	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Uitgaven	6,8	7,5	8,1	7,8	8,0	8,2	8,3	8,6
Werkingskosten	2,2	2,5	2,6	2,6	2,7	2,7	2,8	2,9
Sociale uitkeringen	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,5
Overige finale primaire lopende uitgaven	1,0	1,3	1,4	1,2	1,2	1,2	1,2	1,3
Investerings	0,7	0,7	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Overige finale kapitaaluitgaven	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
Overdrachten aan de overheid	1,3	1,4	1,5	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5
Rentelasten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Vorderingensaldo	-0,6	-1,3	-1,6	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2	-1,3

In 2022 verbetert het vorderingensaldo door het eenmalige karakter van de steun- en relancemaatregelen die de geconsolideerde entiteit in 2021 heeft genomen. Het saldo blijft echter negatief en stabiliseert zich op het niveau van 2022 op middellange termijn, door het behoud van kredieten voor 'strategische en reguliere investeringen' en voor de uitvoering van andere initiatieven (op het gebied van mobiliteit, huisvesting, klimaat, werkgelegenheid/opleiding, relance). De stabilisering houdt ook verband met de dynamische evolutie van de ontvangsten uit de personenbelasting (met name als gevolg van de afschaffing van de woonbonus) die wordt gecompenseerd door een stijging van de uitgaven voor gezondheidszorg.

5.3.3. Vlaamse Gemeenschap

De rekening van de Vlaamse Gemeenschap vertoont in 2020 een aanzienlijk tekort van -5,7 miljard euro, voornamelijk door het omvangrijke pakket aan coronasteunmaatregelen, de impact van de crisis op de gewestelijke belastingen en de daling van de ontvangen middelen in het kader van de BFW.

De herneming van de economische activiteit doet de ontvangsten uit de BFW evenals de opbrengsten uit de gewestbelastingen toenemen in 2021 (wat de daling van de inkomsten uit personenbelasting compenseert, zie deel 4.3.3.a). Desondanks blijven de Vlaamse financiën sterk negatief in 2021 (-3,7 miljard euro), vooral door de verderzetting van een aantal bestaande steunmechanismen als door nieuwe (relance-)maatregelen. Zo is het aanhoudend hoog niveau van de primaire lopende uitgaven in 2021 onder meer het gevolg van het Vlaamse Beschermingsmechanisme ter ondersteuning van de bedrijven en het nieuwe Vlaamse Intersectoraal Akkoord (VIA6) voor de zorgsector. De sterke stijging van de investeringen in 2021 daarentegen is het gevolg van de opstart van het relanceplan 'Vlaamse Veerkracht', waarvan wordt aangenomen dat de helft van de geplande uitgaven in de periode 2021-2026 investeringen zullen zijn. Merk op dat slechts een deel van het Plan Vlaamse Veerkracht nl. 2,2

miljard van de 4,3 miljard aan geplande uitgaven gefinancierd wordt door de Europese dotaties en dat bijgevolg enkel het zelf gefinancierde deel een impact heeft op het saldo. Ook de overige kapitaaluitgaven, met name de investeringsbijdragen aan bedrijven en gezinnen, nemen toe door dit relanceplan⁴¹, evenals door de invoering van de retroactieve investeringspremie voor zonnepanelen. De toename van de overdrachten aan de overheid, (hoewel beduidend lager dan in 2020⁴²), is gedeeltelijk toe te schrijven aan de middelen die het Vlaamse Gewest toekent aan de gemeenten om de infrastructuur en de werking van de vaccinatiecentra te financieren.

Tabel 20 Rekening van de Vlaamse Gemeenschap
In miljard euro

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Ontvangsten	54,1	52,2	55,8	58,0	59,1	60,8	62,5	64,3
Fiscale en parafiscale ontvangsten	15,0	14,7	14,6	15,2	15,7	16,4	17,0	17,7
Overdrachten van de overheid	29,8	28,2	31,0	32,1	32,7	33,7	34,6	35,6
Overige ontvangsten	9,3	9,3	10,2	10,8	10,6	10,8	10,9	11,0
Uitgaven	53,7	57,9	59,5	60,3	61,6	63,3	65,1	66,5
Werkingskosten	20,9	21,7	22,4	22,9	23,5	24,1	24,7	25,3
Sociale uitkeringen	14,8	15,2	15,6	16,0	16,6	17,2	17,8	18,4
Overige finale primaire lopende uitgaven	6,7	8,8	7,5	6,8	6,9	7,0	7,1	7,3
Investeringskosten	3,9	3,9	5,0	5,3	5,5	5,6	5,7	5,6
Overige finale kapitaaluitgaven	1,1	1,4	2,0	2,1	1,8	1,7	1,9	1,7
Overdrachten aan de overheid	5,9	6,5	6,7	6,8	7,1	7,3	7,5	7,8
Rentelasten	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
Vorderingensaldo	0,4	-5,7	-3,7	-2,3	-2,5	-2,5	-2,6	-2,2

Het tekort neemt verder af in 2022, gezien het punctueel karakter van de genomen coronamaatregelen in de periode 2020-2021 en de toenemende opbrengsten uit de personenbelasting. Op middellange termijn schommelt het Vlaamse vorderingentekort rond 2,6 miljard euro. Die evolutie is vooral toe te schrijven aan de dynamiek van de investeringen en kapitaaluitgaven in het kader van het relanceplan 'Vlaamse Veerkracht' die niet door Europese dotaties worden gefinancierd en aan de uitgaven voor het Oosterweelproject. Ook de jobbonus, de herfinanciering van de zorgsector en de vrij dynamische gezondheidszorguitgaven spelen een rol. De tussenkomst van de Vlaamse overheid ten gunste van de lagere overheid met betrekking tot de responsabiliseringsbijdrage voor pensioenen en het behoud van open ruimte, die op middellange termijn kruissnelheid komen, draagt eveneens bij tot het vorderingentekort. In 2026 daalt dit tekort tot 2,2 miljard euro, voornamelijk doordat de uitgaven in het kader van het Plan Vlaamse Veerkracht nagenoeg wegvallen.

5.3.4. Waals Gewest

De financiën van het Waalse Gewest zijn in 2020 aanzienlijk verslechterd als gevolg van de steunmaatregelen om de impact van gezondheids crisis te beperken en door de daling van de

⁴¹ Per hypothese heeft ongeveer 40 % van het relanceplan 'Vlaamse Veerkracht' betrekking op investeringsbijdragen aan bedrijven en gezinnen.

⁴² In 2020 is de uitgavengroei op het niveau van de lagere overheid vooral te wijten aan de financiering van de corona-uitgaven en de tussenkomst ten belope van 50 % van de responsabiliseringsbijdrage voor pensioenen en de overdracht voor open ruimte door de Vlaamse overheid (86 miljoen in 2020, oplopend tot 260 miljoen op het einde van de projectieperiode).

overdrachten uit de BFW en de akkoorden van Sainte-Emilie, alsook van bepaalde fiscale en niet-fiscale ontvangsten (bijvoorbeeld de dividenden met betrekking tot participaties of de omzet van de Waalse vervoersmaatschappij). De achteruitgang van de Waalse financiën werd getemperd door de versnelde inkohiering van de personenbelasting, waardoor de ontvangsten uit de opcentiemen op de personenbelasting eenmalig toenamen.

Tabel 21 Rekening van het Waalse Gewest
In miljard euro

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Ontvangsten	14,8	14,5	15,1	15,8	16,3	16,7	17,0	17,1
Fiscale en parafiscale ontvangsten	6,3	6,5	6,4	6,7	6,9	7,1	7,4	7,5
Overdrachten van de overheid	7,1	6,8	7,3	7,5	7,6	7,7	7,8	7,9
Overige ontvangsten	1,4	1,2	1,4	1,7	1,8	1,9	1,8	1,6
Uitgaven	15,3	16,8	18,1	17,6	18,0	18,4	18,7	19,0
Werkingskosten	3,2	3,0	3,1	3,1	3,2	3,3	3,3	3,4
Sociale uitkeringen	4,4	4,7	4,8	4,9	5,0	5,2	5,3	5,5
Overige finale primaire lopende uitgaven	3,1	4,4	4,4	3,6	3,7	3,7	3,8	3,8
Investeringskosten	0,7	0,6	0,8	0,9	1,0	1,1	1,0	0,9
Overige finale kapitaaluitgaven	0,7	0,7	1,3	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Overdrachten aan de overheid	2,8	3,0	3,3	3,0	3,1	3,1	3,2	3,3
Rentelasten	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5
Vorderingensaldo	-0,5	-2,2	-3,0	-1,7	-1,7	-1,6	-1,7	-1,9

In 2021 neemt het vorderingentekort verder toe door de uitvoering van het Waalse relanceplan, dat slechts gedeeltelijk wordt gefinancierd door overdrachten van de Europese Unie, door de eerste schijf van het sectorale akkoord in de sociale sector en de gezondheidszorgsector en de weerslag van de versnelde inkohiering in 2020. De Waalse financiën worden daarentegen positief beïnvloed door het herstel van de economische activiteit, die leidt tot een stijging van de ontvangsten uit de overdrachten in het kader van de BFW en de Sainte Emilie-akkoorden, alsook van bepaalde niet-fiscale ontvangsten. Bovendien speelt ook het positief afrekeningssaldo van de BFW en de Sainte Emilie-akkoorden. Merk op dat op het moment van het afsluiten van de projectie de steunmaatregelen aan de door de crisis getroffen sectoren en de uitgaven in verband met contact-tracing en vaccinatie in 2021 vergelijkbaar zijn met de in 2020 gedane uitgaven.

De Waalse financiën vertonen in 2022 een duidelijke verbetering, voornamelijk als gevolg van het wegvallen van de uitgaven in 2021 in verband met de gezondheids crisis, en stabiliseren zich nadien. Aan het eind van de projectieperiode worden ze gunstig beïnvloed door de groei van de opcentiemen op de personenbelasting in een context van groei van de reële belastbare inkomens per hoofd en, tot 2025, van het verwacht positief effect bij ongewijzigd beleid van het mechanisme van de groenestroomcertificaten op het saldo. Anderzijds wegen de dynamiek van de gezondheidszorguitgaven, het geleidelijk op kruissnelheid komen van het sectorale akkoord en de geleidelijke verdwijning vanaf 2025 van het overgangsmechanisme van de BFW (dat in het kader van de zesde staatshervorming is voorzien) op de financiën van het Waalse Gewest.

5.3.5. Franse Gemeenschap

Het vorderingensaldo van de Franse Gemeenschap kent een sterke achteruitgang in 2020: het tekort neemt toe van -0,3 miljard euro in 2019 tot -1,7 miljard in 2020. Aan de ontvangstenzijde is er een aanzienlijke daling van de overdrachten van de BFW en een terugval van andere ontvangsten zoals de reclame-inkomsten van de RTBF. Op het niveau van de uitgaven, is er een stijging van de lonen, alsook van de overdrachten aan izw's en de subsidies aan niet-financiële vennootschappen, ten gevolge van de door de Franse Gemeenschap toegekende steun aan de sectoren onderwijs (inclusief correctief onderwijs of remedial teaching), cultuur, jeugdwelzijn en sport om de negatieve effecten van de gezondheidscrisis voor deze sectoren te beperken. De investeringsuitgaven dalen echter in 2020.

Tabel 22 Rekening van de Franse Gemeenschap
In miljard euro

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Ontvangsten	20,2	19,2	20,7	21,4	21,7	22,2	22,7	23,3
Fiscale en parafiscale ontvangsten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overdrachten van de overheid	16,5	15,6	17,1	17,5	17,8	18,2	18,6	19,1
Overige ontvangsten	3,7	3,6	3,6	3,8	3,9	4,0	4,0	4,1
Uitgaven	20,5	20,9	21,7	22,2	22,7	23,3	23,8	24,5
Werkingskosten	9,5	9,7	10,1	10,3	10,6	10,9	11,1	11,4
Sociale uitkeringen	2,6	2,7	2,7	2,8	2,9	3,0	3,0	3,2
Overige finale primaire lopende uitgaven	0,7	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9
Investeringskosten	1,1	1,0	1,2	1,3	1,3	1,4	1,4	1,5
Overige finale kapitaaluitgaven	-0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overdrachten aan de overheid	6,5	6,5	6,7	6,8	6,9	7,0	7,2	7,3
Rentelasten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Vorderingensaldo	-0,3	-1,7	-1,0	-0,8	-1,0	-1,1	-1,2	-1,3

In 2021 bedraagt het vorderingensaldo -1,0 miljard euro, een aanzienlijke verbetering ten opzichte van 2020. Deze verbetering is toe te schrijven aan de minder omvangrijke coronasteunmaatregelen dan in 2020, en aan de economische heropleving, die leidt tot een toename van de ontvangsten uit de BFW. De ontvangsten uit de BFW worden ook ondersteund door een positief afrekeningssaldo. De verbetering van het vorderingensaldo wordt afgezwakt door de stijging van de overige uitgaven, in het bijzonder de lonen en de investeringen, met name die van de RTBF en in scholenbouw.

Op middellange termijn verslechtert het vorderingensaldo omdat de ontvangsten van de BFW trager stijgen dan de uitgaven, met name als gevolg van de loonuitgaven, de toename van de responsabiliseringsbijdragen voor pensioenen en de kosten in verband met de verdere uitvoering van het 'Pacte d'excellence'.

6. Broeikasgasemissies

In dit hoofdstuk worden de resultaten van een regionalisering van de nationale projectie van de broeikasgasemissies^{43 44} besproken. Voorliggende regionale projectie kan echter verschillen van andere regionale projecties berekend door de gewesten⁴⁵ omwille van technische redenen (verschillen in modellering en hypothesen).

6.1. Rijk

De totale broeikasgasemissies bedroegen 116,7 MtCO₂-equivalenten (MtCO₂-eq) in 2019 en worden voor 2020 op 108,2 MtCO₂-eq geraamd (zie tabel 23). Die daling van 7 % is toe te schrijven aan de daling van de economische activiteit door de coronacrisis. De totale emissies zouden vervolgens stelselmatig stijgen. In 2023 en in 2026 is er een meer uitgesproken toename van de emissies door een hogere elektriciteitsproductie op basis van gascentrales als gevolg van de gefaseerde stopzetting van de kerncentrales. Niettemin zouden de totale emissies 17 % onder het niveau van 1990 uitkomen.

De energiegebonden emissies vertegenwoordigden in 2019 ongeveer driekwart van de totale broeikasgasemissies. Ze zouden in 2020 met bijna 9 % zijn gedaald. Vervolgens zouden ze hernemen tot 94,7 MtCO₂-eq in 2026, d.i. ongeveer 9 % onder het niveau van 1990.

- De emissies van de energieproducerende industrieën (de rubriek ‘transformatiesector’ in tabel 23) worden in sterke mate bepaald door de elektriciteitsproductie van de thermische centrales. Hun verbeterde energie-efficiëntie⁴⁶ en de sterke ontwikkeling van de productie van elektriciteit op basis van hernieuwbare energie hebben een gunstige invloed op de emissies. Niettemin zouden die stijgen door een toenemende productie op basis van gascentrales als gevolg van de geleidelijke uitstap uit kernenergie tegen 2025.
- De broeikasgasemissies van de industrie en de bouw (de rubriek ‘industrie’ in tabel 23) zouden slechts licht toenemen gedurende de projectieperiode dankzij de verdere toepassing van energiebesparende technologieën en door het toenemend gebruik van aardgas en van hernieuwbare brandstoffen ten koste van de vloeibare en vaste brandstoffen. De doelstellingen voor de installaties die vallen onder het European Emission Trading System (EU ETS) zouden de industriële uitstoot eveneens afremmen.
- De emissies van de transportsector lagen in 2019 23 % hoger dan in 1990 als gevolg van de toegenomen vraag naar mobiliteit. Ze zouden in 2020 sterk gedaald zijn, maar in 2021 opnieuw stijgen in lijn met de herneming van de economie.

⁴³ Voor een methodologische beschrijving, zie Regionale economische vooruitzichten 2014-2019, FPB, BISA, SVR, IWEPS, p. 101, juli 2014. De verdeelsleutels werden geactualiseerd voor 2018 op basis van de Physical Energy Flow Accounts (PEFA).

⁴⁴ De energiebalans voor 2019, 2020 en 2026 en de evolutie van de verschillende broeikasgassen (CO₂, CH₄, N₂O en gefluoreerde gassen) worden weergegeven in de elektronische bijlage.

⁴⁵ Zie Nationale Klimaatcommissie (2021).

⁴⁶ Deze verbetering is het gevolg van enerzijds het overschakelen van vaste (steenkol) en vloeibare brandstoffen op gasvormige brandstoffen (aardgas) en anderzijds technologische investeringen waardoor de centrales performanter geworden zijn.

- De emissies van residentiële en niet-residentiële gebouwen (de rubriek ‘diensten, gezinnen en landbouw’ in tabel 23) lagen in 2019 ongeveer 10 % onder het niveau van 1990 vooral door de verschuiving van de energieconsumptie naar gasvormige brandstoffen en hernieuwbare energie maar ook door betere isolatie, strengere normen voor nieuwbouw en meer rendabele verwarmingsinstallaties. Volgens de vooruitzichten zouden de emissies uit de verwarming van gebouwen in 2020 afgenomen zijn ten gevolge van de coronacrisis maar vooral ook door de meteorologische omstandigheden (2020 was een relatief warm jaar).

De industriële procesemissies zijn hoofdzakelijk afkomstig van de fabricage van minerale producten, de chemische industrie, de ijzer- en staalindustrie en koel- en klimaatregelingsapparatuur. De procesemissies kenden een sterke daling in 2019 en 2020 en zouden verder afnemen in de projectieperiode door de verdere toepassing van milieuvriendelijkere technologieën.

6.2. Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Volgens de emissie-inventaris van maart 2021 bedroeg de uitstoot van de broeikasgassen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019 3,5 MtCO₂-eq en vertegenwoordigden de emissies 3 % van de nationale emissies. Ze waren hoofdzakelijk afkomstig van de verwarming van gebouwen (residentiële sector en tertiaire sector) en transport.

De uitstoot zou in 2020 afnemen tot 3,2 MtCO₂-eq. In 2026 zou het niveau van de emissies in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 3,4 MtCO₂-eq bedragen. Dit is 21 % onder het niveau van 1990. De uitstoot afkomstig van transport zou dan 1 MtCO₂-eq bedragen en die afkomstig van de verwarming van gebouwen 1,9 MtCO₂-eq.

6.3. Vlaams Gewest

Volgens de emissie-inventaris van maart 2021 bedroeg de uitstoot van de broeikasgassen van het Vlaamse Gewest 76,1 MtCO₂-eq in 2019. De emissies vertegenwoordigden 65 % van de nationale emissies. De sectoren die in het Vlaams Gewest een belangrijk aandeel hadden in de evolutie van de broeikasgasemissies zijn de transformatie van energie, de transportsector, de verwarming van gebouwen (residentiële sector en tertiaire sector) en de industrie.

De totale broeikasgasemissies zouden door het verlies aan economische activiteit afnemen tot 70,1 MtCO₂-eq in 2020 en zouden vervolgens hernemen door het economisch herstel en door de gefaseerde stopzetting van de kerncentrales. In 2026 zou het niveau van de emissies in het Vlaams Gewest 80,0 MtCO₂-eq bedragen. Dit is 7 % onder het niveau van 1990.

De emissies afkomstig van de transformatiesector zouden afnemen als gevolg van de recessie (van 19,5 MtCO₂-eq in 2019 tot 17,7 MtCO₂-eq in 2020), maar vervolgens hernemen tot 27,5 MtCO₂-eq in 2026 door het economisch herstel en door de geleidelijke stopzetting van de kerncentrales.

De energiegebonden uitstoot van de industrie zou afgenomen zijn van 7,5 MtCO₂-eq in 2019 tot 6,9 MtCO₂-eq in 2020 door het verlies aan economische activiteit. Vervolgens zouden ze hernemen in

2021 in lijn met het economisch herstel en zich daarna stabiliseren door de verdere toepassing van energiebesparende technologieën, het toenemend gebruik van hernieuwbare energiebronnen en de doelstellingen tegen 2030 voor de installaties die vallen onder het Europees CO₂-emissiehandelssysteem EU ETS). De uitstoot zou in 2026 7,5 MtCO₂-eq bedragen.

De transportemissies zouden eveneens een terugval hebben gekend in 2020 tot 13,2 MtCO₂-eq en vervolgens hernemen tot 14,3 MtCO₂-eq in 2026. De energiegebonden emissies afkomstig van de verwarming van gebouwen zouden afgenomen zijn in 2020 tot 13,6 MtCO₂-eq door de coronacrisis maar ook door de meteorologische omstandigheden (2020 was een relatief warm jaar). Vervolgens zouden ze hernemen tot 14,5 MtCO₂-eq in 2026. De emissies afkomstig van de industriële processen zouden na een terugval in 2019 en 2020 verder blijven afnemen tot 11,3 MtCO₂-eq in 2026 door de verdere toepassing van milieuvriendelijkere technologieën.

6.4. Waals Gewest

Volgens de emissie-inventaris van maart 2021 bedroeg de uitstoot van de broeikasgassen van het Waals Gewest in 2019 37,1 MtCO₂-eq. De emissies vertegenwoordigden 32 % van de nationale emissies. In het Waals Gewest werd de evolutie van de broeikasgasemissies vooral bepaald door de evolutie van de industriële emissies, de transportemissies en de uitstoot afkomstig van de verwarming van gebouwen (residentiële sector en tertiaire sector).

De totale broeikasgasemissies zouden afgenomen zijn tot 34,9 MtCO₂-eq in 2020 door de economische terugval. Vervolgens zouden ze terug hernemen in lijn met het herstel van de economie en de geleidelijke stopzetting van de kerncentrales. In 2026 zouden ze 37,9 MtCO₂-eq bedragen. Dit is 32 % onder het niveau van 1990.

De emissies afkomstig van de transformatiesector zouden toenemen van 2,6 MtCO₂-eq in 2020 tot 5,4 MtCO₂-eq in 2026 door het economisch herstel en door de geleidelijke stopzetting van kerncentrales.

De energiegebonden emissies afkomstig van de industrie zouden na een terugval in 2020 tot 5,5 MtCO₂-eq slechts licht toenemen door de verdere toepassing van energiebesparende technologieën, het toenemend gebruik van hernieuwbare energiebronnen en de doelstellingen tegen 2030 voor de installaties die vallen onder het Europees CO₂-emissiehandelssysteem (EU ETS). Die uitstoot zou 5,7 MtCO₂-eq bedragen in 2026.

De emissies afkomstig van transport zouden na een terugval in 2020 tot 7,9 MtCO₂-eq terug hernemen in lijn met het herstel van de economische activiteit en 8,5 MtCO₂-eq bedragen in 2026. De emissies afkomstig van de verwarming van gebouwen zouden dalen tot 6,8 MtCO₂-eq in 2020 door de coronacrisis maar ook door de meteorologische omstandigheden (2020 was een relatief warm jaar). Vervolgens zouden ze terug hernemen tot 7,1 MtCO₂-eq in 2026. De emissies afkomstig van de industriële processen zouden na een lichte terugval in 2020 en een lichte herneming in 2021 verder afnemen tot 5,2 MtCO₂-eq in 2026 door de verdere toepassing van milieuvriendelijkere technologieën.

Tabel 23 Evolutie van de totale broeikasgasemissies per sector
in Mt CO₂-equivalenten

	1990(1)	2005(1)	2019(1)	2020	2026	Groeivoeten		
						2019/ 1990	2026/ 1990	2026/ 2020
Het Rijk								
1. Energiegebonden	103,8	105,7	85,8	78,2	94,7	-17,4	-8,8	21,0
1.A. Verbranding van brandstoffen	102,6	105,0	85,1	77,6	94,0	-17,0	-8,3	21,2
1.A1. Transformatiesector	31,3	30,5	22,2	20,5	33,1	-29,0	5,8	61,7
1.A2. Industrie	18,6	15,2	13,2	12,5	13,3	-29,3	-28,7	6,5
1.A3. Transport	20,6	26,4	25,4	22,1	23,8	23,1	15,4	7,8
1.A4. Diensten, gezinnen en landbouw	26,6	31,4	24,0	22,2	23,5	-9,7	-11,6	5,9
1.A5. Overige	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	-59,2	-67,4	-24,4
Statistische aanpassing	5,1	1,3	0,2	0,2	0,2	-95,3	-95,3	0,0
1.B. Vluchtige emissies	1,2	0,7	0,7	0,7	0,7	-47,1	-46,6	0,0
2. Industriële processen	26,1	27,1	20,2	19,4	16,6	-22,6	-36,2	-14,4
3. Landbouw	11,5	9,8	9,4	9,3	8,9	-18,7	-22,5	-4,0
5. Afval	4,3	3,0	1,3	1,3	1,0	-69,4	-76,8	-20,3
Totaal	145,7	145,6	116,7	108,2	121,2	-19,9	-16,8	12,0
Brussels Hoofdstedelijk Gewest								
1. Energie	4,1	4,3	3,2	3,0	3,2	-22,7	-22,4	8,5
1.A. Verbranding van brandstoffen	4,0	4,3	3,2	2,9	3,2	-21,5	-21,1	8,6
1.A1. Transformatiesector	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	121,0	297,3	78,7
1.A2. Industrie	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-21,1	-28,7	-0,6
1.A3. Transport	0,8	1,1	1,0	0,9	1,0	24,2	21,6	9,1
1.A4. Diensten, gezinnen en landbouw	1,7	2,2	1,9	1,8	1,9	15,1	12,8	4,8
1.A5. Overige	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-59,0	-66,8	-24,0
Statistische aanpassing	1,4	0,8	0,0	0,0	0,0	-97,2	-97,2	0,0
1.B. Vluchtige emissies	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-70,7	-70,3	0,0
2. Industriële processen	0,1	0,2	0,3	0,3	0,1	447,9	160,5	-47,2
3. Landbouw	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-53,2	-55,2	-3,6
5. Afval	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-90,4	-90,5	-0,9
Totaal	4,3	4,6	3,5	3,2	3,4	-17,6	-20,9	3,9
Vlaams Gewest								
1. Energie	64,0	67,3	56,1	50,7	63,1	-12,3	-1,4	24,4
1.A. Verbranding van brandstoffen	63,2	66,9	55,7	50,3	62,7	-11,9	-0,8	24,7
1.A1. Transformatiesector	28,5	26,8	19,5	17,7	27,5	-31,5	-3,5	55,1
1.A2. Industrie	13,4	9,4	7,5	6,9	7,5	-44,3	-43,7	9,1
1.A3. Transport	12,4	15,8	15,2	13,2	14,3	22,7	15,5	8,0
1.A4. Diensten, gezinnen en landbouw	14,6	18,6	14,7	13,6	14,5	0,5	-0,8	7,0
1.A5. Overige	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	-59,0	-67,2	-24,3
Statistische aanpassing	-6,0	-3,9	-1,3	-1,3	-1,3	-78,7	-78,7	0,0
1.B. Vluchtige emissies	0,8	0,5	0,4	0,4	0,4	-48,9	-48,4	0,0
2. Industriële processen	12,9	15,7	13,9	13,4	11,3	7,7	-12,6	-15,7
3. Landbouw	6,4	5,0	5,2	5,1	4,9	-19,8	-23,7	-4,2
5. Afval	2,5	1,9	0,9	0,8	0,7	-65,5	-74,3	-21,4
Totaal	85,9	90,0	76,1	70,1	80,0	-11,5	-6,9	14,1

VOORUITZICHTEN

	1990(1)	2005(1)	2019(1)	2020	2026	Groeivoeten		
						2019/ 1990	2026/ 1990	2026/ 2020
Waals Gewest								
1. Energie	35,7	34,1	26,5	24,6	28,4	-25,7	-20,4	15,5
1.A. Verbranding van brandstoffen	35,4	33,8	26,3	24,4	28,2	-25,7	-20,3	15,6
1.A1. Transformatiesector	2,8	3,6	2,6	2,6	5,4	-5,9	96,2	105,8
1.A2. Industrie	5,1	5,7	5,6	5,5	5,7	9,7	10,4	3,4
1.A3. Transport	7,4	9,5	9,2	7,9	8,5	23,7	14,4	7,2
1.A4. Diensten, gezinnen en landbouw	10,2	10,6	7,4	6,8	7,1	-28,2	-31,0	3,9
1.A5. Overige	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-59,6	-67,9	-24,6
Statistische aanpassing	9,7	4,4	1,5	1,5	1,5	-84,8	-84,8	0,0
1.B. Vluchtige emissies	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	-34,1	-33,3	0,0
2. Industriële processen	13,1	11,2	5,9	5,7	5,2	-54,5	-60,5	-9,9
3. Landbouw	5,1	4,7	4,2	4,2	4,0	-17,3	-21,0	-3,8
5. Afval	1,8	1,0	0,4	0,4	0,4	-74,4	-80,0	-18,3
Totaal	55,5	51,0	37,1	34,9	37,9	-33,3	-31,8	8,6

1) De cijfers voor 1990, 2005 en 2019 stemmen overeen met de inventariswaarden voor 1990, 2005 en 2019 afkomstig uit de nationale en regionale emissie-inventarissen van maart 2021, behalve voor de energiegebonden CO₂-emissies, die endogeen werden berekend voor 1990, 2005 en 2019 met HERMES en HERMREG.

7. Bibliografie

- Bassilière, D., Bossier, F., Caruso, F., Hendrickx, K., Hoorelbeke, D., Loes, O. (2008a), *Uitwerking van een regionaal projectiemodel, een eerste toepassing van het HERMREG model op de nationale economische vooruitzichten 2007-2012*, FPB - BISA - IWEPS - SVR, januari 2008.
- Bassilière, D., Bossier, F., Caruso, F., Hoorelbeke, D., Lohest, O. (2008b), *Vijfentwintig jaar regionale ontwikkelingen - Een overzicht op basis van de databank van het HERMREG-model*, Planning Paper 104, FPB - BISA - IWEPS - SVR, april 2008.
- Federaal Planbureau, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique en Studiedienst van de Vlaamse Regering (2014), *Regionale economische vooruitzichten 2014-2019*, juli 2014.
- Federaal Planbureau, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique en Statistiek Vlaanderen (2020), *Regionale economische vooruitzichten 2020-2025*, juli 2020.
- Federaal Planbureau, Statbel (2021), *Demografische vooruitzichten 2020-2070 – Referentiescenario en varianten*, maart 2021.
- Federaal Planbureau (2021a), *Economische vooruitzichten 2021-2026*, februari 2021.
- Federaal Planbureau (2021b), *Macro-economische en budgettaire effecten van het ontwerp van nationaal plan voor herstel en veerkracht*, April 2021.
- Federaal Planbureau (2021c), *Economische vooruitzichten 2021-2026*, juni 2021.
- Instituut voor de Nationale Rekeningen (2020a), *Rekeningen van de overheid 2019*, oktober 2020.
- Instituut voor de Nationale Rekeningen (2020b), *Nationale rekeningen – Gedetailleerde jaarrekeningen 1995-2019*, oktober 2020.
- Instituut voor de Nationale Rekeningen (2021), *Regionale rekeningen 2019*, januari 2021.
- Nationale Klimaatcommissie (2021), *Projections of greenhouse gas emissions by sources and removal by sinks: Information on the assumptions, parameters, methods and model description*, Reporting under Article 18 of Regulation (EU) 2018/1999, maart 2021.

8. Bijlage

8.1. Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid

Tabel 24 Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid - Brussels Hoofdstedelijk Gewest in procentpunt

	2019	2020	2021	2022	Gemiddelden		
					2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Toegevoegde waarde in volume							
1.1. Landbouw	0,01	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00	0,00
1.2. Energie	0,07	-0,13	0,15	0,02	0,01	-0,09	0,01
1.3. Verwerkende nijverheid	0,09	-0,14	0,14	-0,01	-0,02	-0,09	-0,01
a. Intermediaire goederen	0,05	0,01	0,02	-0,02	-0,01	-0,07	-0,01
b. Uitrustingsgoederen	0,01	-0,02	0,04	-0,01	-0,00	-0,01	0,00
c. Verbruiksgoederen	0,03	-0,12	0,08	0,02	-0,00	-0,01	-0,00
1.4. Bouw	0,01	-0,15	0,23	0,02	0,03	0,04	0,03
1.5. Marktdiensten	1,67	-5,55	3,14	2,63	0,76	0,61	0,46
a. Vervoer en communicatie	0,06	-0,86	0,42	0,66	0,19	0,33	0,14
b. Handel en horeca	0,23	-2,00	0,52	0,35	-0,03	-0,20	-0,18
c. Krediet en verzekeringen	0,72	-0,28	0,09	0,54	0,12	-0,31	0,12
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,03	-0,73	0,32	0,45	0,04	0,03	0,03
e. Overige marktdiensten	0,63	-1,67	1,79	0,62	0,43	0,76	0,35
1.6. Niet-verhandelbare diensten	0,32	0,20	0,22	0,29	0,26	0,16	0,25
a. Overheid en onderwijs	0,31	0,22	0,20	0,28	0,25	0,16	0,25
b. Huishoudelijke diensten	0,00	-0,02	0,02	0,01	0,00	-0,00	0,00
1.7. Totaal	2,16	-5,76	3,88	2,95	1,03	0,64	0,75
2. Werkgelegenheid							
2.1. Landbouw	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2.2. Energie	0,00	0,02	0,00	-0,00	-0,00	0,00	0,00
2.3. Verwerkende nijverheid	0,05	0,03	-0,07	-0,05	-0,05	-0,09	-0,04
a. Intermediaire goederen	0,02	-0,00	-0,00	-0,02	-0,02	-0,05	-0,01
b. Uitrustingsgoederen	0,02	0,02	-0,03	-0,01	-0,01	-0,02	-0,01
c. Verbruiksgoederen	0,01	0,01	-0,04	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02
2.4. Bouw	-0,06	0,03	0,07	0,05	0,02	0,05	0,03
2.5. Marktdiensten	1,09	-0,46	0,04	-0,01	0,46	0,35	0,20
a. Vervoer en communicatie	0,09	-0,02	0,01	-0,11	0,01	0,01	-0,01
b. Handel en horeca	0,19	-0,38	-0,49	-0,20	-0,03	-0,16	-0,17
c. Krediet en verzekeringen	-0,19	-0,05	-0,03	-0,09	-0,03	-0,20	-0,04
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,19	0,15	0,20	0,23	0,19	0,16	0,19
e. Overige marktdiensten	0,82	-0,15	0,35	0,17	0,32	0,54	0,23
2.6. Niet-verhandelbare diensten	0,29	0,42	0,17	0,15	0,12	0,18	0,17
a. Overheid en onderwijs	0,27	0,42	0,17	0,10	0,10	0,20	0,16
b. Huishoudelijke diensten	0,01	-0,00	0,00	0,05	0,02	-0,02	0,02
2.7. Totaal	1,38	0,04	0,22	0,13	0,54	0,49	0,37

Tabel 25 Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid - Vlaams Gewest
in procentpunt

	2019	2020	2021	2022	Gemiddelden		
					2023-2026	2013-2019	2020-2026
1. Toegevoegde waarde in volume							
1.1. Landbouw	-0,02	0,09	0,05	-0,02	0,01	-0,02	0,02
1.2. Energie	0,11	-0,21	0,23	0,04	0,02	0,00	0,02
1.3. Verwerkende nijverheid	0,19	-0,50	1,26	-0,08	0,16	0,22	0,19
a. Intermediaire goederen	0,25	0,01	0,63	-0,08	0,09	0,21	0,13
b. Uitrustingsgoederen	0,01	-0,24	0,37	-0,03	0,03	-0,01	0,03
c. Verbruiksgoederen	-0,08	-0,26	0,26	0,04	0,04	0,02	0,03
1.4. Bouw	0,29	-0,22	0,46	0,06	0,10	0,16	0,10
1.5. Marktdiensten	1,09	-4,87	3,35	2,49	1,14	1,30	0,79
a. Vervoer en communicatie	-0,11	-0,78	0,55	0,25	0,10	0,08	0,06
b. Handel en horeca	0,20	-1,77	0,71	0,66	0,18	0,11	0,05
c. Krediet en verzekeringen	0,08	-0,11	0,08	0,12	0,06	0,03	0,05
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,09	-0,99	0,45	0,64	0,08	0,02	0,06
e. Overige marktdiensten	0,83	-1,22	1,56	0,82	0,71	1,05	0,57
1.6. Niet-verhandelbare diensten	0,10	-0,01	0,12	0,16	0,14	0,10	0,12
a. Overheid en onderwijs	0,10	0,01	0,10	0,15	0,14	0,10	0,12
b. Huishoudelijke diensten	0,00	-0,01	0,01	0,01	0,00	-0,00	0,00
1.7. Totaal	1,75	-5,72	5,46	2,65	1,57	1,75	1,24
2. Werkgelegenheid							
2.1. Landbouw	0,03	0,03	0,03	-0,02	-0,00	-0,00	0,00
2.2. Energie	0,02	0,02	0,00	-0,00	-0,00	-0,00	0,00
2.3. Verwerkende nijverheid	0,09	-0,07	-0,03	-0,24	-0,08	-0,09	-0,09
a. Intermediaire goederen	0,05	0,03	-0,02	-0,12	-0,03	-0,03	-0,03
b. Uitrustingsgoederen	0,02	-0,05	-0,02	-0,02	-0,03	-0,04	-0,03
c. Verbruiksgoederen	0,01	-0,05	0,01	-0,10	-0,02	-0,02	-0,03
2.4. Bouw	0,17	0,09	0,11	0,12	0,03	0,04	0,06
2.5. Marktdiensten	1,32	-0,11	0,63	0,24	0,84	1,14	0,59
a. Vervoer en communicatie	0,15	0,06	0,00	-0,13	0,03	0,03	0,01
b. Handel en horeca	0,15	-0,28	-0,34	-0,28	0,04	0,04	-0,10
c. Krediet en verzekeringen	-0,03	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,02	-0,01
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,28	0,20	0,32	0,36	0,28	0,28	0,29
e. Overige marktdiensten	0,76	-0,08	0,66	0,29	0,49	0,81	0,41
2.6. Niet-verhandelbare diensten	0,18	0,08	0,08	0,09	0,07	0,09	0,08
a. Overheid en onderwijs	0,16	0,08	0,08	0,04	0,05	0,09	0,06
b. Huishoudelijke diensten	0,02	-0,00	0,00	0,05	0,02	0,00	0,02
2.7. Totaal	1,80	0,05	0,82	0,20	0,85	1,18	0,64

**Tabel 26 Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid -
 Waals Gewest
 in procentpunt**

	2019	2020	2021	2022	Gemiddelden		
					2023- 2026	2013- 2019	2020- 2026
1. Toegevoegde waarde in volume							
1.1. Landbouw	-0,00	0,06	0,04	-0,02	0,00	-0,02	0,01
1.2. Energie	0,10	-0,21	0,23	0,06	0,03	0,02	0,03
1.3. Verwerkende nijverheid	0,55	-0,64	1,39	-0,00	0,20	0,28	0,22
a. Intermediaire goederen	0,47	-0,12	0,88	-0,12	0,13	0,29	0,16
b. Uitrustingsgoederen	0,05	-0,24	0,24	0,05	0,02	-0,04	0,02
c. Verbruiksgoederen	0,03	-0,27	0,27	0,07	0,05	0,03	0,04
1.4. Bouw	0,20	-0,42	0,54	0,05	0,05	0,05	0,05
1.5. Marktdiensten	0,62	-5,26	3,03	2,48	0,80	1,05	0,49
a. Vervoer en communicatie	-0,01	-0,69	0,44	0,23	0,07	-0,02	0,04
b. Handel en horeca	0,07	-1,82	0,55	0,70	0,16	0,21	0,01
c. Krediet en verzekeringen	0,05	-0,23	0,12	0,17	0,06	0,08	0,04
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,10	-1,24	0,56	0,80	0,09	0,10	0,07
e. Overige marktdiensten	0,41	-1,28	1,37	0,57	0,42	0,69	0,33
1.6. Niet-verhandelbare diensten	0,19	-0,05	0,17	0,25	0,23	0,16	0,18
a. Overheid en onderwijs	0,19	-0,04	0,16	0,24	0,23	0,16	0,18
b. Huishoudelijke diensten	0,00	-0,01	0,01	0,01	0,00	-0,00	0,00
1.7. Totaal	1,65	-6,52	5,40	2,81	1,31	1,53	0,99
2. Werkgelegenheid							
2.1. Landbouw	-0,00	0,01	0,01	-0,03	-0,01	-0,01	-0,01
2.2. Energie	0,02	0,02	0,00	-0,00	-0,00	0,01	0,00
2.3. Verwerkende nijverheid	0,08	-0,06	-0,04	-0,18	-0,05	-0,09	-0,07
a. Intermediaire goederen	0,05	0,00	-0,04	-0,12	-0,04	-0,05	-0,05
b. Uitrustingsgoederen	-0,01	-0,02	-0,02	-0,01	-0,02	-0,07	-0,02
c. Verbruiksgoederen	0,04	-0,04	0,02	-0,05	0,00	0,03	-0,01
2.4. Bouw	0,04	0,03	0,09	0,10	0,01	-0,04	0,04
2.5. Marktdiensten	0,85	-0,24	0,56	0,22	0,64	0,82	0,44
a. Vervoer en communicatie	0,12	0,02	0,01	-0,12	-0,01	-0,02	-0,02
b. Handel en horeca	-0,01	-0,23	-0,32	-0,30	0,06	0,08	-0,08
c. Krediet en verzekeringen	-0,02	-0,06	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,29	0,21	0,32	0,48	0,32	0,30	0,33
e. Overige marktdiensten	0,48	-0,18	0,57	0,17	0,27	0,47	0,23
2.6. Niet-verhandelbare diensten	0,18	0,06	0,10	0,07	0,07	0,12	0,07
a. Overheid en onderwijs	0,18	0,06	0,10	0,05	0,07	0,14	0,07
b. Huishoudelijke diensten	-0,01	-0,00	0,00	0,02	0,01	-0,02	0,01
2.7. Totaal	1,16	-0,18	0,73	0,18	0,67	0,81	0,48

8.2. Verklarende woordenlijst

- De **beroepsbevolking** (of het **arbeidsaanbod**) van een gewest bestaat uit alle werkende inwoners uit dat gewest (ongeacht hun werkplaats) en alle werkzoekende inwoners uit dat gewest. De FPB-definitie van de beroepsbevolking omvat ook de 'oudere werklozen' die vrijgesteld zijn van inschrijving als werkzoekende. De vooruitzichten voor het regionaal arbeidsaanbod worden berekend met behulp van een sociodemografische module. Het resultaat op nationaal niveau wordt bottom-up berekend, door sommering van de regionale ramingen. De resultaten van de sociodemografische projectie van het arbeidsaanbod worden gebruikt als exogene hypothesen in de eigenlijke regionale economische projectie.
- De **activiteitsgraad** van een gewest is de verhouding tussen de beroepsbevolking en de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64) van het gewest.
- De **binnenlandse werkgelegenheid** van een gewest bevat alle loontrekkenden en zelfstandigen voor wie dat gewest hun werkplaats is, ongeacht hun woonplaats. In lijn met de regionale rekeningen veronderstellen we voor zelfstandigen dat het gewest van de werkplaats overeenstemt met het gewest van de woonplaats.
- Het **pendelsaldo** van een gewest is gelijk aan het verschil tussen de uitgaande pendel en de inkomende pendel in dat gewest. Uitgaande pendel bestaat uit ingezetenen uit het gewest die hun werkplaats hebben in een ander gewest. Inkomende pendel bestaat uit ingezetenen uit een ander gewest die hun werkplaats hebben in het gewest.
- Het **saldo van de grensarbeid** van een gewest is gelijk aan het verschil tussen de uitgaande grensarbeid (inwoners uit het gewest die werken in het buitenland) en de inkomende grensarbeid (buitenlanders die werken in het gewest). Binnen de uitgaande grensarbeid kunnen twee types onderscheiden worden. Transfrontale grensarbeiders overschrijden de landsgrens minstens één maal per week, terwijl grensarbeiders door 'extraterritorialiteit' hun werkplaats hebben in enclaves (zoals internationale instellingen of ambassades) binnen de landsgrenzen.
- De **werkende beroepsbevolking** van een gewest bevat alle werkende ingezetenen van dat gewest, ongeacht hun werkplaats. De volgende identiteit geldt: regionale werkende beroepsbevolking is gelijk aan regionale binnenlandse werkgelegenheid plus regionaal pendelsaldo plus regionaal saldo van de grensarbeid.
- De **werkgelegenheidsgraad** van een gewest is de verhouding tussen de werkende beroepsbevolking en de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) van het gewest.
- De **administratieve werkloosheid** omvat de personen die als werkzoekende zijn ingeschreven bij de regionale bemiddelingsinstellingen. Dit concept heeft een exhaustief karakter waardoor het een basis vormt die coherent is met de overige boekhoudkundige aggregaten die in het model worden gebruikt (in het bijzonder de werkgelegenheid). Dit concept is dus geschikt voor een raming van de middellangetermijnevolutie van het arbeidsaanbod, waarbij rekening moet worden gehouden met een volledige opsplitsing van de bevolking per sociaaleconomische categorie.
- De **werkloosheid volgens de FPB-definitie** komt overeen met een uitgebreid concept van de administratieve werkloosheid. Het omvat ook de 'oudere werklozen' die vrijgesteld zijn van inschrijving als werkzoekende.
- De **werkloosheid volgens de 'Enquête naar de arbeidskrachten'** (EAK) wordt opgesteld op basis van een enquête bij een steekproef van de bevolking. Deze enquêtes worden uitgevoerd door Statbel in opdracht van EUROSTAT, die het methodologisch kader ervan definieert. De

hoedanigheid van werkloze wordt erkend na een individueel interview waarin wordt nagegaan of de werkloze effectief beschikbaar is voor de arbeidsmarkt en actief naar werk zoekt.

- De **werkloosheidsgraad** geeft het procentuele aandeel werklozen in de beroepsbevolking weer.
- De **reële (arbeids)productiviteit per hoofd** is de toegevoegde waarde (in kettingeuro's) gedeeld door de binnenlandse werkgelegenheid.
- De loonkosten (in kettingeuro's) gedeeld door de binnenlandse werkgelegenheid geeft de **reële loonkosten per hoofd**.
- De **energiebalans** is het boekhoudkundig kader voor de energiestromen. De kolommen geven de gebruikte en beschikbare energiebronnen in de economie weer en de rijen de verschillende bewerkingen m.b.t. energie.
- Het begrip '**marktbedrijfstukken**' slaat op het geheel van alle bedrijfstukken, behalve de bedrijfstuk 'niet-verhandelbare diensten'.
- Onder **tertiaire sector** verstaat men de som van de marktdiensten en de bedrijfstuk 'niet-verhandelbare' diensten. De **primaire sector** bestaat enkel uit de bedrijfstuk 'landbouw'. De bedrijfstukken 'energie', 'verwerkende nijverheid' en 'bouw' vormen de **secundaire sector**.
- De **bedrijfstukken** in het HERMES-HERMREG-systeem komen overeen met volgende hergroepering van NACE-BEL 2008 bedrijfstukken:

Benaming van de bedrijfstak	NACE-BEL2008 (A38)
1. Landbouw	Landbouw, bosbouw en visserij (AA)
2. Energie	Vervaardiging van cokes en geraffineerde aardolieproducten (CD) + Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht (DD) + Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering (EE)
3. Verwerkende nijverheid	
a. Intermediaire goederen	Winning van delfstoffen (BB) + Vervaardiging van chemische producten (CE) + Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten (CF) + Vervaardiging van producten van rubber en kunststof en van anderen niet-metaalhoudende minerale producten (CG) + Vervaardiging van metalen in primaire vorm en van producten van metaal, exclusief machines en apparaten (CH)
b. Uitrustingsgoederen	Vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten (CI) + Vervaardiging van elektrische apparatuur (CJ) + Vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen n.e.g. (CK) + Vervaardiging van transportmiddelen (CL)
c. Consumptiegoederen	Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten (CA) + Vervaardiging van textiel, kleding, leer en producten van leer (CB) + Houtindustrie, vervaardiging van papier en papierwaren, drukkerijen (CC) + Vervaardiging van meubelen en overige industrie, reparatie en installatie van machines en apparaten (CM)
4. Bouw	Bouwnijverheid (FF)
5. Marktdiensten	
a. Vervoer en communicatie	Vervoer en opslag (HH) + Telecommunicatie (JB)
b. Handel en horeca	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen (GG) + Verschaffen van accommodatie en maaltijden (II)
c. Krediet en verzekeringen	Financiële activiteiten en verzekeringen (KK)
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	Menselijke gezondheidszorg (QA) + Maatschappelijke dienstverlening (QB)
e. Overige marktdiensten	Uitgeverijen, audiovisuele diensten en uitzendingen (JA) + Informaticadiensten en dienstverlenende activiteiten op gebied van informatica (JC) + Exploitatie van en handel in onroerend goed (LL) + Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening, hoofdkantoren, adviesbureaus, architecten en ingenieurs, technische testen en toetsen (MA) + Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied (MB) + Reclamewezen en marktonderzoek; overige gespecialiseerde wetenschappelijke en technische activiteiten (MC) + Administratieve en ondersteunende diensten (NN) + Kunst, amusement en recreatie (RR) + Overige diensten (SS)
6. Niet-verhandelbare diensten	
a. Overheidsadministratie en onderwijs	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen (OO) + Onderwijs (PP)
b. Huishoudelijke diensten	Huishoudens als werkgever; niet-gedifferentieerde productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik (TT)